

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS
PERSONALO VADYBOS IR ORGANIZACIJŲ PLĖTROS KATEDRA**

MARIA INMACULADA DE POTESTAD

**SUTUOKTINIŲ SKYRYBŲ SPRENDIMAI
1992–2007 M. LIETUVOJE IR ISPANIJOJE
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

(žmogiškųjų išteklių valdymo aspektu)

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
dr. Vladimiras Gražulis**

Vilnius, 2008

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS
PERSONALO VADYBOS IR ORGANIZACIJŲ PLĖTROS KATEDRA**

**SUTUOKTINIŲ SKYRYBŲ SPRENDIMAI
1992–2007 METAIS LIETUVOJE IR ISPANIJOJE
LYGINAMOJI ANALIZĖ**
(žmogiškųjų išteklių valdymo aspektu)
Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas

Konsultantas

**Vadovas
dr. Vladimiras Gražulis
2009 01 05**

Recenzentas

**Atliko
gr. stud.
M. Inmaculada de Potestad
2008 12 22**

TURINYS

ĮVADAS	5
1. LIETUVOS IR ISPANIJOS SKYRYBŲ APŽVALGA	
1.1. Skyrybų problema: santuoka, šeima, santuokos kriziniai periodai, skyrybos kaip procesas ir jo stadijos	7
1.2. Skyrybos Lietuvoje: istorinis aspektas, statistiniai duomenys, skyrybų priežastys, teisinis reguliavimas, skyrybų pasekmės	9
1.3. Lietuvos valstybinė šeimos politikos susijusios su skyrybų prevencija raida; Lietuvos privačiųjų institucijų parama siekiant skyrybų sumažinimo šalyje	29
1.4. Skyrybos Ispanijoje: istorinis aspektas, statistiniai duomenys, skyrybų priežastys, teisinis reguliavimas, skyrybų pasekmės	40
1.5. Ispanijos valstybinė šeimos politikos susijusios su skyrybų prevencija raida; Ispanijos privačiųjų institucijų parama siekiant skyrybų sumažinimo šalyje	53
2. ISPANIJOS IR LIETUVOS SITUACIJOS LYGINAMOJI ANALIZĖ	
2.1. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų statistiniai duomenys	62
2.2. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų priežastys	62
2.3. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų teisinis reguliavimas	63
2.4. Skyrybų pasekmės Lietuvos ir Ispanijos visuomenėse	64
2.5. Valstybinės šeimos politikos, susijusios su skyrybų prevencija	65
2.6. Ispanijos ir Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veikla skyrybų prevencijai	66
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
SANTRAUKA	76
SUMMARY	78
PRIEDAI	80

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ PAAIŠKINIMAS

a) **Santuoka** – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) aiškinama, kad ji yra sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu ir turi būti įregistruota metrikacijos įstaigoje, kad būtų pripažinta valstybės. Taigi santuoka yra moters ir vyro laisvas susivienijimas ir įsipareigojimas. Santuoka yra šeimos kūrimo pagrindas. Kadangi šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas, valstybės pareiga yra saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.

b) **Sutuoktinių konfliktai** – asmenybių konfliktų rūšis, kai konflikte dalyvauja abu sutuoktiniai ar daugiau asmenų.

c) **Skyrybos arba ištuoka (nutraukta santuoka)** – įstatymų nustatyta tvarka nutraukta santuoka. Santuoka laikoma nutraukta nuo teismo sprendimo ją nutraukti įsiteisėjimo dienos, pažymėtos santuokos nutraukimo įrašė. Tai teisiniu požiūriu pateisinamas sutuoktinių santuokos nutraukimas ir su tuo susijusių kitų jų gyvenimo reikalų išsprendimas: pasidalijimas vaikais, alimentų išieškojimas to sutuoktinio naudai, kuriam priklauso vaikai, turto pasidalijimas ir t. t.

f) **Nepilna šeima** vadinama šeima, kurioje vaikai auga vien tik su motina, o kartais – vien tik su tėvu. Šeima, kurią sudaro vieno kurio nors iš tėvų, dažniausiai motinos, ir vaiko grupė. Nepilna šeima gali susidaryti skyrybų, našlystės, nelaimingų atsitikimų ir kitais atvejais. Ypatingą dėmesį skyrėme nepilnoms šeimoms, atsiradusioms dėl skyrybų.

g) **Šeimos deinstitutionalizacija** nusako procesus, dėl kurių silpnėja institucinis šeimos kūrimo ir gyvavimo būdas. Šeimos deinstitutionalizacijai paprastai priskiriamos kohabitacijos, nepilna šeima, skyrybos.

h) **Šeimos politika** – literatūroje aptinkami du šeimos politikos apibrėžimai: siaurasis ir platusis. Pagal siaurąjį apibrėžimą, šeimos politika yra orientuota į poras su vaikais ar vienišus tėvus bei šioms grupėms taikomas paslaugas. Tai apima: tiesiogines išmokas (šeimos pašalpos), netiesiogines išmokas (mokesčių lengvatos, subsidijos), motinystės ir tėvystės atostogas bei išmokas, ir vaikų priežiūros paslaugas. Platusis šeimos politikos apibrėžimas jungia visas viešosios politikos sritis, kurios veikia šeimos gyvenimą, pvz. šeimos teisė, švietimas ir pan.

f) **Separacija arba gyvenimas skyrium** – tai teismo sprendimas, nuo kurio baigiasi sutuoktinių bendras gyvenimas, tačiau kitos jų teisės ir pareigos išlieka.

IVADAS

Per pastaruosius 20 metų Europos visuomenėje vyksta pokyčiai įvairiose srityse: kultūroje, technologijose, politikoje, socialinėje, šeimos politikoje ir t.t. Visi tie pokyčiai turėjo įtaką Ispanijos ir Lietuvos visuomenėse. Keičiasi gyvenimo sąlygos, stilius, vertybinės orientacijos, elgsena, nuostatos. Stebime akivaizdžias šeimos transformacijos apraiškas.

Tyrinėjome skyrybų raidą Lietuvoje ir Ispanijoje nuo 1992 iki 2007 m. Tyrimas baigiamas 2007 m. duomenimis, nes tai paskutinė išsami informacija, kurią pateikia ir Ispanijos, ir Lietuvos statistikos departamentai. Teorinėje dalyje pateikiama trumpa Lietuvos ir Ispanijos skyrybų raidos XX a. apžvalga, kad būtų galima giliau suprasti šio laikotarpio pasikeitimus.

Temos aktualumas, mokslinis naujumas, teorinė ir praktinė nauda. Šis darbas yra mokslinio tiriamojo pobūdžio, analizuojantis skyrybų raidą, jų priežastis ir pasekmes abiejų šalių visuomenėse, atkreipiant dėmesį į vadybinį aspektą. Motyvai, paskatinę autorę gilintis į minėtą temą, yra tokie:

1. Akivaizdus demografinis nuosmukis Ispanijoje bei Lietuvoje – sutuoktinių skyrybos, gimstamumo sumažėjimas kaip viena iš skyrybų pasekmių daro ženklią neigiamą įtaką demografiniai situacijai;

2. Nepilnų šeimų skaičiaus augimas, kaip rodo tyrimo „Šeima ir gimstamumas Lietuvoje“ duomenys. Tai sudėtinė tarptautinio tyrimo „Gimstamumo ir šeimos tyrimai Europos šalyse“ dalis, kurį inicijavo ir koordinuoja Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos Gyventojų aktyvumo padalinys. Lietuvoje tyrimą atliko Lietuvos filosofijos ir sociologijos instituto Demografijos skyrius. Tyrimo interviu darbus atliko Baltijos tyrimai Ltd. Interviu darbai buvo atliekami nuo 1994 m. iki 1995 m.

3. Ispanijos ir Lietuvos skyrybų įtaka visuomenės pagrindų irimui. Skyrybos įtakoja tiek sutuoktinius, tiek vaikus. Tai neišvengiamai turi neigiamų pasekmių visuomenei – nuo narkotikų bei alkoholio vartojimo iki nusikalstamos veiklos augimo.

Pasirinktos temos mokslinis naujumas pasireiškia tuo, kad skyrybos nagrinėjamos ne tik socialiniu ir teisiniu aspektu, bet ypatingas dėmesys kreipiamas į vadybinį aspektą.

Teorinė ir praktinė darbo nauda pasireiškia tuo, kad analizuojami tiesioginiai ryšiai tarp visuomenės žmogiškųjų išteklių aspekto ir skyrybų, siūlomos galimos šeimos politikos strategijos, remiantis kitų valstybių patirtimi.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Darbe gilinamasi į skyrybų raida Lietuvoje bei Ispanijoje, analizuojamos jų pagrindinės priežastys bei pasekmės šių šalių visuomenėms. Taip pat nagrinėjama valstybės bei nevyriausybinų organizacijų veikla, skirta skyrybų prevencijai.

Siekiant nuodytų tikslų, šiam darbui buvo išskelti tokie uždaviniai:

- 1) surinkti statistinę informaciją apie skyrybas Lietuvoje ir Ispanijoje 1992-2007 m.;
- 2) išanalizuoti skyrybų socialines priežastis bei pasekmes šių šalių visuomenėms;
- 3) pristatyti šių šalių valstybės politiką bei nevyriausybinų organizacijų veiklą, skirtą skyrybų prevencijai;
- 4) palyginti abiejų šalių bendrus ir skiriamuosius bruožus.

Tyrimo objektas yra skyrybų ir visuomenės ryšys, ypatingą dėmesį kreipiant į ryšį su visuomenės žmogiškuoju aspektu, skyrybų pagrindinės priežastys bei pasekmės Ispanijos ir Lietuvos visuomenėse ir valstybės bei nevyriausybinų organizacijų veikla, skirta skyrybų prevencijai.

Tyrimo dalykas - Ispanijos bei Lietuvos civiliniai kodeksai, skyrybų priežastis, pasekmės analizuojanti mokslinė literatūra, skyrybų prevencijai skirtos programos.

Darbe keliami bendra hipotezė: didelis skyrybų skaičius Lietuvoje ir Ispanijoje yra betarpiškai susijęs su šių šalių visuomenių žmogiškųjų išteklių menku išsivystymu. Vadybiniu požiūriu galima teigti, kad yra abipusis ryšys tarp abiejų reiškinių.

Tyrimų metodika. Darbe naudotasi dokumentų analizės bei specialistų interviu, apklausa (klausymai pateikti 1 priede) ir lyginamosios analizės metodais.

Magistrinio darbo struktūra. Įvadas, dėstomoji dalis, pabaiga. Pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį, dėstomoji dalis suskirstyta į skyrius. Skyriai skirstomi į poskyrius, kuriuose nagrinėjami skirtingi to paties klausimo aspektai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. LIETUVOS IR ISPANIJOS SKYRYBŲ APŽVALGA

1.1. Skyrybų problema: santuoka, šeima, santuokos kriziniai periodai, skyrybos kaip procesas ir jo stadijos

Santuoka suprantama kaip įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius¹.

Santuoka grindžiama šeima yra istoriškai ir mokslškai patvirtintas patikimiausias institutas, sudarantis geriausias sąlygas visų jos narių visapusiškam ir visaverčiam prigimtinių galių bei socialinių įgūdžių ugdymui. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos (2008), patvirtina, kad **šeima** yra esminis *visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinančius šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartu gerovę, ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą* (1.4 straipsnis). Teigiama, kad darni šeima „pati savaime yra gėris, nes atitinka prigimtinius asmens poreikius ir socialumą ir leidžia visiškai juos išreikšti“.² Ši šeimos samprata remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsniu ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiosios knygos (Šeimos teisė) 3.3 straipsniu; taip pat Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Žin., 1995, Nr. 90-987) 12 straipsniu: „Vyrai ir moterys, sulaukę santuokinio amžiaus, turi teisę tuoktis ir sukurti šeimą pagal šią sritį reguliuojančius valstybės vidaus įstatymus“). Nigelo Ashfordo (2003) teigimu „šeima yra išskirtinis moralinių vertybių šaltinis ir žmogiškų jausmų centras. Šeima yra toji vieta, kur būsiami piliečiai mokosi atskirti gerį nuo blogio“ (p. 5)³. Jau Aristotelis yra apibūdinęs šeimą kaip „iš prigimties paskatų kasdieniniam reikalui susikūrusią bendriją“.⁴ Jis rašė, kad šeima yra aukštesnė ir būtinesnė už valstybę. Civilizacijų išsigimimo klausimus nagrinėję specialistai – amerikiečių sociologas P. Sorokinas, britų archeologas Ch. Dawsonas ir kt. – nustatė, kad civilizacijų išsivystymas priklauso nuo šeimų ugdytų moralinių

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija: Priimta 1992 m. spalio 25 d. // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33-1033

² Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo. <http://www3.lrs.lt/docs2/GYWHJWWE.DOC> [žiūrėta 2008 07 02]

³ Ashford N. Laisvos visuomenės principai. – Vilnius: Aidai, 2003. – 126 p. – ISBN 9955-445-64-5

⁴ Aristoteles, Politika, I,2,1252 b 13-1, Vilnius, Prada, 1997. – 390 p. – ISBN 9986-405-55-6

vertybių. K. Miškinis veikale „Šeima pasaulio šalių kultūrose“ (2003) apibrėžia šeimą kaip meilės ir solidarumo bendruomenę, unikaliai suderintą mokyti ir perduoti kultūrinės, etinės, visuomeninės, dvasinės bei religinės vertybes, kurios yra esminės visuomenės vystymuisi ir jos narių gerovei.

Kiekvienoje santuokoje yra **kriziniai periodai**. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo (2008) krizę išgyvenančią šeimą apibrėžia kaip šeimą, išgyvenančią sudėtingą gyvenimo tarpsnį dėl tam tikrų psichologinių, socialinių, sveikatos, ekonominių ar kitų problemų (1.6.5 straipsnis).⁵ Margarita Pileckaitė-Markovienė ir Tomas Lazdauskas knygoje „Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida“ (2007) teigia, kad „krizė yra normali kiekvienos šeimos raidos dalis. Tiek harmoninga, tiek neharmoninga šeima patiria tas pačias problemas, tačiau brandžiose ir psichologiškai sveikose šeimose šios problemos yra efektyviau sprendžiamos ir šeimos nariai sulaukia daugiau tarpusavio palaikymo“ (p. 14).⁶

Kai kurie kriziniai šeimos periodai baigiasi sutuoktinių skyrybomis. **Skyrybos** – santuokos nutraukimas, kai sutuoktiniai yra gyvi (p. 47). Psichologė Jūratė Buškevičienė pranešime „Tarpusavio santykių galia“ (2007) skyrybas apibūdina kaip ilgą procesą: „išsiskyrimas, kuris niekuomet nebūna lengvas ar spontaniškas apsisprendimas“ (p. 6).⁷ Priešingai, tam iš anksto kruopščiai ruošiamasi. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto dr. Nijolė Liobikienė tvirtina kad skyrybos – ilgo proceso pabaiga.⁸ Tai nėra vieno ar kelių atskirų sutuoktinių nesuderinamumo veiksmų pasekmė, o bendra abiejų sutuoktinių kaip asmenybių „liga“. Juos veikia jėga, sukurianti šeimos irimo situaciją. A. Maslauskaitė (2005) teigia, kad skyrybos yra kraštutinis ir akivaizdžiausias šeimos nestabilumo rodiklis (p. 37).⁹

Išskiriamos keturios **skyrybų stadijos**:

vidinė: kai vienam ar abiem sutuoktiniams kyla aštrūs nepasitenkinimo jausmai;

tarpasmeninė: kai sutuoktiniai bando spręsti santykių sunkumus, ieško sprendimų;

visuomeninė: kai į šeimos subyrėjimo procesą įsitraukia ir kiti žmonės – giminės ar draugai;

apmąstymo fazė: kai išsiskyre sutuoktiniai apmąsto savo skyrybų patirtį, stengiasi įveikti

⁵ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo. <http://www3.lrs.lt/docs2/GYWHJWWE.DOC> [žiūrėta 2008 07 02]

⁶ Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T. Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. Vilnius: Vaga, 2007. – 104 p. – ISBN 978-5-415-01936-6

⁷ Buškevičienė J. Tarpusavio santykių galia. www.rafaelis.lt [žiūrėta 2007 02 20]

⁸ Liobikienė N. – pokalbis su ja [kalbėtasi 2008 07 01]

⁹ Maslauskaitė A. Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos. – Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005. – 80 p. – ISBN 9955-9511-4-1

skausmingus jausmus.¹⁰

1.2. Skyrybos Lietuvoje: istorinis aspektas, statistiniai duomenys, skyrybų priežastys, skyrybų teisinis reguliavimas, skyrybų pasekmės

Nagrinėdama **skyrybų istorinį aspektą** Lietuvoje, Dalia Marcinkevičienė (1999) nurodo kad 1566 m. Lietuvos Statute ištuokos bylos buvo priskirtos dvasinių teismų kompetencijai ir tuo įteisintas kanonų teisės galiojimas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Turtinius sutuoktinių klausimus sprendė pasaulietiniai teismai. 1840 m., sustabdžius Lietuvos Statuto veikimą, katalikų bažnyčios kanonų teisės normų, reglamentuojančių ištuoką, taikymą pradėjo reguliuoti carinės Rusijos civiliniai įstatymai, t. y. Įstatymų sąvado X tomo 1 dalis ir 1836 m. Santuokos įstatymas, turėjęs kanoninio reglamento reikšmę. Išsiskyrusių sutuoktinių turtas buvo dalijamas pasaulietiniame teisme pagal Rusijos civilinius įstatymus.¹¹ Laikui bėgant, skyrybos XIX–XX a. liko dvasininkų kompetencijoje. Pagal bažnytinius kanonus bendras vedybinis gyvenimas galėjo būti nutrauktas dvasiniam teismui suteikus reparaciją. Tokios faktinės skyrybos nuo visiškų juridinių skyrėsi tuo, kad buvo duodamos visam gyvenimui arba tam tikram laikotarpiui su galimybe atnaujinti santuoką. Esantys reparacijoje sutuoktiniai sudaryti naujos santuokos negalėjo. Gyvenimo skyrium bylos buvo nagrinėjamos pateikus prašymą vyskupui dėl santuokinės neištikimybės, žiauraus elgesio ir dėl vieno iš sutuoktinių įkalinimo. Skyrybų skaičius XIX a. pirmojoje pusėje nebuvo didesnis nei kitoje amžiaus pusėje. Lietuvos valstybės archyvo statistiniai duomenys patvirtina retą oficialių skyrybų faktą didžiausioje Lietuvos dalyje. (p. 137) Vidutiniškai 1000-čiui santuokų kasmet teko 0,4 ištuokos.¹²

Statistikos duomenys rodo, kad nuo XX a. vidurio skyrybų skaičius pradėjo gerokai didėti. Tai reiškia, kad šeima darėsi nebe tokia tvirta, kad joje atsirado negalavimų. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 1945 m. iš viso Lietuvoje išsiskyrė 35 poros (0,2 proc. palyginti su visomis tais metais registruotomis santuokomis); 1950 m. išsituokė 625 poros; 1977 metais – išsiskyrė 10 298 poros. A. Maslauskaitė knygoje „Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos“ (2005)

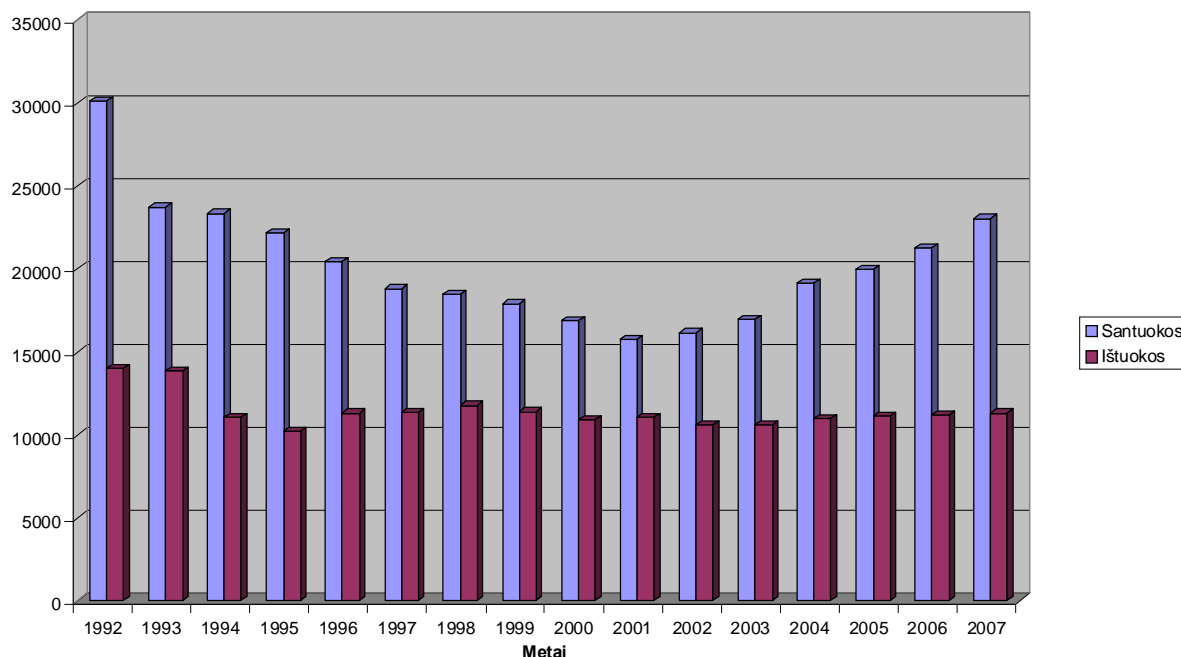
¹⁰ **Ustilaitė S., Gudžinskienė V., Petronis A. ir kt.** Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. – Vilnius, 2007: Sapnų sala, 2007. – 203 p. – ISBN 978-9955-611-34-9

¹¹ **Marcinkevičienė D.** Vedusių visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje. – Vilnius: Vaga, 1999. – 221 ir ISBN 5-415-01409-8

¹² Ten pat

pateikia informaciją, rodančią, kad skyrybų skaičius Lietuvoje pradėjo augti nuo 6-ojo dešimtmečio vidurio. Anot jos, aukšti skyrybų rodikliai išliko per visą sovietmetį (p. 37–38).¹³ Lietuvos statistika rodo, kad skyrybų rodikliai Lietuvoje 1992–2007 m. yra aukšti (žr. 1 pav.; skaičiai pateikiami 2 priede). 1992–1993 m., ištuokos procentai yra gana dideli dėl santuokų sumažėjimo (Stankūnienė, 2005, p. 36).¹⁴ Paskui, mažėjimas sulėtėjo, o 2002–2005 m. santuokų skaičius padidėjo. Ištuokų rodiklis vistiek išliko aukštas.

Santuokų ir ištuokų 1992-2007 m. Lietuvoje dinamika

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2008.

1 pav. Santuokų ir ištuokų 1992–2007 metais Lietuvoje dinamika

Ištuokų skaičiaus rodiklis nuo 1992 m. yra gana stabilus. Lietuva pagal ištuokų skaičių, tenkantį 1000-čiui gyventojų, priskirtina prie tų Europos šalių, kuriose ištuokų lygis yra aukštas.¹⁵

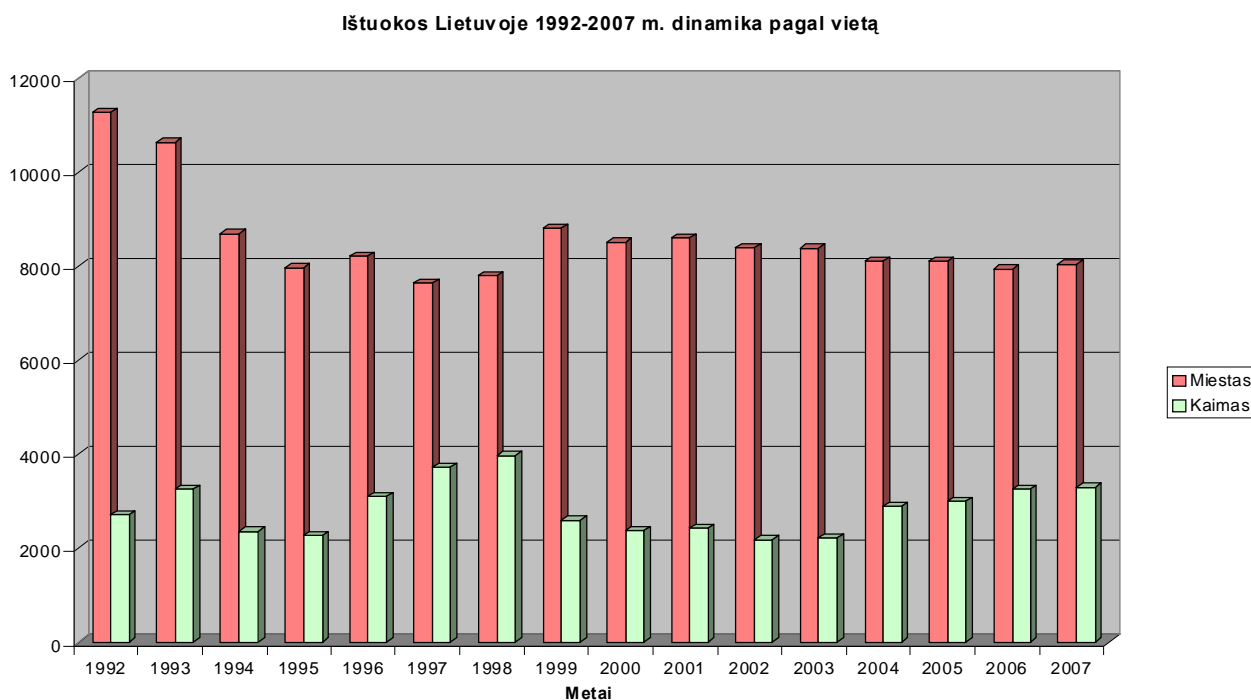
Analizuojant Lietuvos statistikos departamento duomenis apie ištuokas pagal gyvenamąją vietą (mieste ir kaime), galima daryti išvadą, kad miestuose ištuokų skaičiai yra tik minimaliai

¹³ Maslauskaitė A. Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos. – Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005. – 80 p. – ISBN 9955-9511-4-1

¹⁴ Stankūnienė V ir kt. Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: STI, Mokslo aidai, 2005. – 276 p. – ISBN 9955-531-20-7

¹⁵ Lietuvos šeima šiandien. Statistikos departamento 2007 05 11 informacija <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1110> [žiūrėta 2008 09 25]

didesni nei kaimuose (2 pav.). Jei 1992–1993 m. rodiklis mieste buvo žymiai didesnis nei kaime, jau nuo 1994 m. šis skirtumas ėmė mažėti. 1997 m. kaimo ir miesto ištuokų rodiklis buvo toks pats, o 1998 m. – nedaug skyrėsi. Nuo 1999 m. miesto ištuokų rodiklis vėl padidėjo, tačiau skirtumas su kaimo rodikliu nebuvo toks ženklus kaip 1992–1993 m. Per 1992–2001 m. laikotarpį pastebėtas lėtas gyventojų persikėlimas į kaimo vietas – nuo 31,7 proc. iki 33,1 proc. 2002 m. (p. 11).¹⁶ Galbūt tai yra viena iš priežasčių dėl miesto ir kaimo ištuokų skaičių skirtumo sumažėjimo. Tačiau nuo 2000–2001 m. iki 2006 m. miesto ir kaimo gyventojų dalis bendrme gyventojų skaičiuje beveik nekito: mieste gyveno 67 proc. visų gyventojų, o kaime – 33 proc.¹⁷ Kaimo ir miesto ištuokų rodikliai mažai skyrėsi ir liko aukšti. Tai priklausė nuo kitų priežasčių. Pvz., gyvenimo sąlygos kaimuose yra sunkesnės nei miestuose. Kita galima priežastis – emigracijos iš Lietuvos miestų didėjimas (skaičiai pateikiami 3 priede):

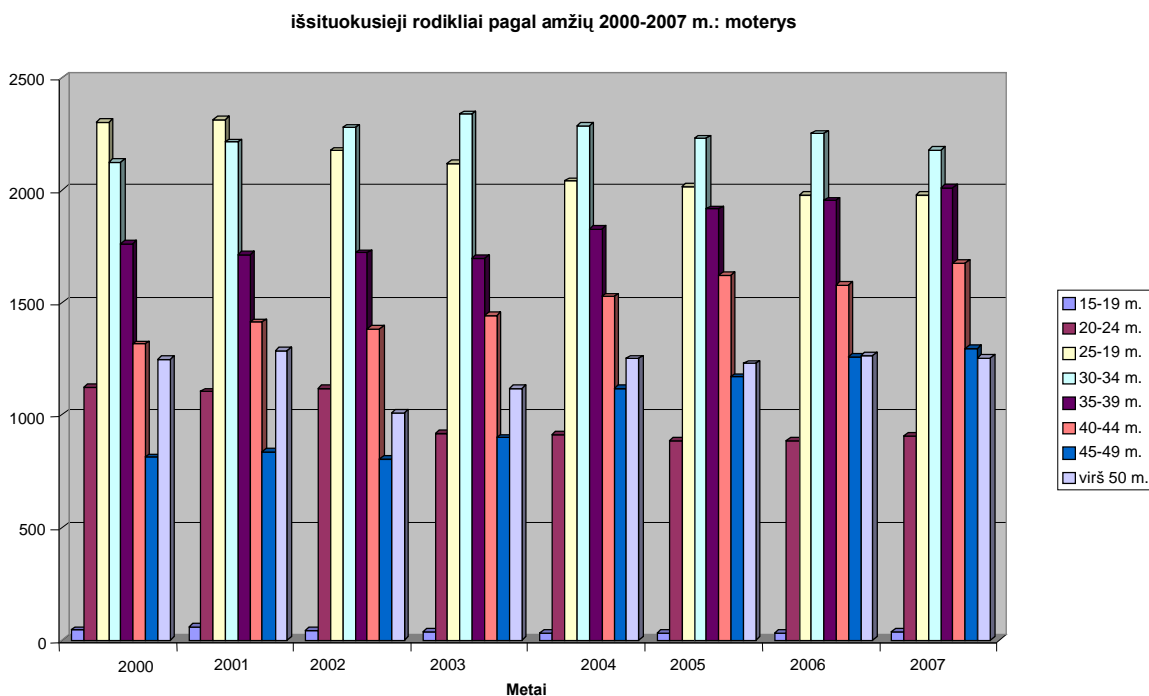
Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2008.

2 pav. Santuokos ir ištuokos 1992–2007 m. Lietuvos miestuose ir kaimuose

¹⁶ Sultanoglu C., Briksiova Z., Nocius M. ir kt. Tūkstantmečio plėtros tikslų nacionalinė analizė. Bendra Lietuvos vertinimo apžvalga. Demografinė apžvalga. Jungtinės Tautos. – Vilnius, 2002. – 63 p. – ISBN 9986-639-22

¹⁷ Lietuvos statistikos departamentas. Statistika (teminės lentelės). Gyventojai ir socialinė statistika. Gyventojai: demografinės tendencijos Lietuvoje – gyventojų mažėja, visuomenė senėja. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2130> [žiūrėta 2008 05 10]

Statistikos departamentas informuoja apie 2000–2007 m. išsituokusių vyrų ir moterų skaičių atskirose amžiaus grupėse (lentelės pateiktos 4 priede).

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2008.

3 pav. 2000–2007 m. išsituokusių moterų skaičiaus santykis pagal amžiaus grupes

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, didžiausi vyrų ištuokų rodikliai yra 35–39 ir 30–34 metų amžiaus grupėse; moterų ištuokų rodikliai didžiausiai 30–34 ir 25–29 metų amžiaus grupėse.

Įvairūs specialistai analizuoja skyrybų padidėjimo reikšmę. Pvz., čekų psichiatras Miroslavas Plzakas knygoje „Sutuoktinių dziudo. Skęstanti santuoka“ (2005) rašo, kad didėjantis skyrybų skaičius rodo, jog sutuoktiniai retai kreipiasi pagalbos į specialistus, nors patys nesugeba įveikti prasidėjusios krizės (p. 286).¹⁸ Pagal duomenis, kuriuos paskelbė Europos Sąjungos (ES) statistikos agentūra „Eurostat“, apibendrinusi 1995–2005 m. dešimtmečio statistiką, Lietuva – ES šalis, kurioje

¹⁸ **Plzak M.** Sutuoکتinių dziudo. Skęstanti santuoka. – Vilnius: Alma litera, 2005. – 413 p. – ISBN 9955-086-73-4

išsituokiami daugiausiai.¹⁹ Aleksandrina Blebienė aiškina, kad tokie dideli skyrybų skaičiai pirmajame vedybų laikotarpyje rodo, kad jauni žmonės, kurdami šeimą, gerai nepažįsta vienas kito, sutuoktinių idealizuoja, nemato neigiamų jo savybių arba nekreipia į jas dėmesio tikėdamiesi, kad meilė viską nugalės. Tačiau vėliau atsiranda bendravimo problemų, dėl kurių santuoka pradeda irti.

Skyrybų priežastys būna įvairios. Didelę reikšmę turi asmenybės psichologinė ir dorovinė branda. Specialistai išskiria tokias pagrindines skyrybų priežastis:

1. Charakterių nesutapimas. K. Miškinis bei G. Navaitis prie pagrindinių ištuokos priežasčių priskiria sutuoktinių psichinę nedarną (skirtingi interesai, nepagarba). A. Maslauskaitė teigia, kad šiuolaikinėje Lietuvoje sutuoktiniams nesugebėjus išspręsti tarpusavio santykių problemų, kurios kyla tiek dėl asmenybinių priežasčių, tiek dėl specifinių santuokos raidos tarpinių, tiek dėl padidėjusio visuomenės streso, auga nepasitenkinimas ryšiais su partneriu, jaučiamas psichologinių poreikių neatliepimas, o tai gali tapti viena iš poros iširimo priežasčių. Šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje šiandien nieko nestebina skyrybos dėl nesutapusių charakterių: emocijų šeimos idealų įsigalėjimas savotiškai pasmerkia šeimą nestabilumui. Neatliepti emociniai ir psichologiniai poreikiai tampa legitimia poros iširimo priežastimi. Emocijų ir psichologinių poreikių iškėlimas į šeimos gyvenimo centrą, pačią šeimą daro nestabilią, nes emocijos ir jų vertinimas savaime yra nestabilūs. Įvairių teismų sprendimai rodo, kad santuokos nutraukiamos dėl charakterių neatitikimo yra pakankamai dažnas reiškinys (pvz., Vilniaus miesto 2-os apylinkės teismas 1996 m. kovo 12 d. sprendimas nutraukti R. K. ir J. K. ir 1995 m. spalio 31 d. sprendimas nutraukti M. K. ir A. K. santuokas; taip pat Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2000 m. kovo 30 d. sprendimas nutraukti A. I. T. ir N. J. T. santuoką; Alytaus rajono apylinkės teismo 1996 m. vasario 1 d. sprendimas nutraukti A. S. ir G. S. santuoką; Vilniaus miesto 1-os apylinkės teismo 1995 m. rugsėjo 11 d. Sprendimas nutraukti A. R. ir L. R. santuoką; Klaipėdos apygardos teismo 2007 m. kovo 28 d. V. S. ir R. S. santuokos nutraukimo nutartys; Vilniaus rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 3 d. sprendimas dėl G. M. ir I. M. santuokos nuraukimo (*bendras gyvenimas tapo neįmanomu dėl skirtingo požiūrio į daugelį vertybių, kiekvieno iš jų pareigas, tvarkant šeimos reikalus*).²⁰

¹⁹ **Adiccted to news.** Lietuva skyrybomis pirmąja ES. 2008 08 14. ATN.LT <http://www.atn.lt/straipsnis/947/lietuva-skyrybomis-pirmauja-es> [žiūrėta 2008 11 25]

²⁰ **Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.** Civilinė byla Nr. 3K-3 178/2006 – civilinė byla pagal atsakovės G. M. kasacinį skundą dėl Vilniaus rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 3 d. sprendimo (http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29663) [žiūrėta 2008 12 05]

2. Girtavimas vieno ar abiejų sutuoktinių. K. Miškinis (2003, p. 84–91)²¹, G. Navaitis (2002) aiškina, kad dėl girtavimo dažnai kyla barnių, smurtaujama, o vėliau neišvengiama skyrybų. Pasak minėtų autorių, girtavimas siejamas su nepakankamu būsimo sutuoktinio pažinimu iki vedybų ir nepakankamu sutuoktinių poreikiu prasmingai leisti laisvalaikį būnant kartu (p. 22–26).²² Šios priežastys ypač aktualios Lietuvoje (pvz., Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas 2005 m. lapkričio 22 d. nutraukė G. S. ir G. K. santuoką dėl sutuoktinio kaltės, apkaltinto už nesirūpinimą šeima dėl alkoholizmo).

3. Lengvabūdiškumas, pavydas ir neištikimybė. K. Miškinis (2003, ten pat), G. Navaitis (2002, ten pat) kalba apie vieno ar abiejų sutuoktinių neištikimybę kaip skyrybų priežastį. Dėl šios priežasties galima minėti ir faktinį šeimos iširimą. V. Žemaitis (2005) teigia, kad 80 proc. visų skyrybų priežasčių yra dorovinio pobūdžio (ne tik girtavimas, bet neištikimybė ir egoizmas) (p.108)²³. Pagal jį, dalis sutuoktinių sudaro santuokas lengvabūdiškai, neįsisąmoninę pareigos ir šio žingsnio atsakomybės. Tai rodo nepakankamą pasirengimą šeimos gyvenimui, atsakingumo stygių ir tam tikrų dvasinių vertybių niveliaciją. A. Maslauskaitės nuomone, tam didelės įtakos turi vartojimo kultūros plitimas, kai vartotojiškos nuostatos, prekinis santykis šiuolaikinėje visuomenėje persikelia į visas gyvenimo sritis. Anot jos, šiuolaikinis žmogus gyvena „pirkinių krepšelio“ principu: siekia suvartoti kuo daugiau, nuolat ieško kažko naujo, geresnio. Taigi asmeninis gyvenimas kuriamas taikant tą pačią schemą kaip ir vartojant materialines gėrybes²⁴. Daug teismų nutarimų kaip santuokos nutraukimo priežastį nurodo vieno ar abiejų sutuoktinių neištikimybę. Pvz., miesto 4-ojo apylinkės teismo 2004 m. vasario 24 d. sprendimas apie santuokos nuraukimą tarp S. B ir A. Z; Kauno miesto apylinkės teismo 2004 m. birželio 21 d. sprendimas apie santuokos nuraukimą tarp L. Š. ir A. Š., Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2006 m. vasario 14 d. sprendimas apie santuokos nuraukimą tarp J. R. M ir Č. M., Panevėžio miesto apylinkės teismo 2005 m. vasario 24 d. S. O ir L. B. O santuokos nutraukimo sprendimas. Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2006 m. kovo 29 d. V. K ir G. K santuokos nutraukimo sprendimas.

²¹ **Miškinis K.** Šeima žmogaus gyvenime. – Kaunas: AB spaustuvė „Aušra“, 2003. – 548 p. – ISBN 9955-532-25

²² **Navaitis G.** Psichologinis šeimos konsultavimas: teorijos ir metodai. – Vilnius: Tyto alba, 2002. – 270 p. – ISBN 9986-16-266-1

²³ **Žemaitis V.** Šeimos etika. – Vilnius: Rosma, 2005. – 157 p. – ISBN 9986-00-352-0

²⁴ **Maslauskaitė A.** Šeimos deinstitutionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai <http://www.gay.lt/family/maslauskaite.pdf> [žiūrėta 2007 12 15]

4. Menka bendravimo kultūra, anot V. Žemaičio, yra svarbus faktorius sutuoktinių skyrybų augimui. Blebienė taip pat teigia, kad šeimų nestabilumui didelę reikšmę turi sutuoktinių netinkamas bendravimas. G. Navaitis nurodo, kad nepatenkinamas sutuoktinių bendravimas gali lemti apie 80 proc. jaunų šeimų skyrybų. A. Mitriko tyrimai (p. 26–27) rodo, kad Lietuvoje, palyginti su Europos Sąjungos šalimis, nevertinamos bendravimo šeimoje galimybės ir sureikšminamos tradicinėmis tapusios ištikimybė, abipusė pagarba, supratimas ir tolerancija, kultūrinis homogeniškumas.²⁵ A. Maslauskaitė konstatuoja, kad populiarioje kultūroje būtent santuokos institutas tapatinamas ne su kokybiškais tarpusavio santykiais, o su nuobodžiu rutininu praktinių vaidmenų išpildymu. Šis santuokos nuvertinimas didžiąja dalimi yra susijęs su sovietinio laikotarpio paveldu, kai santuokos kasdienybę veikė keletas veiksnių. Pirmiausia, sovietinėje visuomenėje nebuvo ugdoma lyčių tarpusavio santykių kultūra (bendravimo įgūdžiai ir pan.). Antra, griežtai paskirstyti lyčių vaidmenys šeimoje. Tik moteris buvo atsakinga už „šimos židinio“ sergėjimą, nors iš tikrųjų šeimos santykių puoselėjimas įmanomas tik tada, kai į jų kūrimą įsitraukia abu partneriai. V. Žemaitis (2005) teigia, kad šeimos darna daug priklauso dar ir nuo sutuoktinių abipusio noro vienas kitą suprasti, įsijausti ir atjausti. O čia labai svarbų vaidmenį atlieka dorovinė bendravimo kultūra, tolerancija ir taktiškumas (p. 90).²⁶

5. Išsilavinimo skirtumas. Blebienės nuomone, bendrosios kultūros stoka yra viena iš galimų skyrybų priežasčių. 2001 m. Lietuvos gyventojų ir būsto surašymo duomenimis, moterys Lietuvoje yra labiau išsilavinusios nei vyrai.²⁷ Miškinis mano, kad moterys susikuria gana tobulą sutuoktinio modelį. Tačiau gyvenime sutuoktinis nebūna idealus. A. Maslauskaitė aiškina, kad skyrybas, ypač Lietuvoje, skatina kintantys abiejų lyčių vaidmenys. Galima teigti, kad moterų vaidmenys dabartinėje Lietuvoje „modernizuojasi“ greičiau nei vyrų – moterys sparčiau prisitaiko prie socialinių ir kultūrinių pokyčių, jos greičiau orientuojasi į šiuolaikiškesnius gyvenimo scenarijus, kurie šeimą sieja su lygiaverčiais partnerių santykiais. Jų netenkina „dvigubas darbas“ (namų ruoša, vaikų priežiūra ir profesinė karjera), kuriuo tradiciškai apkraunama moteris. O vyrai Lietuvoje vis dar lieka patriarchalūs ir jie iš moters tikisi „tradicinių moteriškų“ savybių. Šis lūkesčių neatitikimas gimdo nepasitenkinimą gyvenimu santuokoje, kuris gali tapti skyrybų

²⁵ **Juknevičius S.** Besivienijanti Europa: vertybinis aspektas: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2003. – 232 p. – ISBN 9986-638-37-2

²⁶ **Žemaitis V.** Šeimos etika. – Vilnius: Rosma, 2005. – 157 p. – ISBN 9986-00-352-0

²⁷ **Gyventojai pagal lytį, amžių, tautybę ir tikybą.** 2001 m. Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1798> [žiūrėta 2007 10 08]

priežastimi.

6. Nepilnų šeimų didėjimas Lietuvoje. Daugėja atvejų, kai vienas ar abu sutuoktiniai yra kilę iš nepilnų šeimų. A. Blebienė, remdamasi mokslininkų tyrimais, nustatė, kad tokios šeimos išsiskiria tris kartus dažniau. A. Maslauskaitė patvirtina šią nuomonę ir teigia, kad išsiskyrusių šeimų vaikai linkę anksčiau kurti santuokas ir dažniau skirtis. Pvz., Lietuvoje 2000–2007 m. nepilnose šeimose liko gyventi 82,3 tūkst. vaikų (Statistikos departamentas, 2007).²⁸

7. Religinumo mažėjimas ir dorovės normų nepaisymas. A. Blebienė teigia kad, religingos moterys, kaip rodo gyventojų apklausos, yra daug atlaidesnės įvairioms negerovėms šeimoje: labiau pateisina sutuoktinio neištikimybę, agresyvų elgesį ar meilės stoką (pvz., iš G. Purvaneckienės ir A. Purvanecko 2001 m. atliktos tyrimų analizės apie moterį Lietuvos visuomenėje galima daryti išvadą, kad neištikimybę pakankama priežastimi skyryboms laiko 57 proc. religingų moterų, o nereligingų – 75 proc.; meilės stoką – 52 proc. religingų ir 65 proc. nereligingų)²⁹. Kalbant apie dorovinį ugdymą santuokoje, Danė Agota Šlapkauskaitė (1995) apibūdina dorovę „kaip proto lavinimą, kad būtų pažintos tikrosios vertybės; tai valios ugdymas, kad įprastume ryžtingai blogį pavadinti blogiu ir jį atmesti, jį nugalėti; tai jausmų ugdymas siekiant gėrio“ (p. 208).³⁰ V. Žemaitis teigia, kad santuokos tvirtumas daug priklauso nuo dorovinės asmenybės brandos. Kuo mažiau žmogus išsiugdęs pareigos ir atsakomybės jausmus, tuo lengviau jis ryžtasi santuokai. Pilietinės visuomenės instituto išleistoje knygoje „Lietuvos tauta. Būklė ir raidos perspektyvos“ (2007, 400 p.) teigiama, kad Lietuvoje vyrauja gili vertybių krizė, kuri neišvengiamai veikia šeimos formavimą. Fundamentalūs šeimos pokyčius iš esmės lemia kultūriniai (vertybių pokyčių) ir naujų technologijų veiksniai. Svarbiausi jų – didėjanti visuomenės individualizacija, emancipacija, liberalėjančios vertybinės nuostatos ir elgsenos normos, sekuliarizacija.

9. Tautybės skirtumai, migracija – anot K. Miškinio. Blebienė pritaria, kad kai sutuoktiniai yra skirtingų tautų atstovai, rizika, jog santuoka gali baigtis skyrybomis, yra didesnė. Pasirinkus

²⁸ Lietuvos statistikos departamentas. Metraštis, 2007. <http://www.stat.gov.lt/lt/catalog/viewfree/?od=1054>. [žiūrėta 2008 12 20]

²⁹ Purvaneckas A., Purvaneckienė G. Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė. – Vilnius: Danielius, 2001. – 147 p. – ISBN 9955-476-05-2

³⁰ Šlapkauskaitė D. A. Kas atsakinga už šeimos sveikatą? // Lietuvos šeima: mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos šeima: Tradicijos ir ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25–26 d., medžiaga/ [redaktoriai: Meilutė Taljūnaitė, Vlada Stankūnienė, Alina Žvinklienė] – V.: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1995. – 275 p. – ISBN 9986-523-16-8

mišrią santuoką, pasirenkamas kartu ir problemiškesnis, dėl tautinių kultūrų ir tradicijų skirtumo didesnio susiderinimo reikalaujantis gyvenimas šeimoje. A. Vyšniauskaitė, tyrinėjusi lietuvių šeimas, teigė, kad seniau mišrių santuokų Lietuvoje buvo nedaug, nes lietuviai pasižymėjo vedybiniu uždaramu. P. Kalniaus tyrimai rodo, kad tautiškai mišrios šeimos ne tokios stabilios (p. 31).³¹ Paminėtina viena iš aktualių skyrybų priežasčių – emigracija iš Lietuvos. Tai padidina skyrybų riziką: jei vyras ar žmona išvyksta uždariauti į užsienį, 90 proc. tokių šeimų dėl sunkių gyvenimo sąlygų išyra. Pvz., pagal gyvenamosios vietos deklaravimo duomenis, 2007 m. išvyko į užsienį gyventi nuolat arba ilgiau kaip 6 mėn. 13,9 tūkst. Lietuvos gyventojų (2006 m. – 12,6 tūkst.). Daugiausia žmonių išvyko į Jungtinę Karalystę (26,4 proc.), Airiją (11,7 proc.), JAV (11,1 proc.), Vokietiją (9,2 proc.), Rusijos Federaciją (6,5 proc.) ir Ispaniją (6,1 proc.). Beveik penktadalį (18 proc.) emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, apie 14 proc. – 30–34 metų amžiaus, 13 proc. išvykusiųjų – 20–24 metų amžiaus gyventojai. Pvz., Kauno miesto apylinkės teismo 2004 m. gruodžio 2 d. R. K ir K. K santuokos nutraukimo sprendimas dėl sutuoktinio išvažiavimo dirbti į užsienį. Dvejus metus Klaipėdos rajono apylinkės teisme teisėja dirbanti J. Lukšienė tvirtina, kad šeimyniniai santykiai dažnai nutrūksta vienam sutuoktiniui išvykus į užsienį, o nemaža dalis šeimų dėl emigracijos į užsienį ir išsituokia (lentelė su migracijos duomenimis Lietuvoje pateikta 5 priede.).

10. Rinkos ūkio kuriama šeimai nedraugiška aplinka – anot A. Maslauskaitės. Ji nurodo, kad šiuolaikinis kapitalistinis ūkis neskatina individo megzti ilgalaikius ryšius – už juos kapitalistinėse lenktynėse jis gali būti nubaustas, t. y. netekti „apdovanojimo“, pralaimėti mūšį už gyvenimo sėkmę; reikalaujama maksimalių pastangų ir laiko investicijų į darbą. Finansiniai sunkumai – nedarbas, infliacija, brangus pragyvenimas, nuosavo būsto stoka, gali sukelti nuolatinę įtampą. V. Stankūnienė (2003) teigia, kad Lietuvoje lanksčios užimtumo formos ir kitos priemonės, sudarančios sąlygas derinti motinystę (tėvystę) su ekonomine veikla, dar labai menkai išplėtos (p. 184).³² Ekonominė Lietuvos padėtis verčia tėvus ieškoti darbo nepalankiomis šeimai sąlygomis. Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2000–2007 m. duomenimis, galima teigti, kad darbas šiuolaikinės moters gyvenime užima ne mažiau svarbą vietą negu vyrų (darbo jėgos akyvumo lygio

³¹ Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė R. Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius, Mintis, 1995. – 557 p. – ISBN 5-417-00714-5

³² Stankūnienė V. ir kt. Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. – Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2003. – 387 p

duomenų lentelė pateikta 6 priede).³³

Vyrų ir moterų dirbtos valandos. Nors oficialios numatytos savaitinės darbo valandos darbo sutartyse yra 40, tačiau iš tikrųjų dirbdama daugiau. Pvz., Lietuvos statistikos departamentas pirmą kartą atliko darbo laiko panaudojimo 2004 m. II ketvirtį tyrimą. Apklaustų 5,2 tūkst. 15 metų ir vyresnių gyventojų, užimtų pagrindinėje darbovietėje, tyrimo rezultatai perskaičiuoti visiems gyventojams. Gauta informacija apie samdomų darbuotojų dirbtus viršvalandžius ir jų apmokėjimą. Viršvalandžius dirbti populiariu, bet sumokėti už juos neskubama. Viršvalandžius dirbo 4 proc. samdomų darbuotojų. Tarp vyrų ir moterų viršvalandinis darbas paplitęs nevienodai: jį dirbo 34 tūkst. (6 proc.) vyrų ir 15 tūkst. (2,5 proc.) moterų. Daugiausia viršvalandžių dirbo prekybos ir transporto, statybos ir apdirbamosios gamybos įmonių samdomi darbuotojai. Šiose veiklose dirbti viršvalandžiai sudarė 65 proc. visų viršvalandžių. Viršvalandinį darbą prekyboje dirbo 10 tūkst. (6 proc.) visų dirbančiųjų, kurių daugiau nei pusė – moterys. Dirbti viršvalandžiai prekyboje sudarė apie penktadalį visų dirbančiųjų moterų ir vyrų viršvalandžių (skaičiai pateikti 7 priede).³⁴

Kitose ekonominėse veiklose (viešbučių ir restoranų, finansinio tarpininkavimo, švietimo įstaigose, sveikatos priežiūros ir socialinio darbo institucijose ir pan.) dirbti viršvalandžius nėra populiariu. Jose viršvalandinis darbas sudarė nuo 0,5 iki 4 proc. visų dirbtų viršvalandžių.

Už viršvalandinį darbą darbdaviai neskuba atsiskaityti: tik 48 proc. darbuotojų, dirbusių viršvalandžius, buvo sumokėta. Dažniau viršvalandinis darbas apmokamas „vyriškų“ veiklų darbuotojams, t. y. transporto (61 proc.), statybos (58 proc.), apdirbamosios gamybos (57 proc.) samdomiesiems. Tik 39 proc. prekybos darbuotojų, kur dominuoja moterų darbas, už dirbtus viršvalandžius buvo sumokėta.

Iš Lietuvos statistikos departamento pateiktos informacijos apie vyrų ir moterų darbo valandas 2000–2007 m. matyti, kad didžioji dauguma Lietuvos dirbančiųjų dirba 40–44 valandas per savaitę,

---

³³ Gyventojai ir socialinė statistika. Moterys ir vyrai Lietuvoje//vidutinis mėnesinis brutto darbo užmokestis pagal ekonominius sektorius//statistika/ – Vilnius: Statistikos departamentas, 2008. – <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1304> [žiūrėta 2008 10 08]

³⁴ Gyventojai ir socialinė statistika. Moterys ir vyrai Lietuvoje//Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pagal ekonominius sektorius//Statistika (teminės lentelės) – Vilnius: Statistikos departamentas, 2008. <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1304>

---

kai tuo tarpu yra nustatyta 40 darbo valandų savaitė. Darbui skiriamas didelis laiko kiekis apsunkina tinkamą rūpinimąsi šeima ir namais bei skatina fizinį nuovargį ir išsekimą. Tai ypač paveikia moteris, kurios atlieka esminį vaidmenį šeimos priežiūros srityje (informacija apie dirbtų valandų skaičių per savaitę ir lytį pateikti 8 priede).

2007 m. vidutiniškai buvo dirbama 40,3 darbo valandos per savaitę³⁵ Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse (Ispanija, Italija, Slovėnija, Estia, ir Vengrija). 2006 mėn. kovo 7 d. EUROSTAT duomenimis, paskelbtais Moters dienos proga³⁶, moterys per dieną dirba daugiau nei valanda ilgiau nei vyrai. 2007 m. Lietuva buvo viena iš ES šalių, kur vyrų ir moterų darbo laiko skirtumas buvo mažiausias.

Tėvai daug dėmesio skiria savo darbinei veiklai ir karjerai, dirba nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, mažai laiko praleisdami su vaikais ir šeima. 2006 m. spalio mėn. 31 d. Lietuvos Respublikos Seime vykusioje konferencijoje buvo skaitytas Vytauto Didžiojo universiteto doc. dr. Jolantos Reingardienės pranešimas „Šeimos ir darbo vaidmenų derinimo problemos“. Jame pristatyta 2006 m. gegužės mėn. atlikta telefoninė apklausa (ją vykdė UAB RAIT – buvo apklausti 1000 respondentų, iš jų 500 vyrai ir 500 moterų, visi dirbantys ir gyvenantys su partneriu – santuokoje ar neregistruotoje partnerystėje). Šio tyrimo rezultatai rodė, kad dauguma respondentų mano, jog darbo ir šeimos įsipareigojimai dažnai susikerta. Į klausimą „Ar Jūsų darbo ir šeimos įsipareigojimai dažnai susikerta?“ 65 proc. vyrų atsakė teigiamai (14 proc. teigė, kad dažnai, 51 proc. – kad kartais); taip pat teigiamai atsakė moterų 60 proc. (13 proc. teigė, kad dažnai, 47 proc. – kad kartais). Likusieji 35 proc. vyrų ir 40 proc. moterų atsakė neigiamai.

11. Skirtinga socialinė padėtis, kai vienas iš sutuoktinių pasiekia daug aukštesnę padėtį negu kitas. 2006 m. Kalifornijos universiteto sociologijos departamentas atliko tyrimą, kuriuo buvo išsiaiškinta, kad aukštesnio sluoksnio žmonės labiau linkę į skyrybas.³⁷ Sociologai tvirtina, kad daugumą santuokų sukuria panašaus socialinio sluoksnio sutuoktiniai, t. y. panašaus

³⁵ Lietuvos rytas. Lietuviai, palyginti su kitomis ES šalimis, nepersidirba. <http://www.lrytas.lt/-12220663771220997564-p1-verslas-lietuviai-palyginti-su-kitomis-es-%C5%A1alimis-nepersidirba.htm> [žiūrėta 2008 10 01]

³⁶ El Mundo Mediterraneo. Las españolas trabajan al día una hora más que los hombres <http://www.elperiodicomediterraneo.com/noticias/noticia.asp?pkid=212910> [žiūrėta 2008 09 08]

³⁷ Kalifornijos universiteto sociologijos departamentas. Impact of socioeconomic status on inter-racial mate selection and divorce, http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W64-4JFHDXV1&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=6bdcc7528de2086231a049f45af2cf12, [žiūrėta 2008 12 15]

požiūrio į gyvenimą žmonės. Tokios šeimos paprastai sutaria geriau nei skirtingų sluoksnių sutuoktiniai. Šeimoje, kurioje sutuoktiniai yra skirtingų tautybių ar skirtingų sluoksnių, savitarpio nesupratimo ir netgi kovos bandant primesti savo nuomonę yra daugiau. Lietuvoje tokio reiškinio tyrimai dar atlikti. Šiais laikais vis dažniau atsižvelgiama į individualius socialinių sluoksnių narių poreikius nei anksčiau, kai dominavo šeimos bendruomenės interesai. Įvairių socialinių sluoksnių atstovų individuali saviraiška vis dažniau realizuojama už šeimos ribų, ypač svarbus vaidmuo tenka darbo karjerai bei išsilavinimui. Drauge sumažėja individuali priklausomybė nuo šeimos (p. 97).³⁸

12. Gyvenimas kartu nesusituokus yra susijęs su skyrybų rizika, anot A. Maslauskaitės. Ji teigia, kad „Lietuvoje plintančios kohabitacijos interpretuojamos kaip vedybinio gyvenimo eksperimentas. Lietuvoje tyrimų šia tematika nėra, tačiau užsienio šalių patirtis rodo, kad gyvenimas kartu turi ir savo neigiamų pasekmių“.³⁹ Tokia partnerystė Lietuvoje pradėjo plisti nuo paskutinio XX a. dešimtmečio pradžios. Nustatyta, kad susituokę partneriai, kurie anksčiau kartu gyveno nesusituokę, palyginus su tais, kurie niekada negyveno kartu nesusituokę, dažniau konfliktuoja, mažiau bendrauja tarpusavyje, jų partnerystė mažiau stabili.⁴⁰ Sutuoktiniai, kurie iki santuokos gyveno kartu nesusituokę, mažiau įsipareigoja tęsti santuokinius ryšius. Tyrimai leidžia teigti, kad gyventi kartu nesusituokus apsisprendžia tam tikras socialinis tipas žmonių: jie turi aiškiau išreikštas nuostatas, jog partnerystė gali iširti. Kitaip tariant, gyventi kartu nesusituokus dažniausiai apsisprendžia tie, kurie neturi tvirto nusiteikimo įsipareigoti ilgalaikiai partnerystei. Asmenys, kurie gyvena kartu nesusituokę, lengvabūdiškiau vertina skyrybas, o tai, savo ruožtu, vėliau gali paskatinti ir pačias skyrybas.⁴¹

13. Televizija ir žiniasklaida, anot A. Blebienės, taip pat turi įtakos dideliame ištuokų skaičiui, nes nuolat rodoma tokių laidų, vaizdų, kurie skatina skyrybas. Ieškodami didesnio populiarumo, laidų ir vaizdų autoriai dažnai pamiršta moralines vertybes. Pilietinės visuomenės instituto išleistoje minėtoje knygoje „Lietuvos tauta...“ konstatuojama, kad esamai būklei ir raidos perspektyvai žiniasklaida turi didelę įtaką, taip pat – ir formuojant tautos tapatybę, Lietuvos

³⁸ Česnaitė V. Socialinių sluoksnių matrimonialinės ir prokreacinės strategijos: bruožai ir jų kaita. Sociologija. Mintis ir veiksmai – 2004/1, ISSN 1392-3358, – 7 p.

³⁹ Maslauskaitė A. Šeimos deinstitutionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai <http://www.gay.lt/family/maslauskaite.pdf> [žiūrėta 2007 12 15]

⁴⁰ Brown S., Booth A. Cohabitation Versus Marriage: A Comparison of Relationship Quality // Journal of Marriage and the Family. – Mineapolis, 1996, Nr. 58, p. 668–678

⁴¹ Thomson E., Colella U. Cohabitation and marital stability: Quality or commitment // Journal of Marriage and the Family. – Mineapolis, 1992, Nr. 54 (gegužė), p. 256–267

visuomenės vertybes.

Vilniaus civilinės Metrikacijos skyriaus archyvų saugoti duomenys apie 1992–2000 m. skyrybų priežastis buvo sunaikinti.⁴² Dėl to tyrimas buvo atliktas žodinės apklausos būdu – apklausiant advokatus, tvarkiusiais skyrybų procesų dokumentus.

S. Vaikšnoras, Skyrybų centro vadovo teigimu, apie 70 proc. ištuokų vyksta dėl charakterių nesutapimo. Dauguma nusprendžia išsiskirti taikiai. Tik dalis ištuokų vyksta „karo“ keliu (30 proc.). Santuoka išyra dėl vieno iš sutuoktinių girtavimo (60 proc.). Pusė santuokų nutraukiama dėl vieno ar abiejų sutuoktinių neištikimybės (50 proc.).⁴³

Lietuvos įstatymai nustato santuokos **teisinių reguliavimą**. Iš esmės, jie apsiriboja santuokos nutraukimo sąlygomis bei eiga.

Nuo 1969 m. liepos 16 d. iki 2001 m. sausio 1 d. galiojo Lietuvos Respublikos šeimos ir santuokos kodeksas, kuriame buvo nustatytas santuokos nutraukimas vieno ar abiejų sutuoktinių pareiškimu teismine tvarka arba numatytais atvejais civilinės metrikacijos organuose (jeigu nutraukti santuoką sutinka abu sutuoktiniai, neturintys nepilnamečių vaikų; taip pat, pripažinus vieną iš sutuoktinių nežinia kur esančiu ar neveiksnu, arba nuteisus laisvės atėmimu). Santuoka buvo laikoma pasibaigusia nuo to laiko, kai bent vienas iš sutuoktinių įregistruodavo santuokos nutraukimą civilinės metrikacijos organuose. Šis kodeksas neteko galios Lietuvos Respublikos 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (nuo 2001 m. liepos 1 d.).

2001 metų liepos 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. **Civilinio kodekso trečiosios knygos (Šeimos teisė) IV skyriuje** nuo pirmojo iki trečiojo skirsnio yra reglamentuojama santuokos pabaiga (V. Adomavičius, 2002).⁴⁴ Juose nustatyti galimi santuokos nutraukimo atvejai – abiejų sutuoktinių bendru sutikimu, vieno iš sutuoktinių prašymu arba dėl sutuoktinio kaltės.

Sutuoktinių **bendru sutikimu** santuoka gali būti nutraukta, jeigu yra visos šios sąlygos (CK 3.51–3.54 str.):

⁴² **Jurgutienė I.** Vilniaus civilinės metrikacijos skyriaus vedėja [kalbėtasi 2008 11 05]

⁴³ **Vaikšnoras S.** (Skyrybų centro vadovas) pokalbis su juo [kalbėtasi 2008 11 10]

⁴⁴ **Adomavičius V.** Vedybų sutartis. – Vilnius: Mūsų saulužė, 2002. – 160 p. ISBN 9955-517-12-3

- 1) nuo santuokos sudarymo yra praėję daugiau nei vieneri metai;
- 2) abu sutuoktiniai yra sudarę sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių (turto padalijimo, vaikų išlaikymo ir pan.);
- 3) abu sutuoktiniai yra visiškai veiksnūs.

Tokiomis sąlygomis teismas nutraukia santuoką supaprastinto proceso tvarka – be parengiamojo teismo posėdžio, netgi be posėdžio protokolo surašymo. Teismas privalo tik įsitikinti, kad santuoka tikrai faktiškai iširo. Preziumuojama, kad santuoka iširo, jei abu sutuoktiniai daugiau nei metus bendrai nebegyvena ir negalima tikėtis, kad jie vėl pradės gyventi kartu, jei netvarko bendro ūkio, negyvena santuokinio gyvenimo, abu pageidauja ištuokos. Civilinio kodekso 3.54 straipsnis nurodo, kada teismas privalo imtis priemonių sutuoktiniams sutaikyti, nustatydamas vieno iš sutuoktinių ar savo iniciatyva ne ilgesnį kaip šešių mėnesių terminą sutuoktiniams susitaikyti.

Santuoka **vieno iš sutuoktinių prašymu** gali būti nutraukta esant bent vienai iš šių sąlygų (CK 3.55–3.59 str.):

- 1) sutuoktiniai gyvena skyrium (separacija) daugiau nei vienerius metus;
- 2) vienas sutuoktinis po santuokos sudarymo teismo sprendimu pripažintas neveiksniu;
- 3) vienas sutuoktinis teismo sprendimu pripažintas nežinia kur esančiu;
- 4) vienas sutuoktinis atlieka laisvės atėmimo bausmę ilgiau nei vienerius metus už netyčinį nusikaltimą.

Santuoka gali būti nutraukiama **dėl sutuoktinio ar sutuoktinių kaltės** (CK 3.60–3.65 str.). Tuomet yra preziumuojama, kad santuoka iširo dėl kito sutuoktinio kaltės, jeigu jis yra nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą arba yra neištikimas, arba žiauriai elgiasi su kitu sutuoktiniu ar šeimos nariais, arba paliko šeimą ir daugiau kaip vienerius metus visiškai ja nesirūpina. Iš esmės, jis pažeidė savo kaip sutuoktinio pareigas ir dėl to tapo negalimas bendras sutuoktinių gyvenimas. Teismas turi išspręsti sutuoktinių nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos ir dalyvavimo juos auklėjant, jų ir, jei reikia, vieno iš sutuoktinių išlaikymo, taip pat bendro turto padalinimo klausimus, jei turtas nebuvo pasidalintas bendru sutuoktinių sutarimu, patvirtintas notarine tvarka ar vedybų sutartimi. Teismas ir šiuo atveju privalo imtis priemonių sutuoktiniams sutaikyti. Jeigu santuoka nutraukta dėl vieno iš sutuoktinių kaltės, sutuoktinis, kaltas dėl santuokos iširimo, praranda tas teises, kurias įstatymai ar vedybų sutartis suteikia išsituokusiam sutuoktiniui. Dėl santuokos iširimo kaltas sutuoktinis

praranda teisę į išlaikymą.

Santuoka laikoma nutraukta nuo teismo sprendimo ją nutraukti įsiteisėjimo dienos.⁴⁵

Civiliniame kodekse nurodyta, kad visais atvejais santuoka nutraukiama teismo tvarka, t. y. panaikintas 1969 m. liepos 16 d. Lietuvos Respublikos šeimos ir santuokos kodekse numatytas santuokos nutraukimas administracine tvarka (civilinės metrikacijos įstaigoje). Tokia nuostata pasirinkta todėl, jog santuokos nutraukimas sukelia sunkių teisinių padarinių tiek sutuoktiniams, tiek tretiesiems asmenims (sutuoktinių vaikams, kreditoriams ir pan.), tad jį turi kontroliuoti teismas.

Taip pat Civilinio kodekso 3.73 straipsnis numato galimybę vienam iš sutuoktinių kreiptis į teismą su prašymu dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo, jeigu dėl tam tikrų aplinkybių, nors ir nepriklausančių nuo kito sutuoktinio, bendras jų gyvenimas tapo netoleruotinas (neižmanomas), arba gali iš esmės pakenkti jų nepilnamečių vaikų interesams, arba sutuoktiniai nesuinteresuoti tęsti bendrą gyvenimą. Jie abu gali kreiptis į teismą su bendru prašymu dėl gyvenimo skyrium patvirtinimo. Prieš tai jie sudaro sutartį dėl gyvenimo skyrium pasekmių. Ta sutartis savo turiniu yra labai panaši į sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių, nes sprendžia tokius pačius klausimus. Sutuoktinių gyvenimas skyriumi įteisinamas teismo sprendimu. Byla dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium tvarka: teismas įpareigojamas imtis priemonių sutuoktiniams sutaukyti. Kai teismas priima sprendimą dėl sutuoktinių gyvenimo skyrium, baigiasi sutuoktinių bendras gyvenimas, tačiau teisės ir pareigos išlieka. Sutuoktinių separacija neturi turėti įtakos jų teisėms ir pareigoms nepilnamečių vaikų atžvilgiu. Separaciją pasirinkę sutuoktiniai turi galimybę atnaujinti santuoką. Tuo iš esmės separacija ir skiriasi nuo skyrybų. Be abejonės, separacija yra mažesnė blogybė už santuokos nutraukimą. Todėl, nors teismų praktika nustatant sutuoktinių gyvenimą skyrium kol kas nėra didelė, ši nauja galimybė kartais gali tapti išėjimu į krizinę situaciją patekusiai šeimai. Tuo labiau, kad separacija nėra negrįžtamas procesas.

Išanalizavus skyrybų priežastis, būtina atkreipti dėmesį į **skyrybų pasekmes** tiek buvusiams

---

⁴⁵ **2001 metų liepos 1 d. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.** Civilinio kodekso trečiosios knygos (Šeimos teisė) IV skyrius. http://skelbimas.lt/istatymai/civilinis_kodeksas.htm [žiūrėta 2008 04 25]

sutuoktiniams, jų vaikams, giminėms, tiek visuomenei, nes skyrybos turi didelių bei tolimą ateitį siekiančių psichologinių ir socialinių pasekmių.

1. Vaikai iš nepilnų šeimų netenka saugios ir harmoningos asmenybės vystymąsi užtikrinančios aplinkos, sutrinka socialinių modelių perdavimas – teigia Maslauskaitė. Tėvų skyrybų metu ir po to išsiskyrusių tėvų vaikai patiria socialinę psichologinę žalą. Įvairių tyrimų duomenimis, vaikai iš nepilnų šeimų prasčiau mokosi, linkę dažniau skirtis, susilaukti nesantuokinių vaikų. Tėvų skyrybų pasekmės santuokinei elgsenai buvo fiksuotos 1995 m. Lietuvoje atliktame „Lietuvos šeimos ir gimstamumo tyrime“ (Lietuvos filosofijos ir sociologijos instituto Demografijos skyrius). Jame teigiama, kad 10-ojo dešimtmečio kartoje prasidėjęs neregistruotų santuokų plitimas gali būti ir 10–20 metų anksčiau pradėjusių plisti skyrybų pasekmė. Įvairūs autoriai vieningai šeimai priskiria svarbų vaidmenį vaiko socializacijoje: dr. D. Nasvytienė (2005) aiškina, kad būtent vieningoje šeimoje formuojasi ir vystosi žmogaus asmenybė, susipažįstama su socialiniais vaidmenimis, kurie būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje. Prof. D. I. Leliūgienė (2005) nurodo, kad vaikų raida priklauso nuo deramo šeimos gyvenimo organizavimo ir nuo pagrindinių šeimos funkcijų įgyvendinimo. M. Pileckaitė-Markovienė ir T. Lazdauskas knygoje „Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida“ (2007) rašo, kad skyrybos turi negatyvų poveikį ir vaikui. Jų tyrimai rodo, kad vieniši tėvai mažiau švelnūs savo vaikams, skiria jiems mažiau dėmesio, vaikams mažiau psichologiškai pasiekiami, nes turi per daug socialinių vaidmenų. Dėl to vaikai yra priverčiami daugiau laiko praleisti gatvėje, kur susiduria su nusikalstama aplinka, alkoholiu, narkotikais, nesaugiu seksu. Pvz., Lietuvos Statistikos departamentas informuoja, kad 2000 m. 15 metų ar vyresniam gyventojui teko 12,3 l. alkoholio. Šis rodiklis augo, iki 13,3 l. 2007 m. Taip pat didėjo narkotikų vartojimas: 2003 m. 7,7 proc. (4,7 tūkst) 15–19 m. amžiaus Lietuvos moksleivių jau bandė narkotikų. O 2004 m. pabaigoje besigydančių nuo narkotikų, buvo 5 tūkst.⁴⁶ A. Beblienė teigia, kad dėl skyrybų labiausiai pažeidžiama vaikų psichika, dėl ko vaikai vėliau gyvenime jaučia nepilnavertiškumą ir baimę. A. Maslauskaitė (2005) sako, jog „skyrybos gali sukelti daug psichologinių ir psichinių sutrikimų, jos neigimai veikia tėvų ir vaikų ekonomines gyvenimo sąlygas, siaurina (ypač) vaikams išsilavinimo, sėkmingos integracijos į visuomenę galimybes“ (p. 37)⁴⁷. Vilniaus šeimos centro vadovas A. Petronis, (p. 64)

⁴⁶ Lietuvos statistikos departamentas .Statistika.teminės lentelės.Gyventojai ir socialinė statistika.sveikata ir socialinė apsauga.Tabako, alkoholio, narkotikų vartojimas ir padariniai.// [http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2046\[2008 12 15\]](http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2046[2008 12 15])

⁴⁷ Maslauskaitė A. Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos. – Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005. – 80 p. – ISBN 9955-9511-4-1

teigia, kad tėvams išsiskyrus, dauguma vaikų patiria psichologinių sunkumų, taip pat susitiprina vaiko priklausomybę nuo šeimos.⁴⁸ Kaip aiškina A. Beblienė knygoje „Lietuvos gyventojai ir šeima per 15 atkurtos nepriklausomybės metų (1990–2004)“ (2006), „skyrybos keičia kiekvieno buvusio sutuoktinio, o jei yra vaikų, taip pat ir jų, tolesnį gyvenimą“ (p. 47).⁴⁹

2. Žmoniškųjų santykių tinklo, per kurį ugdomi demokratiškai visuomenei būtini įsipareigojimo, solidarumo ir pan. elgesio modeliai bei vertybės, irimas – pagal A. Maslauskaitę. Vilniaus pedagoginio universiteto prof., habil. dr. Z. Bajoriūnas knygoje „Šeimos edukologija“ (p. 213–214)⁵⁰ teigia, kad saugodami santuoką ir šeimą, tėvai kartu saugo tautos moralinį, dvasinį, kultūrinį ir socialinį gyvenimą. Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas; šeima yra neprilygstama vertybė žmogaus ir visuomenės gyvenime bei vystymesi – visuomenės stiprybė ir stabilumas prasideda šeimoje. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo 1.8 straipsnis nustato, kad vieninga šeima „yra visuomenės pažangos pagrindas, tautos gerovės ir išlikimo garantas. Šeima yra pagrindinė visuomenė ląstelė“.⁵¹ Taip pat daugelis autorių sutinka, kad dideli skyrybų skaičiai turi neišvengiamų pasekmių darniam visuomenės išsivystimui. Skyrybos tiesiogiai pažeidžia šeimas, o šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė. V. Žemaitis teigia (2005), kad šeima lemia savo tautos, visuomenės ateitį, formuoja jos likimą – tad pagrįstai sakoma, kad kokia šeima, tokia ir tautos ateitis. Visuomenės atnaujinimas šeimoje nėra vien fizinis giminės pratęsimas: šeimoje perimamos buvusių kartų dorovinės vertybės, plėtojamas tautos etosas. Jų pagrindu ugdoma ir auklėjama nauja karta (p. 137–138).⁵² Tautos ateitis priklauso nuo šeimos dorovės, sąmoningumo, fizinės ir dvasinės sveikatos. Dorovė ugdo asmenybę, yra jos socialinio brandumo rodiklis. Tauta negali būti dorovinga, jei mažoji jos ląstelė – šeima sektų ydingais įpročiais. Probleminės šeimos sukuria probleminę visuomenę, griaua valstybės pamatus. Lietuvoje, augant skyrybų skaičiui, sukeliama rizika ir visuomenės stabilumui – auga nusikalstamumas, abejingumas, susvetimėjimas.

3. Skurdas yra kita skyrybų pasekmė – jo sąlygota socialinė nelygybė ir gyvenimo galimybių susiaurėjimas vaikus auginančiam vienam iš tėvų ir vaikams. Pvz., Lietuvoje 2005 m. apie 680

⁴⁸ **Petronis A.** Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Netektys šeimoje. Mirtis, skyrybos.– Vilnius: Sapnų sala, 2007. – 203 p. – ISBN 978-9955-611-34-9

⁴⁹ **Beblienė A.** Lietuvos gyventojai ir šeima per 15 atkurtos nepriklausomybės metų (1990 – 2004) – Kaunas: Smaltijos leidykla, 2006. – 116 p. – ISBN 9955-665-80-7

⁵⁰ **Bajoriūnas Z.** Šeimos edukologija: vadovėlis. – Vilnius, Jošara, 1997. – 297 p.– ISBN 9986-663-05-9

⁵¹ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo, 1.8 str <http://www3.lrs.lt/docs2/GYWHJWWE.DOC> [žiūrėta 2008 07 02]

⁵² **Žemaitis V.** Šeimos etika. – Vilnius: Rosma, 2005. – 157 p. – ISBN 9986-00-352-0

tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Šiai grupei priskirti asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kurių disponuojamosios pajamos 2005 m. buvo mažesnės už 60 proc. ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų vidurkio. Skurdo rizikos riba buvo 437 litai per mėn. vienišam asmeniui ir 918 litų – šeimai, susidedančiai iš dviejų suaugusių asmenų ir dviejų vaikų iki 14 metų amžiaus. Dažniausiai atsidurti skurde rizikuoja asmenys, gyvenantys nepilnose šeimose (namų ūkiuose, susidedančiuose iš vieno suaugusio asmens ir išlaikomų vaikų) ir daugiavaikėse šeimose (namų ūkiuose, susidedančiuose iš dviejų suaugusių asmenų su 3 ar daugiau vaikų). Žemiau skurdo rizikos ribos gyveno 42,8 proc. nepilnų šeimų narių. Didžiausias skurdo rizikos lygis buvo namų ūkiuose, susidedančiuose iš vieno suaugusio asmens ir išlaikomų vaikų (42,8 proc.), o 2007 m. – 41,5 proc.⁵³ Dėl skurdo vaikai iš nepilnų šeimų dažnai yra priversti ne įgyti išsimokslinimą aukštesniosiose ar aukštosiose mokyklose, bet rinktis darbo rinką, taip apribojant jų gyvenimo galimybes.

4. Gimstamumo sumažėjimas – pagal įvairius autorius, iš jų – ir V. Žemaitis, kuris tvirtina, kad didėjantis santykinis ištuokų procentas labai neigiamai veikia bendrą gimstamumą. Pagal jį, jeigu 1990 metais Lietuvoje gimė 56,9 tūkst. vaikų, tai jau 2000 metais – tik 34,1 tūkst., t. y. gimstamumas per dešimtmetį sumažėjo 40 proc. V. Stankūnienė rašo, kad 10-ojo dešimtmečio pradžioje gimstamumas per keletą metų Lietuvoje priartėjo prie žemiausios ribos, kuris ekonomiškai stripiose šalyse buvo pasiektas praėjusio šimtmečio 8-ajame dešimtmetyje. Jei 1990 m. Lietuvoje vienai šeimai teko 2,02 vaikų, jau 1995 m. šis skaičius sumažėjo iki 1,55 vaikų vienai šeimai; gimstamumas mažėjo ir toliau: 2002–2004 metais šis rodiklis jau buvo 1,24–1,26. Tai rodo intensyvią depopuliaciją. Šiuo metu Lietuvos gimstamumo rodikliai yra vieni žemiausių tarp naujųjų ES šalių ir tarp senbuvų.

5. Skyrybų pasekmės buvusiems sutuoktiniams vadybiniu požiūriu,⁵⁴ kaip psichologiniai ir psichiniai sutrikimai. A. Maslauskaitė traktuoja skyrybas kaip reiškini, turinti socialinių, psichologinių, sveikatos pasekmių tiek tėvams, tiek vaikams ir artimiems giminiams (p. 43),⁵⁵ skyrybos giliai sužeidžia ne tik buvusius sutuoktinius, bet ir jų tėvus bei artimuosius. Iš tikrųjų,

⁵³ **Leidinio „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos“ pristatymas 2008 11 21** // Lietuvos statistikos metraštis. – Vilnius: Statistikos departamentas, <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2478> ir <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2127> [žiūrėta 2008 12 01]

⁵⁴ **Stankūnienė V. ir kt.** Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: STI, Mokslo aidai, 2005. – 276 p. – ISBN 9955-531-20-7

⁵⁵ **Maslauskaitė A.** Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos. – Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005. – 80 p. – ISBN 9955-9511-4-1

įvairūs psichologai skyrybas laiko viena iš rimčiausių įtampų buvusių sutuoktinių gyvenime. A. Petronis (2007) tvirtina, kad skyrybos didina priklausomybių bei psichologinių problemų, įvairių somatinių susirgimų riziką (p. 65).⁵⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija teikia informaciją apie Lietuvoje atliktus įvairius gyvensenos tyrimus Kauno apskrities priklausomybių ligų centro tyrimų duomenimis, 2002–2003 m. iš visų sirgusiųjų priklausomybe nuo alkoholio, daugiau kaip 20 proc. buvo moterys. Pasak Kauno visuomenės sveikatos centro specialistų, moterų alkoholizmas turi specifinių bruožų. Moterų priklausomybė dažniausiai atsiranda dėl įvairių priežasčių: skyrybų, nevaisingumo ir kt.⁵⁷

Skyrybos taip pat padidina sutuoktinių stresą. Stresas: tai – žmogaus būseną, sąlygota įvairių ekstremalių poveikių, susijaudinimas dėl negatyvios patirties. Skyrybos psichologiniu požiūriu laikomos vienu iš didžiausių stresų. Pirmiausia todėl, kad tai nevienkartinis sunkumas, bet ilgai trunkantis procesas, kuris, beje, paliečia pačias skaudžiausias asmenybės dalis. Stresas pasireiškia tokiomis psichologinėmis būsenomis kaip įtampa, nerimas ir pan. J. Kasiulis ir V. Barvydienė (2005) konstatuoja, kad asmeninio, privataus žmogaus gyvenimo įvykai taip pat yra potencialūs streso šaltiniai – jie gali mažinti darbingumą ar net sukelti sunkias ligas, o stresas neišvengiamai atsiliepiama ir darbingumui, ir produktyvumui. Ir šiandien daug darbuotojų teigia, kad stresas namuose kelia vis stipresnį stresą darbe. O vadovai atkreipia į tai dėmesį dėl to, kad stresas darbe daro poveikį galutiniams rezultatams ir produktyvumo sumažėjimui. (p. 260–263).⁵⁸ Be to, streso nuostoliai yra labai akivaizdūs vadovams ir valstybėms, nes dėl streso sukeltų ligų neatliekama daug darbų, tad prarandama daug pinigų (pvz., Didžiojoje Britanijoje dėl streso sukeltų ligų prarandama 6,5 mln. darbo dienų per metus).⁵⁹ Amerikiečių psichiatrai T. X. Holmes ir R. H. Rahe įvertino įvairius gyvenimo įvykius gyvenimo krizių vienetais (GKV) ir apskaičiavo sveikatos sutrikimo riziką. Surinkus 150–199 GKV, tikimybė susirgti yra 33 proc.; surinkus 200–299, tikimybė padidėja iki 50 proc., o surinkus 300 GKV ir daugiau, tikimybė susirgti yra 80 proc. ir daugiau. Skyrybas išgyvenantiems sutuoktiniams gresia viena iš didžiausių rizikų tapti streso aukomis, nes skyrybas T. X. Holmes ir R. H. įvertino net 73 GKV (stresų gradacijos skalė patekita 9 priede). O tai neišvengiamai atsiliepiama darbe. Deja, Lietuvoje dar nėra atliktų ši reiškinį analizuojančių tyrimų. Seminaruose streso ir konfliktų valdymo temomis dėmesys skiriamas

⁵⁶ **Petronis A.** Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Netektys šeimoje. Mirtis, skyrybos. – Vilnius: Sapnų sala, 2007. – 203 p. – ISBN 978-9955-611-34-9

⁵⁷ **Lietuvos Respublikos sveikatos ir apsaugos ministerija. Moterų priklausomybės ligos**
http://www.sam.lt/lt/main/news/pranesimai_spaudai?id=1324 [žiūrėta 2008 11 19]

⁵⁸ **Kasiulis J., Barvydienė V.** Vadovavimo psichologija. – Kaunas: Technologija, 2005. – 323 p. ISBN 9955-09-078-2

⁵⁹ **Būta. A.** Personalo vertė ir vadyba. Stresas ir konfliktai darbe // Verslo žinios, 2006, liepos 2 d., 17 p. ISBN 9955-460-04-0

įtampoms pačioje darbo aplinkoje.

6. Iš esmės skrybos turi neigiamas pasekmes Lietuvos žmogiškųjų išteklių vystymuisi.

Dėl netolygios plėtos Lietuvoje daugėja žmonių, gaunančių labai mažas pajamas, kartu daugėja socialinės rizikos šeimų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, tokių šeimų nuo 12,6 tūkst. 1996 m. padaugėjo iki 18,5 tūkst. 2002 m., o jose augančių vaikų – nuo 29,9 iki 40,0 tūkst. Gyventojų pajamų diferenciacija glaudžiai siejasi su kitais socialiniais ekonominiais rodikliais ir turi ypač didelę įtaką visam šalies socialiniam ir ekonominiam gyvenimui. Tokios situacijos padarinys – aukštas bendras skurdo lygis ir vaikus auginančių šeimų skurdas. Didžiausia problema – kad skurstančios šeimos negali investuoti į savo vaikų mokymą ir užtikrinti jiems gero išsilavinimo.⁶⁰ Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2003–2004 m. ataskaitoje nurodyta, kad didėja rūkančių, vartojančių alkoholį, narkotines medžiagas gyventojų skaičius. Taip pat išaugo neigiamas natūralus gyventojų prieaugis iki 0,3 proc. (2004 m.) (p. 55).⁶¹ Arūnas Poviliūnas (Vilniaus universitetas) pranešime „Lietuva, kova su vaikų skurdu ir vaikų socialinės aprėpties skatinimas. Nacionalinės politikos kryptį tyrimas“ tvirtina, kad didesnę skurdo lygį lemia ir tokie veiksniai, kaip šeimos, turinčios neigalių vaikų, arba šeimos, kuriose santykiai tarp tėvų yra nestabilūs. Tokiose šeimose vaikų gebėjimai yra prasčiau išugdyti, vaikai turi mažiau galimybių atskleisti savo gebėjimus ir talentus, jiems neprieinamos papildomo mokymo ar sveikatos paslaugos, kurių reikia jų vystymuisi. Todėl kai kurie iš jų turi problemų mokykloje (neturi suinteresuotumo mokytis, jiems būdingos elgesio problemos) (p.11).⁶² Vyriausybės patvirtintoje žmogiškųjų išteklių plėtos veiksmų 2007–2013 m. programoje, analizuojant Lietuvos šiuolaikines demografinės tendencijas (p. 13), yra nurodyta, kad jos yra susijusios tiek su bendrai sudėtinga ekonomine nemažos visuomenės dalies situacija, tiek ir su labiau kultūriniais ir sociologiniais pokyčiais, požiūrio į šeimą bei vaikus pasikeitimu. Be to, sunkumai derinant šeimos ir profesinį gyvenimą (lanksčių darbo organizavimo formų trūkumas, vaikų priežiūros paslaugų stoka) turi neigiamos įtakos demografiniams procesams. Statistika rodo ir tam tikrą skurdo tendenciją, o tai taip pat prisideda prie blogėjančios demografinės situacijos.⁶³

⁶⁰ **Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos.** Stateginių studijų centras ir pilietinės visuomenės institutas. Vilnius, 2006. – 438 p. – ISBN 978-9955-699-78-1

⁶¹ **Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo 2003–2004 m. ataskaita.** – Vilnius 2005. G. Girčys, B. Gruževskis, R. Juknys ir kt. – <http://www.am.lt/VI/files/0.512207001158661437.pdf> [žiūrėta 2008 12 20]

⁶² **Poviliūnas A.** Lietuva, kova su vaikų skurdu ir vaikų socialinės aprėpties skatinimas. Nacionalinės politikos kryptį tyrimas“. Vilnius 2007. – 53 p. – www.peer-review-social-inclusion.eu/network-of-independent-experts/reports/first-semester-2007/first...2007/lithuania-1-07-lt. [žiūrėta 2008 12 20]

⁶³ **Vyriausybės patvirtinta žmogiškųjų išteklių plėtos veiksmų 2007–2013 m. programa.** – Vilnius, 2006 m. spalio 5 d. www.lzuu.lt/file.doc?id=15987 [žiūrėta 2008 12 20]

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, prasidėjo įvairūs pokyčiai tiek ekonominėje, tiek socialinėje srityje. Vienas iš daugelio naujų reiškinių yra skyrybų skaičiaus augimas, kuris pradėti gerokai didėti XX a. paskutiniame ketvirtyje. Lietuva yra priskirtina prie tų Europos šalių, kuriose ištuokų lygis yra aukštas. Miestuose ištuokų skaičiai yra tik minimaliai didesni nei kaimuose. Specialistai nustato pagrindines skyrybų priežastis: charakterių nesutapimas, girtavimas, lengvabūdiškumas, pavydas ir neištikimybė, menka bendravimo kultūra, išsilavinimo skirtumas, nepilnų šeimų augimas, religingumo mažėjimas ir dorovės normų nepaisymas, tautybių skirtumai, migracija, rinkos ūkio kuriama šeimai nedraugiška aplinka, skirtinga socialinė padėtis, gyvenimas kartu nesusituokus bei neigiama televizijos ir žiniasklaidos įtaka. Nuo 1969 m. liepos 16 d. iki 2001 m. sausio 1 d. galiojo Lietuvos Respublikos šeimos ir santuokos kodeksa, reguliuojantis santuokos nutraukimą. 2001 metų liepos 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, iš esmės apsiribojantis santuokos nutraukimo sąlygomis bei eiga. Skyrybos turi neišvengiamas pasekmes visuomenės vystymuisi: vaikai iš nepilnų šeimų netenka saugios ir harmoningos asmenybės vystymosi užtikrinančios aplinkos, irsta žmoniškųjų santykių tinklas, didėja skurdas, mažta gimstamumas, buvusiems sutuoktiniams skyrybų pasekmės skaudžios darbo ir karjeros požiūriu.

1.3. Lietuvos valstybinė šeimos politikos susijusios su skyrybų prevencija raida; Lietuvos privačiųjų institucijų parama siekiant skyrybų sumažinimo šalyje

Prie plačiaja šeimos politikos prasme suprantamų paramos šeimai politikos priemonių priskiriamos ir vadinamosios „netradicinės“ priemonės, apimančios šeimos ir darbo derinimą, kuris šiandien užima vieną iš pagrindinių vietų šeimos politikoje; šiomis priemonėmis sprendžiamos ne tik lyčių padėties visuomenėje, bet ir demografinės problemos. Taigi, platusis paramos šeimos politikos modelis apima: pagyvenusių žmonių priežiūros pašalpos, pensijų privilegijos žmonėms, šeimos teisę (santuokos teisiniai pagrindai, skyrybų teisė, reguliuojami pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, priimtą 2000 m. liepos 18 d.), paslaugas (švietimas, sveikata ir kt.) ir kitas vešiosios politikos priemones (viešasis transportas, imigracijos įstatymai ir kt.).

Šio skyriaus objektas -nagrinėti valstybės veikla siekiant skyrybų sumažėjimą. Pirma bus

---

nagrinėti įvairios Lietuvos valstybės netiesioginės priemonės, skatinančios šeimos stabilumą, t.y – sukurdamas pakankamai stabilias ekonominės ir socialinės sąlygas, kurios paremtų santuokai ir šeimos santykiams. Paskui, bus nagrinėta tiesioginę valstybės veikla siekiant skyrybų vengimą.

A. Netiesioginę valstybės veikla siekiant skyrybų vengimą.- Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pradėtas savarankiškas šeimos politikos kūrimas. Tai buvo iššūkis Lietuvai – kaip ir kitoms postkomunistinėms šalims – neturinčiai patyrimo kaip formuoti tikslinę šeimos politiką ir išgyvenančiai galias visuomenės struktūrų permainas.

Šeimos politikos raida Lietuvoje nuo šio dešimtmečio pradžios nebuvo nuosekli. Neretai šeimos politika buvo plėtojama, neatlikus išsamesnių šeimų padėties ir poreikių tyrimų, dažnai net nesivadovaujant tarptautiniu patyrimu. Be to, keičiantis vyriausybei bei valdančiajai partijai, kito ir šeimos politikos plėtros motyvai; viena arba kita partija turėjo lemtingesnio poveikio negu kitos Lietuvos šeimos politikos raidai ir susiformavusiems bruožams. Tačiau kiekviena nauja valdančioji partija, kaip rodo Lietuvos šeimos politikos plėtros patyrimas, keisdavo ir paramos šeimai priemonių sistemą.

Lietuvos valstybės šeimos politikai skirtu teisės dokumentų analizė, atsižvelgiant į skirtingus faktorius, leidžia šeimos politikos raidą suskirstyti į keturius modelius:

1. Paskutiniai Lietuvos metai Sovietų sąjungoje. Buvo pradėti kurti dar atgimimo metu (1988–1989)⁶⁴. Pradėta formuoti naujo tipo šeimos politika, buvo siekiama sudaryti sąlygas tėvams pasirinkti lanksčias užimtumo formas bei mažamečių vaikų priežiūros būdus – taip siekiant padėti šeimos rūpesčius derinti su darbu. Pvz., buvo priimtas vyriausybės nutarimas dėl paramos šeimai didinimo. Šiuo nutarimu iš dalies mokamos atostogos, skirtos mažų vaikų priežiūrai namuose, buvo prailgintos iki kol vaikui sueis 1,5 m., nemokamos atostogos – iki 3 metų amžiaus. Taip pat šiuo nutarimu buvo numatyta ir priemonių dėl šeimų aprūpinimo butais bei dėl moterų užimtumo sąlygų gerinimo.

2. 1990-ųjų pradžioje paramos šeimai priemonių sistemos kūrimas pakreipiamas pašalpu

⁶⁴ Stankūnienė V. ir kt. Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: STI, Mokslo aidai, 2005. – 276 p. – ISBN 9955-531-20-7

šeimoms sistemos plėtros keliu. Siekiant grąžinti tradicines vertybes, moterys buvo skatinamas grąžti į šeimą, atlikti vadinamąją pirminę žmonos ir motinos pareigą. Skatinant vaikus auklėti šeimoje, sukurta sudėtinga pašalpu sistema, pareikalavusi iš valstybės didelių finansinių išlaidų. 1991–1995 metų laikotarpiu bendras užimtų moterų skaičius sumažėjo net beveik penktadaliu (19 proc.) Buvo įvestos įvairaus pobūdžio pašalpos (pvz. socialinės pašalpos vaikams iš mažai aprūpintų šeimų; pašalpos daugiavaikėms šeimoms ir kt.). Tokios krypties šeimos politika (1990 - 1992 m.) reikalavo gausių finansinių išteklių, kurių ekonominę krizę išgyvenanti šalis neturėjo. Ir nebuvo plėtojamos tokios paramos šeimai šeimai politikos kryptys – pvz., lanksčios užimtumo formos, teikiančios galimybę šeimoms derinti namų ūkio rūpesčius su vaikų auklėjimu. Tuo metų sumažėjo iki mokyklinių vaikų institucijų, nes moterys buvo skatinamos grąžti į namus: 1990 m. Lietuvoje darželius dar lankė 58,6 proc. 3–6 m. amžiaus vaikai dar lankė darželius, o 1993 m. lankančiųjų teliko 30,1 proc., užsidarė daugiau nei 52 proc. šių įstaigų⁶⁵

3. Perenimasis laikotarpis nuo konservatyvaus į socialdemokratinį modelį. 1993-1994 m. paramos šeimai modelio tobulinimas. Finansinės paramos šeimoms sistema keik stabilizavosi ir pagrindinai jos pakeitimai, kurie koregavo išmokų apimtis, buvo susiję su didėjančia infliacija. Tačiau lanksčių užimtumo formų plėtrai dėmesio iš esmės nebuvo skirta dėl ekonominių, sunkumų, nedarbo, ir kt. Buvo pradėta naują pašalpu sistemos pertvarka, supaprastinant ankstesnę pašalpu sistemą. Pvz. 1994 m. buvo priimtas naujas Valstybinių pašalpu šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymas, kuriuo atsisakyta daugybės smulkių ir neefektyvių pašalpu (Lietuvos Respublikos valstybinių pašalpu šeimoms, auginančioms vaikus įstatymo pakeitimo įstatymas 2004 m. gegužės 18 d. Nr. IX-2237). Taip pat nustojo naikinti ikimokyklinės institucijas, kurios vėl pradėjo didėti⁶⁶, ir Vyriausybė pradėjo suvokti, kad pašalpu šeimai sistema tėra tik paramos šeimai politikos dalis ir kad veiksmų sėkmė labai priklauso nuo konceptualaus pagrindimo.

4. Socialdemokratinio šeimos politika: 1995 m. parengiama Šeimos politikos koncepcija, kurią 1996 metais patvirtina Vyriausybė. Tai buvo labai svarbus momentas šeimos politikos raidoje, nes konceptualūs šeimos pagrindai yra būtina jos sėkmingos plėtotės sąlyga. Šeimos politikos koncepcijoje išsakomos šiuolaikinės nuostatos dėl šeimos politikos tikslų ir formavimo principų. Buvo apibrėžti vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų funkcijos,

⁶⁵ **Jūraitienė I.** Ikimokyklinio ugdymo patirtis Europos ir Lietuvos valstybėse 1990-2000 m. http://www.gimtasizodis.lt/jurait_02_5.htm [žiūrėta 2008 12 20]

⁶⁶ **Purvaneckienė G.** Švietimo politika ir ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo plėtra. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Vilnius, 2005 –13 p. - ISSN 1392–5016

siekiant spręsti šeimų ir individų problemas, išskylančias gyvenimo kelio tarpsniais. Pvz. 1996.03.19 Lietuvos Respublikos Valstybės nutarime Nr. 362 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 19 d. nutarimas Nr. 362 “Dėl šeimos politikos koncepcijos ir veiksmų kryptių”. “Valstybės žinios”, 1996 m. Nr.28.), savivaldybės buvo siūloma mokslo ir mokymo įstaigoms, religinėms bendruomenėms, visuomeninėms organizacijoms ir žiniasklaidai aktyviai prisidėti prie šeimos koncepcijos ir veiksmų kryptyse numatytų uždavinių įgyvendinimo. Numatyta kryptis apėmė: užimtumo sąlygų gerinimas, apsirūpinimas būstu ir pašalpų sistemos plėtra. Taip pat buvo skatinama šeimos, kaip socialinio instituto išsaugojimas. Tačiau parama šeimai ir toliau buvo suvokiama siaurąja prasme, iš esmės orientuota į pinigines paramos šeimoms, auginančioms vaikus. Plėtra (Pvz. Buvo įvesta pašalpa motinoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų iki pilnametystės, labai padidintos pašalpos vaikų, netekusio tėvų priežiūros, globai ir pan.). 1996 metų Šeimos politikos koncepcijos nuostatos nebuvo įgyvendintos ir šeimos politikos plėtra vėl prarado kryptingumą. Tačiau, 2000 metais vėl pastebimas suaktyvėjimas, kurį, iš esmės, galima sieti su artėjusiais rinkimais į Seimą. Jau 1999 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinės politikos grupė ir Vilniaus Universiteto Socialinio darbo katedra atliko tyrimą “Socialinės paramos šeimoms, auginančioms vaikus, ekonominio efektyvumo įvertinimas”. Tyrimas parodė, jog šioje srityje būtinos reformos, kurios apimtų ne tik socialinę apsaugą, bet ir kitas sritis – sveikatos, švietimo. Buvo numatyta parengti ir nuo 2000 metų pradėti vykdyti Vaikus auginančių šeimų rėmimo programą (p.91)⁶⁷, (“Parama pinigines socialinės paramos ir lengvatų vystymui ir administravimo stiprinimui”), tačiau, parengta programa „Parama šeimai, auginančius vaikus“, vėl nebuvo pradėta įgyvendinti. Iki 2002 metų praktiškai buvo tęsiama anksčiau suformuota šeimos politika. Vienas iš svarbiausių pokyčių - 2004 m. pavasarį, kai Lietuvos Respublikos pinigines socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymo buvo padidinta motinystės (tėvystės) pašalpa nuo 60% iki 70% kompensuojamos darbo užmokesčio dydžio⁶⁸. 2003 metų pabaigoje buvo parengtas Gyventojų demografinės politikos strategijos projektas, kuriame išskiriamos pagrindinės problemos ir iššūkiai šeimos politikai Lietuvoje, apibrėžiami šeimos politikos modernizavimo strateginiai tikslai ir veiksmų kryptis. Pagrindiniai šeimos politikos tikslai įvardyti Strategijos projekte: „Skatinti savarankiškas ir demokratiškas šeimas, skatinti šeimos ir jos narių autonomiją, siekiant užtikrinti kad būtų atliktos pagrindinės šeimos funkcijos, ir kurti socialines, ekonomines ir kultūrinės sąlygas, stiprinančias

⁶⁷ **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija**. Socialinis pranešimas. Vilnius 2001.-192 p.-ISBN 9986-79419-6. <http://www.socmin.lt/index.php?1774127906> [žiūrėta 2008 12 20]

⁶⁸ **Socialinės apsaugos ir darbo ministerija**. Valstybinio socialinio draudimo kūrimasis ir vystymasis 1991-2007 metais. <http://www.socmin.lt/index.php?499730076>[žiūrėta 2008 12 20]

šeimas⁶⁹. 2004 metais Gyventojų demografinės politikos strategiją patvirtino Vyriausybė, o 2005 metais buvo priimtas nutarimas dėl Strategijos įgyvendinimo 2005–2007 metais priemonių. Tačiau, praktiškai nenumatyta jokių konkretesnių veiksmų, siekiant sukurti šeimai palankias sąlygas.

5. Europos Sąjungos šeimos politiko pritaikymo etapas. 2004 metų vasarą įsigaliojo valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, sistemos pakeitimo įstatymas. Lietuvoje šeimoms pradėdamos mokėti vaiko pašalpos. Lietuvoje taip pat nuo 2004 m. veikia Europos Bendrijų iniciatyvos **EQUAL projektas**. Tai –dalis Europos Bendrijos užimtumo strategijos, numatančios sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų ir užtikrinti, kad niekam nebūtų užskirtas kelias šiuos darbus dirbti. Ši iniciatyva ieško naujų būdų kovoje su diskriminacija ir nelygybe užimtumo srityje, kurią patiria dirbantieji ir ieškantys darbo. Ši programa siekia suteikti galimybę išbandyti ir vystyti naujas idėjas, jas pritaikant įtakoti ateities užimtumo ir mokymo politiką bei praktiką. Finansuojama Europos socialinio fondo lėšomis (p. 3)⁷⁰. Programa buvo parengta Lietuvos valstybės institucijų atstovų. Taip pat buvo pakviesti darbo rinkos ekspertų grupės (darbdavių asociacijos ir profsąjungų, tikslinės grupės atstovaujančių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovų), kuriems suteikta galimybę teikti pasiūlymus ir pastabas rengimo grupei. Ši programa, numato moterų vaidmenį Lietuvos darbo rinkoje, paaiškina, leidžiančios suderinti šeimyninio gyvenimo interesus ir profesinio gyvenimo iššūkius, yra nepakankamos ir moterims nepalankios. Gimstamumo mažėjimas, skyrybų skaičiaus augimas silpnina šeimos institutą. Buvo manoma, kad labiau išbalansuota vyro ir moters implikacija šeimyniniame gyvenime, taip pat ir vaiko priežiūroje ir auklėjime, užtikrintų visos šeimos gerovę. Lietuvoje, esamos priežiūros pagalbos sąlygos nesuteikia galimybių suderinti šeimyninį ir profesinį gyvenimą, prižiūrint namuose priklausoma asmenį. Formaliai Lietuvos teisės aktai, Darbo kodeksas, numato galimybes dirbti sutrumpintą darbo laiką bei kitas lengvatas toms moterims, kurios prižiūri namuose priežiūros reikalaujančius asmenis (iki mokyklinio amžiaus vaikus, senelius, invalidus, ligonius). Tačiau, iš darbo nepilna darbo dieną gaunamos pajamos dažnai nėra pakankamos ir tai yra vienas veiksnių, kurie riboja šios darbo formos plėtra. Be to, nėra pakankamai diegiamos tokios lanksčios darbo organizavimo formos kaip lankstus darbo laikas ir kt. Taip pat nepalanki teisinė, socialinė ir ekonominė aplinka

⁶⁹ **Stankūnienė V. ir kt.** Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: STI, Mokslo aidai, 2005. – 276 p. – ISBN 9955-531-20-7

⁷⁰ **Lietuvos Respublikos Europos bendrijų iniciatyvos EQUAL bendrasis programavimo dokumentas:** 2004-2006 projektas. 2003 m. spalio. (www.stopdiscrimination.info/fileadmin/pdfs/Nationale_Inhalte/Lithuania/Documents/EQUAL_bpd.pdf). [žiūrėta 2008 12 14]

nepakankamai sureguliuoti teisiniai aspektai (nepaisant 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Darbo kodeksas kuris sudaro minėtas teisines prielaidas plėtoti lanksčias darbo formas) neskatina lanksčių darbo organizavimo formų taikymo. Tai, iš dalies, trukdo darbo jėgai prisitaikyti prie struktūrinių ir ekonominių pokyčių (p. 8). Po šios analizės, Lietuvos Respublikos užimtumo programoje buvo numatyta sukurti sąlygas, kurios motinoms ir tėvams sudarytų galimybę derinti darbo ir šeimos pareigas (lanksčios darbo organizavimo formos, prieinamas ir kokybiškas vaikų priežiūros paslaugas, socialinės paramos šeimos formavimas ir kt.)(p. 28). Apie ta teisę Lietuvos gyventojai yra informuoti Lietuvos darbo biržos interneto puslapyje („Lankstaus darbo organizavimas“)⁷¹. Lietuvos Statistikos departamentas rodo moterų užimtumo augimas nuo 57, 8% per 2004 m. iki 62,2% per 2007 m. laikotarpyje⁷². Tačiau, atkreipiant dėmesio į lankstų darbo grafiko paplitimą Lietuvoje, EQUAL pranešime “Šeima ir darbas – suderinami” (2006 m.), nuorodoma kad galimybė suderinti profesinę veiklą, šeimą ir asmeninį gyvenimą Lietuvoje įmanoma tik dirbantys asmenys ir vyresni nei 55 metų amžiaus darbuotojai (po 74 proc.). Be to, lankstų darbo grafiką dažniau naudoja moterys nei vyrai (atitinkamai 71 proc. ir 67 proc.)⁷³. O 2006 m. Daivos Atmanavičienės atliktame tyrime „Moterų diskriminacija darbe Lietuvoje“, taip pat nurodoma kad, Lietuvoje daugumai dirbančių moterų sunku suderinti profesinį ir šeimos gyvenimą. dėl ikimokyklinio ugdymo ir senelių bei neįgalių asmenų priežiūros įstaigų trūkumo, papildomos išmokos s Darbuotojams, turintiems nepilnamečių vaikus stokos. Be to, darbovietėse dažniausiai nesprendžiama darbuotojų atvykimo į darbą ir grįžimo iš jo problema. Juntamas paramos trūkumas besimokančioms mamoms, kurioms reikia ypatingos programos, įskaitant ir konsultavimą karjeros klausimais. Biudžete nėra numatytos lėšos moterų, grįžtančių į darbo rinką po vaiko auginimo atostogų, perkvalifikavimui. Dažnai moterų kvalifikacijos kėlimu nesuinteresuoti darbdaviai, nes tai susiję su papildomomis lėšomis. Dažnai už suteiktą kvalifikaciją moterys privalo atidirbti darbdaviams⁷⁴.

⁷¹ Lietuvos darbo birža. Lankstus darbo organizavimas.

http://www.ldb.lt/Informacija/PatarimaiIeskantiemsDarbo/Puslapiai/lanstus_darbas.aspx [žiūrėta 2008 12 20]

⁷² Lietuvos statistikos departamentas. Statistika (teminės lentelės)/Gyventojai ir socialinė statistika/Užimtumas ir darbo rinka (SD tyrimo duomenimis)/Užimtumo lygis pagal amžiaus grupes ir lytį <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1318> [žiūrėta 2008 12 20].

⁷³ EQUAL. “Šeima ir darbas – suderinami”. 2006 m.

www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/sadm/teises_aktai/4_priemone/Darbo_ir_seimos_derinimo_modelis.doc [žiūrėta 2008 12 20]

⁷⁴ Atmanavičienės D., Moterų diskriminacija darbe Lietuvoje.. Tyrimo ataskaita. 2006 m. lapkričio 30 d. www.lygus.lt/ITC/files_verslas/Tyrimo%20M%20santrauka.doc - [2008 12 20]

2008 m. birželio 3 d. buvo priimtas nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo, kurios pagrindinės kryptys – socialinė parama ir paslaugos šeimoms, numatančios plėtoti aktyvią socialinės paramos šeimoms politiką, sukuriant bendrą, veiksmingą, prieinamą socialinių paslaugų sistemą, kuriant ir plėtojant kompleksinės psichologinės pagalbos ir socialinių paslaugų teikimo sistemą krizę išgyvenančioms ir socialinės rizikos šeimoms, plėtojant krizių ir pagalbos šeimoms centrus.

B. Tiesioginę valstybės veiklą siekiant skyrybų prevencijos.- Skyrybų sumažinimas yra viena iš daugelio valstybės šeimos politikos prioritetinių tikslų. Skirtingų šalių valstybės veikloje, pasirenkamos dvi iš esmės į skirtingus rezultatus orientuotos strategijos:

1. Skyrybų neigiamų pasekmių likvidavimas. Kitų šalių šeimos politikai būdinga išmokų ir paslaugų nepilnoms šeimoms sistema ir vertybinis neutralumas privačiojo gyvenimo atžvilgiu. Paliekama didelė distancija tarp valstybės ir individo, laikantis nuomonės, kad privatus gyvenimas – individo pasirinkimo reikalas, o valstybė turi prisiimti atsakomybę už padarytas klaidas.

2. Santuokos kaip „socialinę vertybę“. sustiprinimas. greta išplėtotų paramos nepilnai šeimai finansinių ir tiesioginių paslaugų programų kuria ir įgyvendina prevencines programas, stabdančias šeimų nestabilumą – valstybė įsipareigoja ypač remti tas individo privataus gyvenimo vertybes, kurios duoda visuomeniškai naudingų rezultatų, užtikrina socialinę visuomenės reprodukciją. Tad priešingai negu pirmoji strategija, kuri remia motinystę/tėvystę, antroji strategija remia ir partnerystę, suvokiant, kad palanki aplinka vaikui, vaiko gerovė įmanoma tik toje šeimoje, kurioje sukurti partneriški tėvų tarpusavio ryšiai. Antroji strategija pradėta plėtoti praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio antroje pusėje Australijoje, Didžioje Britanijoje, Airijoje ir JAV

Valstybės tiesioginė veikla, siekiant skyrybų prevencijos, Lietuvoje dar neįgyvendinama ir paramos sutuoktiniams veikla nevykdoma. Tačiau seniau egzistavo psichologinė parama šeimai, kuri atsirado ankščiau nei profesionalios konsultacijos. Lietuvos paprotinėje teisėje, Lietuvos Statute numatyta tam metui gana pažangi moters ir šeimos teisių apsauga. Dar XVI amžiuje J. Laciskis, aprašydamas Lietuvos papročius, pažymi, kad tėvai rinkdami vaikams žmonas, stebi galimų nuotakų bendravimą, taigi atlieka „psichologinio suderinamumo ekspertizę“. XIX amžiuje

daug patarimų šeimos klausimais yra paskelbęs M. Valančius. 1918 m. paskelbus nepriklausomą Lietuvos valstybę, sparčiai steigėsi moterų teises ginančios organizacijos. Tačiau profesionalių šeimos konsultacijų Lietuvoje tuo metu dar nebuvo. Tokių konsultacijų nebuvo nei Sovietų Sąjungoje⁷⁵. Lietuvoje pirmasis tokio pobūdžio kabinetas ėmė veikti Vilniuje 1969 m. ir dirbo visuomeniniais pagrindais, o Kaune ėmė veikti 1975 m. Pirmoji profesionali psichologinė konsultacija įsteigta 1979 m. prie Vilniaus civilinės metrikacijos skyriaus. Ji specializavosi spręsti besiskiriančių šeimų problemas. Bet šeimos konsultacijos tinklas nebuvo plečiamas, jos menkai finansuotos. Psichologinės paramos šeimai organizavimas pasikeitė Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir neberibojant privačios iniciatyvos. Taigi nuo 1992 metų vien Vilniuje jau veikė 8 mokamos psichologinės konsultacijos. Nors skyrybų prevencijos programų nėra, planuojama įgyvendinti priemones, kurios padėtų sutuoktiniams „kokybiškiau“ išsiskirti. Nors šiandieną savivaldybėse veikia įvairių paramos centrų vaikams, pagyvenusiems žmonėms, neįgaliesiems, tačiau labai trūksta paramos šeimai centrų. Iš tikrųjų 2007 metais jau atsirado pirmųjų rūpinimosi šeima požymių – materialiniu atžvilgiu. Atsirado vadinamieji „vaiko pinigai“, nepriklausomai nuo šeimos materialinės padėties. Taigi objektyviai žvelgiant pirmieji žingsniai jau yra. Tai – daugiau socialinė politika, ypač orientuota į vadinamąsias problemines šeimias. Numatoma steigti mediatorių sistemą, kuri skyrybų atveju padėtų taikiai ir kvalifikuotai išspręsti asmeninius ir turtinius ginčus.

Iš esmės, didelę dalį veiklos, skiriamos skyrybų prevencijai, atlieka religinio pobūdžio nevyriausybinės Lietuvos organizacijos. Iš jų didžiausią įtaką turi Lietuvoje įsikūrę katalikiški šeimos centrai:

1. Vilniaus arkivyskupijų šeimos centras: įkurtas 1991 m. Pradžioje jis veikė Vilniaus arkivyskupijos Caritas sudėtyje kaip viena iš Vilniaus arkivyskupijos Caritas programų - šeimos tarnyba. Vėliau tarnyba išaugo, išsiplėtė ir tapo Vilniaus arkivyskupijos Caritas Šeimos centru, o nuo 1998 m. Vilniaus arkivyskupijos Šeimos centru. Vilniaus arkivyskupijos Šeimos centras – katalikų Bažnyčios institucija, teikianti švietėjišką ir sielovadinę pagalbą šeimai. Šeimos centras yra juridinis asmuo ir jo steigėjas – Vilniaus Arkivyskupas Metropolitas, turintis sprendimo teisę visais Šeimos centro darbo klausimais. Šeimos centro tikslas – remiantis katalikiškos moralės principais ugdyti ir stiprinti šeimą, formuoti teisingą visuomenės požiūrį į žmogaus gyvybę. Šeimos centras

⁷⁵ Navaitis G. Psichologinė parama šeimai. – Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1996. – 259 p.– ISBN 9986-38-041-3

bendradarbiauja su įvairiomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis organizacijomis, kurių veikla neprieštarauja krikščioniškos moralės reikalavimams.

2. Kauno arkivyskupijų šeimos centras: veikla buvo pradėta 1990 metais Lietuvos Šeimos centro ir Caritas organizacijos sudėtyje. Kauno arkivyskupijos Šeimos centras oficialiai įteisintas kaip juridinis asmuo 1997 m. rudenį. Pagrindinis Kauno arkivyskupijos Šeimos centro tikslas – ugdyti ir palaikyti šeimą remiantis katalikiškos moralės principais. Jo pagrindini vizija: tvirta šeima su pilnaverčiais ryšiais tarp vyro ir žmonos bei tėvų ir vaikų. Tais tikslais bendradarbiauja veikiančios bažnytinės nevyriausinės organizacijos (Kauno „Kartu namai“, vaikų gerovės centras „Pastogė“, Lietuvos gydytojų federacija už gyvybę), Kauno miesto savivaldybė, Kauno miesto švietimo skyrius, VDU socialinės rūpybos profesinių studijų centras. Lietuvoje ir užsienyje – su human Life International Europa, Right to life, Heartbeat International.

3. Kaišiadorių arkivyskupijų šeimos centras: Kaišiadorių vyskupijos šeimos centro tikslas – ugdyti ir palaikyti šeimą remiantis katalikiškosios moralės principais.

4. Vilkaviškio arkivyskupijų šeimos centras: jo tikslai yra: rengti jaunimą krikščioniškam šeimos gyvenimui, padėti šeimoms gyventi pagal krikščioniškos moralės principus, organizuoti šeimų krikščionišką ir pedagoginį švietimą, konsultuoti įvairiais šeimos gyvenimo klausimais, teikti šeimoms reikalingą socialinę pagalbą, kuri apima: konsultavimas, paskaitos tėvams, ir kt. Lietuvos šeimoms centrų veiklą koordinuoja Kaune esantis **Lietuvos šeimoms centras**⁷⁶, įsteigtas 1990 metais „Caritas“ sistemoje, o nuo 1997 metų yra pavaldus Lietuvos Vyskupų Konferencijai. Tų centrų tikslas – ugdyti ir palaikyti šeimas. Visų vykstančių šeimoms centrų programų tikslai: puoselėti tradicines šeimos kaip institucijos vertybes; stiprinti šeimos narių atsakomybę, skatinti atvirą bendravimą šeimose, sąmoningą tėvystę; ugdyti pagarbą negimusiai gyvybei; skatinti šeimas suvokti ir patirti nėštumą, gimtį ir vaiko ugdymą; mokyti vaikų auklėjimo stilių; ankstyva intervencija, sprendžiant bendravimo problemas šeimose.

Šeimos išsaugojimo programos uždaviniai yra suteikti pirminę ir antrinę pagalbą skyrybų prevencijai. Pirminę pagalbą sudaro paskaitos ir užsiėmimai būsimiems santuokiniams bei

⁷⁶ **Lietuvos Vyskupų Konferencija** . LVK pavaldžios struktūros Lietuvos šeimoms centras, http://lvk.lcn.lt/p_strukturos/lsc/, [žiūrėta 2008 12 12]

paskaitos jaunimui. Antrinę pagalbą sudaro konsultacijos krizę išgyvenantiems sutuoktiniams. Taip pat teikiamos individualios konsultacijos, skaitomos paskaitos tėvams, moksleiviams ir socialiniams darbuotojams, rengiami socialinių darbuotojų apmokymai, leidžiama metodinė literatūra, buriamos tėvystės įgūdžių mokymo grupės. Daug dėmesio skiriama alkoholikų vaikams. Plėtojami bei palaikomi ryšiai su kitų šalių panašiomis organizacijomis; siekiama daryti įtaką įstatymų leidybai; be to, rūpinamasi šeimos centrų darbuotojų kvalifikaciniais įgūdžiais ir naujų programų įgyvendinimu.

Tačiau šie centrai neturi valstybės finansinės paramos, visos lėšos gaunamos iš katalikų bažnyčios fondų⁷⁷. Atsižvelgiant į šių centrų programose dalyvaujančių žmonių atsiliepimus, galima teigti kad jų veikla – gana efektyvi. Tarp kitų iniciatyvų, siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimą nr. 588 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos patvirtinimo“, buvo išleista įvairių autorių (S. Ustilaitės, V. Gudžinskienės, A. Petronio, ir kt.) mokomąją metodinę priemonę „Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas“ (2007), kuriame vienas skyrius skirtas šeimos konfliktų ir skyrybų analizei – jame nagrinėjamos egzistuojančios kliūtys šeimos stabilumui bei stabiliems šeimos santykiams reikalingi komponentai, randama įvairių būdų sėkmingam šeimos konflikto sprendimui.

5. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetas Santuokos ir šeimos studijų Centras (įkurtas 2005 m. gegužės mėn. 25 d.), įsteigė šeimos tyros magistrantūros studijų programą, kurios tikslas- parengti šeimos tyros specialistus, gebančius tirti su šeimos gyvenimu susijusius reiškinius, išvelgti šeimos įrimo priežastis ir padėti jas įveikti, parengti specialias prevencines mokymosi programas mokytojams, vaikams, tėvams ir kitoms suinteresuotoms visuomenės grupėms, pavydžiui nevyriausibinėms organizacijoms⁷⁸. Šio centras tikslas - Kryptingai tirti santuokos ir šeimos raidą, vystymosi tendencijas, erozijos priežastis Lietuvoje. Centro uždaviniai: Vykdyti mokslinius tyrimus, susijusius su šeimos bei santuokos problematika; plėtoti tarpdisciplininius tyrimus ir studijas giminingomis mokslų kryptimis; Kaupti su šeima bei santuoka susijusią analitinę medžiagą ir formuoti biblioteką; organizuoti paskaitas, seminarus ir konferencijas, įtraukiant universiteto dėstytojus bei studentus į šios krypties mokslinius tyrimus, dalyvauti kitų mokslo institucijų renginiuose, bendruose projektuose; publikuoti mokslinių

⁷⁷ Petronis A (vilniaus šeimos centro vadovas). – pokalbis su juo [kalbėtasi 2008 11 25]

⁷⁸ Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetas Santuokos ir šeimos studijų Centras. Šeimos tyros magistrantūros studijų programą (http://www.vdu.lt/priemimas/seimotyra_lankstinukas.pdf) [žiūrėta 2008 12 14]

tyrimų rezultatus mokslinėje respublikinėje ir užsienio spaudoje; bendradarbiauti su vyskupijų šeimos centrais ir jaunimo centrais.

Lietuvos šeimos politika ypač atkreipia dėmesio į netiesioginės skyrybų prevencijos priemones: ypač suteikiant finansinę Šeimos politikos raida Lietuvoje nuo šio dešimtmečio pradžios nebuvo nuosekli. Keičiantis vyriausybei bei valdančiajai partijai, kito ir šeimos politikos paramos šeimai priemonių sistema. Vyriausybės veikla pradėta pakeisti 1988 m. Vyriausybė suvokiama šeimos politikos reikalingumo, parengti įvairių pagalbos šeimai programas, tačiau daugeli jų iki šiol neigivendinti. Parama šeimai buvo orientuota į piniginės paramos šeimoms, auginančioms vaikus plėtra. Tiesioginė valstybės veikla siekiant skyrybų vengimą nevykdoma. Iš esmės, didelę dalį veiklos, skiriamos skyrybų prevencijai, atlieka religinio pobūdžio nevyriausybinių Lietuvos organizacijos, kaip šeimos centrai, priklausiantys Bažnyčiai bei Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetas Santuokos ir šeimos studijų Centras.

1.3 Skyrybos Ispanijoje: istorinis aspektas, statistiniai duomenys, skyrybų priežastys teisinis reguliavimas, skyrybų pasekmės.

Ispanijos skyrybų **istorinis aspektas** nuo Lietuvos skiriasi dėl politinės situacijos. Nuo 1939 iki 1975 m., generolo Franko režimo laikotarpiu, Vyriausybė vykdė politiką, nukreiptą prieš skyrybas. 1945 m. liepos 17 d. įsigaliojęs Ispanijos Konstitucija (Fuero de los Espanoles), 22 straipsniu įtvirtino nuostatą, kad santuoka yra vieninga ir nepertraukiama.

Taigi skyrybos teisiškai nebuvo leidžiamos. Anot EUROSTAT'o, ES internetinio puslapio, statistiškai šiuo periodu skyrybų Ispanijoje nebuvo. Tokia valstybės politika, nukreipta prieš skyrybas, turėjo įtakos visuomenės mentalitetui ir šeimai, laikomai svarbiausiu visuomenės vienetu ir pagrindine vertybe. Šeimyninio konflikto atveju sutuoktiniai dėdavo visas pastangas, kad santuoka būtų išsaugota ir tęsiama.

1977 m. į valdžią atėjus Centrinės demokratų Sąjungos partijai, vadovaujamai Adolfo Suárez'o, 1978 m. įsigaliojo naujoji Konstitucija, kurioje tarp kitų naujų normų buvo įtvirtinta tai, jog Ispanija nėra religinė valstybė. Iki Konstitucijos įsigaliojimo, Ispanija visada buvo laikoma katalikiška valstybe. Ši norma turėjo didelės reikšmės teisinei sistemai, taip pat ir juridiniam civilinės santuokos reguliavimui. Kitaip nei anksčiau, bažnytinė santuoka nebeturėjo civilinės reikšmės.

Po kelių metų, 1981 liepos 7 d. buvo priimtas įstatymas, reformavęs Civilinį kodeksą. Civilinio kodekso 87 straipsnis skelbė, kad santuoka nutrūksta (nepriklausomai kokia forma ir koku laiku sudaryta) vienam sutuoktiniui mirus, teismo sprendimu paskelbus jį mirusiu ar skyrybų atveju. Taip pirmą kartą po 40 metų buvo įtvirtinta galimybė nutraukti santuoką skyrybomis. Iki tol buvo leidžiama tik sutuoktinių separacija, kuri reiškė fizinį sutuoktinių atskyrimą konflikto atveju, nenutraukiant santuokos. Naujuoju įstatymu skyrybos buvo leistina priemonė santuokai nutraukti, nors sutuoktinių separacija taip pat buvo galima.

Vis dėl to skyrybos buvo laikoma paskutine priemone, kuri galėjo būti taikoma tik tam tikrą laiką sutuoktiniams pagyvenus atskirai, kas rodė, kad santuoka yra nutraukta. Dėl to ir buvo reikalaujama tam tikro gyvenimo atskirai periodo ar svarbių savo, kaip sutuoktinio, pareigų

neatlikimo. Kitaip tariant, gyvenimas atskirai buvo laikomas apsisprendimo laikotarpiu, privaloma skyrybų sąlyga. Nepaisant, kad skyrybos buvo civiliška leidžiamos, praktikoje plačiausiai buvo naudojamas separacijos būdas. Nors įstatymas ir leido skyrybas, ispanų visuomenė didelę reikšmę vis tiek teikė šeimos vienybei, ispanų tautai šeima išliko didžiausia vertybe.

Ispanijos statistikos departamento duomenys apie skyrybų raidą Ispanijoje rodo, kad praėjus metams po 1981 m. įstatymo priėmimo, skyrybų skaičius buvo didesnis nei separacijos (1982 m. –21463 skyrybų ir 17436 separacijos atveju). Nuo 1983 iki 1999 m skyrybų skaičius mažėja, o vėliau, nors ir proporcingai didėdamas, vistiek lieka mažesnis nei separacijų. 10 priedo lentelėje pateikta skyrybų raida Ispanijoje nuo 1945 m.

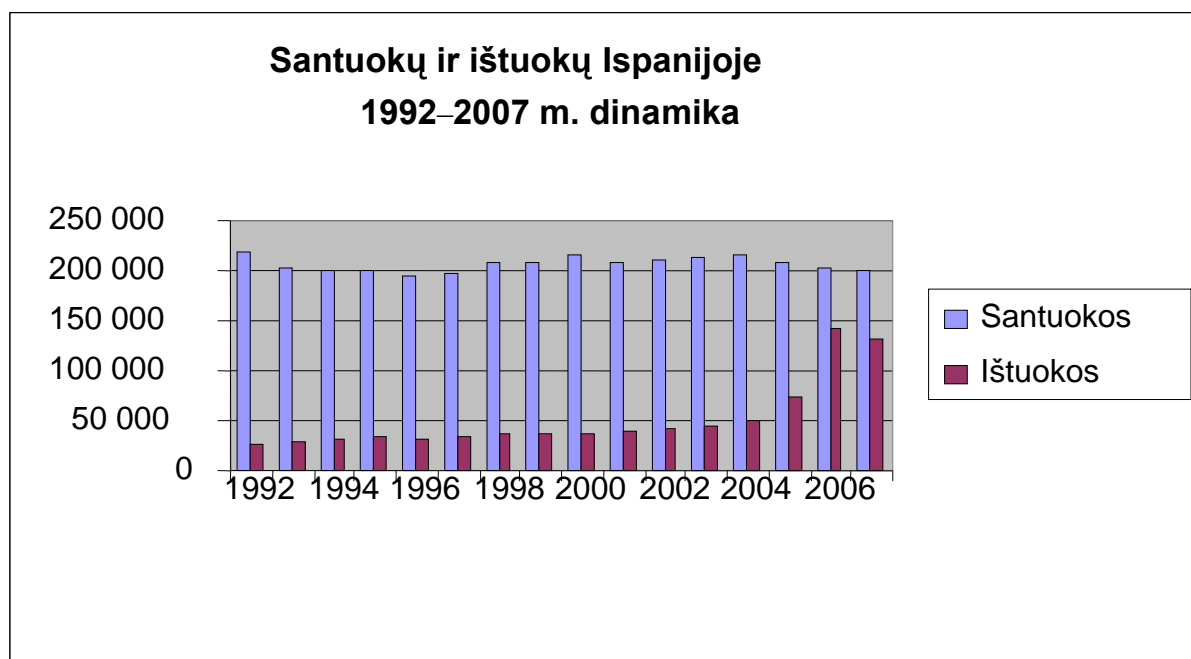
Praėjus daugiau nei 20 metų nuo 1981 liepos 7 d. Įstatymo priėmimo, 2004 m. pasikeitus valdžiai, naujoji Vyriausybė ėmė vykdyti skyrybas leidžiančią ir remiančią politiką, kuri atsispindėjo ir įstatymų leidyboje, pavyzdžiui 2005 m. liepos 8 d. buvo priimtas Įstatymas, kuriuo buvo keičiamas Civilinis kodeksas ir Civilinių bylų dėl separacijos ir santuokos nutraukimo nagrinėjimo įstatymas. Šio įstatymo priėmimas sukėlė didelius pokyčius ispanų visuomenėje. Statistikos duomenimis, Ispanijoje nuo 2005 m. liepos iki 2007 m. kovo buvo tiek pat skyrybų atveju, kiek per 5,5 m. (nuo 2000 sausio iki 2005 liepos) iki naujojo Įstatymo priėmimo. Faktiškai per 5 m. separacijų skaičius išaugo 46 proc. (355 962 separacijos atvejais daugiau). O skyrybų – 52,3 proc. (273 113 skyrybos atvejais daugiau).⁷⁹ Dėl to šis įstatymas gavo „greitų skyrybų įstatymo“ vardą, pagal kurį konfliktai yra sprendžiami skyrybomis, nepaliekant gyvenimo atskirai, kaip periodo apmastymui.

2006 m. spalio 7 d. Ispanijos politikos institutas Madride pateikė pranešimą „Šeimos irimas praėjus 25 metams (1981 – 2006)“, kuriame buvo analizuojami naujojo įstatymo padariniai ispanų visuomenėje. Anot pranešimo, naujasis įstatymas skatina gerai neapgalvotą ir konfliktišką santuokos nutraukimą, kadangi 35 proc. skyrybų buvo laikomos neapsvarstytomis. Nuo 2005 m. liepos 8 d. įsigaliojimo buvo pastebėtas staigus pokytis, kadangi gerai neapgalvotų santuokų nutraukimo skaičius pasiekė 40 proc. visų skyrybų skaičiaus.⁸⁰ Pagal Ispanijos šeimos politikos instituto 2008 m. pateiktą pranešimą „Europos šeimos raida“ 2008 m. Ispanija skyrybų skaičiumi

⁷⁹ **Instituto de política familiar.** La ruptura familiar en España: 25 años después (1981–2006); Madrid, 7.X.2006 <http://www.ipfe.org/informerupturafamiliar2006.pdf> [žiūrėta 2008 10 15].

⁸⁰ **Instituto de Política Familiar (IPF).** La ruptura familiar, 25 años después (1981–2006), Madrid, 7.X.2006. <http://www.ipfe.org/informerupturafamiliar2006.pdf> [žiūrėta 2008 10 15].

Europos Sąjungoje pirmauja, kadangi per 10 m. (1996–2006) iširusių santuokų skaičius užaugo 290 proc. Ispanija yra viena iš tų šalių šalių, kuriose nuo 1996 iki 2006 m. buvo daugiausia santuokos nutraukimo atvejų. Toliau pateikiamas grafikas, kuris atspindi skyrybų skaičiaus pokyčius pasirinktu laikotarpiu (1992–2007). Grafikas parengtas pagal Nacionalinio Ispanijos statistikos departamento duomenis. Generalinės teisėsaugos tarybos (Consejo General del Poder Judicial) duomenimis ir Nacionalinio Ispanijos Statistikos Instituto susitarimu, pasirašytu 1995 m. vasario 14 d.

Šaltinis: Nacionalinis Ispanijos statistikos institutas, 2008.

7 pav. Santuokų ir ištuokų Ispanijoje dinamika

Jeigu nuo 1992 iki 2005 m. galima pastebėti skyrybų skaičiaus stabilumą, tai nuo 2006 m. skyrybų skaičius pasikeičia, t. y. palyginus su buvusiu periodu, išaugo net 12 proc. Tokiam pokyčiui neabejotinai turėjo įtakos 2005 m. liepos 8 d., Įstatymo įsigaliojimas nuo liepos 8 d., kuris paskatino tokį santuokos krizės sprendimo būdą. Nors skyrybų skaičius 2005–2007 sparčiai augo, paskutiniaisiais metais patebimas santuokos nutraukimo atvejų mažėjimas. Gali būti, kad įtakos turi ir gerokai mažesnis sudaromų santuokų skaičius (skaičiai pateikti 11 priede).

Ispanijos statistikos departamentas sugrupavo 1998–2007 m. išsiskyrusius vyrus ir moteris pagal amžių. Didžiausias, bet **vienodas skaičius skyrybų yra** pastebimas **tarp 40–45 m. amžiaus vyrų ir moterų**; nors daugiausiai yra vidutinio amžiaus išsiskyrusių vyrų, daugiausiai išsiskyrusių

moterų yra 40,2 m. amžiaus. Vidutinis išsiskyrusių vyrų amžius – 42,8 m. (skaičiai pateikti 12 priede).

Prieš kelis dešimtmečius nebuvo įprasta, kad sutuoktiniai, vyresni nei 50 m., staiga nutrauktų santuoką. Religiniai įsitikinimai, visuomenės dėsniai ir ekonominiai faktoriai buvo kriterijai, neleidžiantys porai, pragyvenusiai 20, 30 ar 40 m., nutraukti santuoką. Vyresnio pensinio amžiaus žmonės – vyrai, žmonos, tėvai ir motinos – dažnai nusprendžia padėti tašką santuokos santykiams: per 4 m. penkiasdešimtmetį perkopusių ir santuoką nutraukti norinčių žmonių padaugėjo net 29 proc. Šiandien, didėjant moters ekonominei nepriklausomybei ir mažėjant teisinėms kliūtims, nutrauktų santuokų skaičius auga. Tai patvirtina Luis Zarraluqui, Ispanijos šeimos teisės advokatų asociacijos prezidentas, remdamasis savo patirtimi. Anot jo, yra dvi pagrindinės priežastys, kurios lemia vyresniojo amžiaus žmonių apsisprendimą nutraukti santuoką. Pirmiausia, tai lemia ilgesnė gyvenimo trukmė ir geresnės gyvenimo sąlygos. Taip pat, teigia advokatas, išėjimas į pensiją yra vienas pagrindinių veiksnių, lemiančių tokią paskutiniu metu atsiradusią situaciją. Šeimos politikos instituto prezidentas Eduardas Hertfelder pažymi, kad „greitų skyrybų įstatymas“, priimtas 2005 m., kuriuo nebuvo privalomas išankstinis sutuoktinių gyvenimas atskirai, paskatino vyresniojo amžiaus žmonių santuokos nutraukimą. Pagal šios institucijos pranešimą „Šeimos skyrybos Ispanijoje (1981–2006 m.)“ net 26 proc. žlugusių santuokų pasitaiko tarp porų, išgyvenusių daugiau kaip 20 m. kartu, 23 proc. – išgyvenusių nuo 1 iki 5 m. ir 20 proc. sudaro tos poros, kurios buvo susituokusios nuo 6 iki 10 m. Dažniausia skyrybų priežastis yra bendravimo stoka. Eduardas Hertfelder, teigia, kad pagal 1981 m. liepos 7 d. įstatymą net 35 proc. sutuoktinių, laikinai pagyvenę atskirai, nusprendavo susitaikyti, tačiau nauja Ispanijos kultūra nepriima susitaikymo.⁸¹

Šiame darbe analizuojamas santuokų skaičius atskiruose administraciniuose Ispanijos autonominiuose regionuose (ispaniškai – *Comunidades Autonomas*), turint omenyje, kad dėl Ispanijos valstybės dydžio analizuojama situacija gali kisti priklausomai nuo regiono.

Apskritai, galima būtų teigti, kad nuo 2005 m., priėmus 2005 m. liepos 8 d. įstatymą, skyrybų skaičius gerokai išaugo visuose regionuose, o separacijų skaičius sumažėjo. Pagal Ispanijos Generalinės teisėsaugos tarybos (Consejo general del Poder Judicial – GPJO) pranešimą, 2005 m. didžiausias skyrybų skaičius, lyginant su ankstesniais metais, buvo užfiksuotas Kastijoje ir La Manchoje (110,5 proc.), Navaroje (102,7 proc.) ir Riochoje (96,5 proc.). Daugiau nei vidutiniškai

⁸¹ **Diario La Razón** 29/10/2006 –Cuando el amor se acaba a los cincuenta <http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 11 15]

skyrybų buvos Estramadūroje (89,6 proc.), Andalūzijoje (84,5 proc.), Valensijos regione (83,8 proc.), Kantabrijoje (83,7 proc.), Baskų krašte (83,6 proc.), Galisijoje (81,7 proc.), Aragone (81,4 proc.) ir Kastilijoje ir Leone (79,8 proc.). Turint omenyje bendrą žlugusių santuokų skaičių, didžiausias skaičius buvo užfiksuotas Katalonijoje – 16 923, Andalūzijoje – 14 294, Madride – 11 911 skyrybų. Skyrybų ir separacijų santykis yra 7 ir 1. Toks santykis yra nepalyginamai didesnis, kadangi ankstesniais metais jis atitinkamai buvo 1 ir 0,6.⁸²

Skyrybų raidos analizei iliustruoti pridedama lentelė, kuri rodo skyrybų, separacijų ir užregistruotų santuokų anuliovimo 2006 m. atskiruose Ispanijos autonominiuose regionuose mastą. Lyginant procentais, didžiausi 2005 ir 2006 m. rodikliai užfiksuoti Kanarų salose (4,31 proc.), Balearų salose (3,94 proc.), Katalonijoje (3,85 proc.); mažiausi – Estramadūroje (2,23 proc.), Kastilijoje ir Leone (2,30 proc.), Kastilijoje ir La Mančoje (2,39 proc.). (2006 m. lentelė pateikta 13 priede.)

2007 m. Ispanijoje vidutiniškai 1000-čiui gyventojų tekdavo 3,04 ištuokos. Regionuose didžiausias skaičius ištuokų priklausė Kanarų saloms – 4,05, Meliljai – 3,93, Seutai – 3,69, Balearų saloms – 3,66; tuo tarpu Estramadūrai teko 2,06, Kastilijai ir Leonui – 2,09, Kastilijai La Mančai – 2,23 (2007 m. lentelė pateikta 14 priede).

Analizės metu daugiau dėmesio skyriau **Ispanijos skyrybų priežastims**. Nors yra daug faktorių, kurie lemia santuokos iširimą, galėtume pažymėti kelis pagrindinius.

1. Meilės nebuvimas, iš to kylantis nusivylimas, nuobodumas ir monotonija, neišsprendžiamos konfliktiškos situacijos, nesugyvenamas charakteris ir neištikimybė⁸³, anot Luis Zarraluqui, Ispanijos šeimos teisės advokatų asociacijos prezidento, šios santuokos nutraukimo priežastys per paskutiniuosius metus nesikeitė.

2. Girtavimas ar narkotikų vartojimo. Nuo 1999 m. Europos Sąjunga pradėjo akciją prieš smurtą prieš moteris. Smurto šeimoje priežastimis 96 proc. apklaustųjų laiko alkoholizmą, 94

⁸² **Diario La Razón** 29/10/2006 –Cuando el amor se acaba a los cincuenta <http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 11 15]

⁸³ **Diario La Razón** 29/10/2006 –Cuando el amor se acaba a los cincuenta <http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 10 17]

proc. – narkotikų vartojimą ir 75 proc. – asocialumą.⁸⁴ Pagal atskirus socialinių tarnybų ir policijos duomenis, vidutinis patiriančių smurtą moterų amžius yra 30–50 metų, nors vis daugėja agresijos atvejų ir prieš dvidešimtmetes. Daugiau nei 60 proc. moterų, prieš kurias yra smurtaujama, neturi nuolatinio apmokamo darbo. Dauguma tokių moterų jau vaikystėje yra patyrusios smurtą. Daugiausia būtent tokių moterų buvo susituokusios ar turėjo parterį ir siekė gyvenimo atskirai arba skyrybų. Ispanijos nacionalinio statistikos instituto duomenimis, daugiausia išsiskiriančių moterų yra 30–49 metų amžiaus. Ispanijos sveikatos ministerijos atliktas tyrimas „Alkoholio ir narkotikų vartojimo apklausa namuose 2005–2006 m.“ (Encuesta Domiciliaria sobre Alcohol y Drogas en España (EDADES) 2005–2006), rodo, kad vyrai (27,2 proc.) labiau linkę vartoti alkoholį negu moterys (12,0 proc.), alkoholį ypač mėgsta vyrai nuo 15 iki 34 metų amžiaus (30,9 proc.). Bet tik 5,5 proc. yra stipriai priklausomi nuo alkoholio⁸⁵

3. Neištikimybė⁸⁶ taip pat buvo viena iš svarbiausių skyrybų priežasčių.⁸⁷ Tą patvirtina Ispanijos ekspertai, analizavę skyrybas po 2005 m. liepos 8 d. įstatymo įsigaliojimo.⁸⁸

4. Religingumo mažėjimas ir dorovės normų nepaisymas. Skyrybos, kaip geriausia ir beveik vienintelė priemonė spręsti šeimos problemas, nurungė šeimos susitaikymą – sudėtingesnį, daugiau laiko ir pastangų reikalaujantį būdą, ypač kai šeima išgyvena krizę, tačiau kuris būtų daug geresnis patiems sutuoktiniams, vaikams, ir galiausiai, visai visuomenei. Taip įsivyravo griaunanti mąstysena, kai skyrybos suvokiamos kaip socialinis laimėjimas.

5. Rinkos ūkio kuriama šeimai nedraugiška aplinka. Net 60 proc. šeimos pajamų yra paskiriamos sumokėti už gyvenamąjį būstą. Svarbus faktorius – darbo ir šeimos gyvenimo sumaišymas – sutuoktiniai vis daugiau ir daugiau dirba už šeimos ribų, renkasi ilgesnes ir įtemptesnes darbo valandas, kas dažnai ir tampa bendravimo su vaikais ir šeima stokos priežastimi. Įmonė „Adecco Training“, atsakinga už „Adecco“ įmonių grupės organizaciją, išsivystimą bei

⁸⁴ **Informe de la Comisión Europea.** Año 2000. ISBN 92-894-0073-0. <http://www.europa.eu.int> [žiūrėta 2008 10 17]

⁸⁵ **Ministerio de sanidad y consumo.** Encuesta domiciliaria sobre Alcohol y drogas en España. <http://www.msc.es/gabinetePrensa/notaPrensa/desarrolloNotaPrensa.jsp?id=761> [žiūrėta 2008 12 20]

⁸⁶ **Diario La Razon** 29/10/2006 -Cuando el amor se acaba a los cincuenta <http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 10 17].

⁸⁷ **Del Campo, S. Ir Rodriguez-Brioso, M.** La gran transformacion de la familia espanol durante la segunda mitad del siglo XX.

<http://66.102.1.104/scholar?hl=lt&lr=&q=cache:sn3JSsShvkMJ:dialnet.unirioja.es/servlet/articulo%3Fcodigo%3D642624%26orden%3D108121%26info%3Dlink+principales+causas+de+divorcio+en+espana+> [žiūrėta 2008 10 17]

⁸⁸ **Del Castillo Sanchez, G.** Divorcio Express y nuevos matrimonios.Ultimas reformas del codigo civil. http://www.lexnova.es/pub_ln/revistas/revista_ln/Revista41/08_Informe.pdf, [žiūrėta 2008 12 20]

ugdymą, išleido 2006 m. birželio 8 d. vykusios konferencijos „Nebuvimo darbe ir rotacijos kontrolė“ išvadas. Konferencijoje buvo analizuojamas paskutinių 4 metų Ispanijos darbuotojų nebuvimo darbe reiškiny. Buvo teigiama, kad per paskutinius 4 metus nedarbo lygis Ispanijoje padvigubėjo. Dažniausiai bedarbiai yra vidutinio išsilavinimo, 26–35 metų moterys, kurioms labai svarbu suderinti privatų ir šeimos gyvenimą, prisiimant didelę atsakomybę už darbo ribų ir teikiant pirmenybę šeimai.⁸⁹ Siekiant darbo ir namų židinio suderinimo, 1999 m. lapkričio 5 d. buvo priimtas įstatymas, skatinantis dirbančių žmonių Šeimos gyvenimo ir darbo suderinimą (1999 m. lapkričio 6 d. „Valstybės žinios“, nr. 266). Europos fondo mokslinių tyrimų „Gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimas“ direktorius Enrique Fernandez 2007 m. lapkričio 7 d. San Pablo universitete Madride organizuojamame II Kongrese ispanų darbo valandų skaičiui nustatyti „apvaliojo stalo“ pasitarimo metu pažymėjo, kad Ispanijoje yra blogas šeimos ir darbo suderinimas: ispanų darbo valandas būtų galima apibūdinti ilgas, įtemptas ir su blogai išdėstytais darbo etatais. Darbo diena Ispanijoje yra dvigubai ilgesnė negu kitose Europos Sąjungos šalyse. Visos šios sąlygos daro žalingą poveikį šeimai. Nuria Chinchilla (IFREI 2007: šeimos atžvilgiu atsakingų įmonių indeksas – Índice de Empresas Familiarmente Responsables) tyrė 1000 ispanų įmonių. Tyrimo metu paaiškėjo, kad tik 7 proc. įmonių praktiškai vykdo derinimo politiką, o 50 proc. – numato tą politiką, tačiau jos nevykdo.⁹⁰ Tyrimo autorė teigia, kad nors oficialiai ir yra deklaruojama, kad derinimo politika su įmonių darbuotojais yra vykdoma, tačiau realiai nėra dėl toliau išvardijamų priežasčių. Pirmiausia, ilgų darbo valandų „kultūra“, nebeatskiriant buvimo darbo vietoje nuo produktyvumo, todėl tai gerokai apsunkina koki nors pasikeitimą. Tai susiję ir su nesugebėjimu pasiekti rezultatų. Ispanijoje daugybė tarnautojų turi nenormaliai ilgus darbo valandas. Taip pat dirbama „dėl kontrolės“, o būtų gerai pakeisti šią formą į darbą „dėl tikslo“. Tiesa, jau 80 metų apie tai yra kalbama, tačiau tik labai nedaug darbe vadovaujasi tikslų siekimu. Pagrindinė priežastis, trukdanti įmonėms taikyti šeimos ir darbo derinimo politiką yra tai, jog tai reikalauja daug laiko ir energijos. Ispanijoje egzistuoja įstatymai, kurie įpareigoja suteikti darbuotojams pertraukas, sutrumpintas darbo dienas, todėl reikėtų priimti daugiau darbuotojų tam pačiam darbui nudirbti, o valdžios institucijos neskirtų socialinių garantijų. Kaip tariant, įstatymas skatina darbo ir šeimos

⁸⁹ **Adecco Training** El control del absentismo y la rotacion. El absentismo laboral se ha duplicado en España en los últimos cuatro años.. Junio 2008. http://www.adecco.es/_data/NotasPrensa/pdf/92.pdf [žiūrėta 2008 10 17] ;

⁹⁰ **Chinchilla N.**, IFREI 2007.IESE noticias. Sólo un 7% de las empresas españolas son familiarmente responsables <http://www.iese.edu/aplicaciones/news/view.asp?id=1338&lang=es> [žiūrėta 2008 10 17];

gyvenimo suderinimą, tačiau tačiau pamiršta priimti reglamentus, kurie palengvintų įmonėms laikytis šių reikalavimų.⁹¹

6. Viešojo valdymo institucijos atsakomybė – todėl, kad neskyrė pakankamai dėmesio ar net ignoravo šią problemą: Ispanijos Vyriausybė nesiėmė prevencinių priemonių, kad padėtų sutuoktiniams krizės metu, nors įsteigti tokias priemones jau prieš 20 m. rekomendavo Europos Taryba – nėra nė vieno šeimą ginančio įstatymo, pastebima tendencija priimti įstatymus, kuriuose kėsinama į šeimą (įstatymai, kurie nustato greitesnio skyrybų sprendimo priėmimą ir t. t.) Taip pat nėra veiksmingos skyrybų prevencinę funkciją atliekančios institucijos, jų nėra pakankamai ir praktiškai jos neveikia. Iki šiol valstybėje nėra nė vieno įstatymo, kuris numatytų prevencines ar tarpines priemones skyryboms užkirsti. Nepaisant to, kad prieš priimant 2005 m. liepos 8 d. įstatymą, skatinantį skyrybas, Kongrese buvo keletas parlamentarų grupių, siūlančių Vyriausybei pataisyti šio įstatymo normas, reguliuojančias tarpininkavimą šeimos konfliktų metu; nebuvo nei įsteigti, skatinami ar įgaliojami Šeimos organizavimo centrai, nei realizuojamos neabejingumo kampanijos, nekreipiant dėmesio ir pamirštant šeimos problemas. Todėl galima konstatuoti, kad nei valstybinės, nei regioninės įstaigos niekada neteikė didelės reikšmės šeimos iširimui. Ir, atrodo, kad dabartinė valdžia ir toliau nenori užkirsti kelio šiai rimtai problemai.⁹²

7. Ispanijos teisinių, ekonominių ir socialinių barjerų mažinimas santuokai nutraukti dėl santuokos nutraukimo įstatymo įsigaliojimo. Tai atsispindėjo lyginant ankstesnių metų prieš priimant 2005 m. liepos 8 d. įstatymą statistinius duomenis. Pagal šį įstatymą užtenka vieno sutuoktinio noro santuokai nutraukti. Įrodymu būtų galima laikyti tai, jog tose šalyse, kuriose galimas santuokos nutraukimas vieno sutuoktinio pašymu, santuokų iširimų padaugėjo nuo 2 iki 7,5 kartų nuo to momento, kai buvo pakeista prieš tai buvusi tvarka. Ispanijoje nuo minėto įstatymo priėmimo, 2006 m. buvo 55 672, o 2007 m. – 50 264 taikių skyrybų.⁹³ XX a. paskutiniuosius 60 metų atskirų Europos šalių įstatymuose buvo numatytos skyrybos vieno sutuoktinio prašymu, tik jei

⁹¹ **Chinchilla N.**, interviu, <http://www.responsables.biz/entrevistas/Hay-una-cultura-de--horarios-eternos--en-Espana--que-ha-llevado-a-confundir-presencia-con-productividad>

⁹² **Instituto de política familiar.** La Ruptura Matrimonial Engendra y Transmite Más Ruptura. Ensayo sobre las consecuencias del divorcio. (divorce, marriage, family policy, economics). 07/09/2004. <http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 10 17];

⁹³ **Consejo General del Poder Judicial** (España). Sección de Estadística Judicial. 30/12/2005. Separaciones ; Divorcios ; Estadísticas judiciales. <http://www.consejogeneral.org/>⁶⁶ Consejo General del Poder Judicial (España). Sección de Estadística Judicial. 30/12/2005. Separaciones; Divorcios; Estadísticas judiciales <http://www.poderjudicial.es/eversuite/GetDoc?DBName=dPortal&UniqueKeyValue=22872&Download=false&ShowPath=false>. Divorcios 2006 y 2007 por Comunidades Autónomas [žiūrėta 2008 10 17]

kitas nevykdo sutuoktiniui deramų pareigų, numatytų įstatymu, pvz., svetimauja, smurtauja ar nesirūpina, palieka šeimą. Vis dėlto pamažu įsitvirtina suvokimas, kad galima prašyti ir leisti nutraukti santuoką abiejų sutuoktinių sutarimu. Ispanijoje priėmus 2005 m. liepos 8 d. įstatymą, buvo įtvirtinta sutuoktinio „teisė“ prašyti ir siekti nutraukti santuoką vieno prašymu dėl „affecto maritalis“ dingimo („sutuoktinių meilė“ – išversta autorės), nepaisant to, kad kitas sutuoktinis deda pastangas išsaugoti santuoką.

Ispanijos civilinis kodeksas nustato skyrybų **teisinį reguliavimą**. 1981 m. civilinis kodeksas įtvirtino sąlygas dviem juridiniams institutams. Separacijos atveju reikėjo gauti teisėjo sprendimą abiejų sutuoktinių arba vieno sutuoktinio, turint kito sutuoktinio sutikimą (praėjus vieneriems metams nuo santuokos sudarymo), ar vieno sutuoktinio prašymu, kai kitas yra kaltas dėl priežasties, dėl kurios yra prašoma separacijos.⁹⁴ Be to, 82 straipsnis nustato sąlygas, kurioms esant separacija būtų galima: šeimos apleidimas, santuokinė neištikimybė, bet koks pareigų kartu gyvenantiems vaikams ir kitam sutuoktiniui neatlikimas, paskirta laisvės atėmimo bausmė daugiau nei 6 metams, alkoholizmas, toksikomanija ar psichikos sutrikimai, kai tai varžo kito sutuoktinio ir visos šeimos gyvenimą kartu.⁹⁵ Tame pačiame straipsnyje nustatomos skyrybų sąlygos: sutuoktinių pastovus gyvenimas skyriumi ne mažiau kaip 1 metus nuo prašymo abiejų sutuoktinių sutikimu, ar vieno sutuoktinio pritariant kitam padavimo momento; kai prašymas skirtis buvo paduotas ne mažiau kaip praėjus metams po santuokos sudarymo; sutuoktinių nuolatinis gyvenimas skyriumi ne mažiau kaip 1 metus nuo vieno sutuoktinio prašymo skirtis padavimo momento; sutuoktinių pastovus gyvenimas skyriumi ne mažiau kaip 2 metus nuo faktinio sutuoktinių gyvenimo atskirai pradžios ir nuo teismo sprendimo priėmimo momento; nuo vieno iš sutuoktinių pripažinimo dingusiu be žinios kito sutuoktinio prašymu; kai vienas sutuoktinis teigia, kad kitas inicijavo gyvenimą skyriumi; sutuoktinių pastovus gyvenimas skyriumi mažiausiai 5 metus prašant bet kuriam iš sutuoktinių; priimtas teismo sprendimas dėl kėsinosi į sutuoktinio, jo tėvų, senelių ar palikuonių gyvybę.⁹⁶

Praėjus daugiau nei 20 metų nuo 1981 liepos 7 d. įstatymo priėmimo, 2004 metais pasikeitus valdžiai, naujoji Vyriausybė vykdė skyrybas leidžiančią ir remiančią politiką, kuri atsispindėjo ir įstatymų leidyboje, pavyzdžiui 2005 m. liepos 8 d. buvo priimtas įstatymas, kuriuo buvo keičiamas

⁹⁴ **Ley 30/1981**, de 7 de julio 1981, modificadora del código civil en materia de matrimonio y determinadora del procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación o divorcio, art. 81 (B.O.E, n. 172, de 20 de julio)

⁹⁵ **Ley 30/1981**, de 7 de julio 1981, modificadora del código civil en materia de matrimonio y determinadora del procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación o divorcio, art. 81 (B.O.E, n. 172, de 20 de julio).

⁹⁶ **Ley 30/1981**, de 7 de julio 1981, modificadora del código civil en materia de matrimonio y determinadora del procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación o divorcio, art. 81 (B.O.E, n. 172, de 20 de julio).

Civilinis kodeksas ir Civilinių bylų dėl separacijos ir santuokos nutraukimo nagrinėjimo įstatymas – pakeisti 81, 82, 84.1, 86, 87, 90.1, 92, 97 straipsniai.

Šiais pakeitimais leidžiama nutraukti santuoką nereikalaujant išankstinės faktinės ar teisinės separacijos, įteisinant teisinę separaciją, kaip atskirą ir neprivalomą institutą. Pagal naują įstatymą užtenka, kad vienas iš sutuoktinių nenorėtų tęsti santuokos, kad jis galėtų reikalauti santuokos nutraukimo. Taip pat pakeistas terminas, per kurį galima paduoti prašymą skirtis. Naujajame įstatyme nurodoma, jog užtenka, kad būtų praėję 3 **mėnesiai nuo santuokos sudarymo**. Taip pat naujasis įstatymas nustato, kad teisinių priemonių galima imtis tik tada, kai yra neįmanomas sutuoktinių susitarimas ar kai buvo pažeistos sutarties sąlygos.⁹⁷

15-ame priede pateikiama lentelė, kurioje pristatomos pagrindinės 2005 m. liepos 10 d. įstatymo naujovės separacijos ir skyrybų klausimais.

Taip pat Ispanijos visuomenėje atsispindi **skyrybų pasekmės**. Toliau bus aptariamos ispanų visuomenėje atsiradusios pasekmės ir jų pavyzdžiai. Pačios svarbiausios yra psichologinės, ekonominės ir socialinės skyrybų priežastys.

1. Išsiskyrusių tėvų vaikai patiria didesnius sunkumus, turi didesnę riziką patirti psichologines problemas, sunkiau ištvėria nesėkmes mokykloje ir yra labiau linkę savo pačių santuoką baigti skyrybomis. Kitos medicininės studijos rodo, kad išsiskyrusių tėvų vaikai yra linkę į agresiją, nusikalstamumą ir į priklausomybę nuo narkotikų – kitaip nei vaikai, kurių tėvų santuoka yra stabili. Pvz., kai tik 2005 m. įsigaliojo liepos 8 d. įstatymas, Ispanijos statistikos departamento duomenys rodo vaikų nusikalstamumo augimą (2004 m. – 20 436 teismų sprendimai, 2005 m. – 21 859 2006 m. – 22 353). Miguelis Hernandez Universiteto Eche (Alikantė) mokslininkai Mireja Orgilés, Jozapas Petras Espada ir Xavieras Méndez Carrillo iš Mursijos universiteto paskelbė darbą Asturias psichologų asociacijos „Psicotema“ žurnale, kuriame konstatuojama, kad „nepilnamečiai, patyrę tėvų gyvenimą skyrium, yra linkę sirgti nerimu daug labiau nei vaikai, kurių tėvai toliau liko gyventi kartu“.⁹⁸

⁹⁷ **Ley 15/2005**, de 8 de julio, por la que se modifico el Código Civil y la Ley de enjuiciamiento civil en materia de separación y divorcio, art. 81, 86, 91 y 97 (B.O.E, n. 163, de 9 de julio).

⁹⁸ **El Mundo**. Los danos colaterales del divorcio (publicado el 13/10/2008) <http://www.elmundo.es/elmundosalud/2008/10/10/neurociencia/1223658976.html> [žiūrėta 2008 10 17]

Tiriamieji duomenys rodo, kad nerimo simptomus, dalyvavo 95 moksleiviai nuo 8 iki 12 metų, kurių tėvai buvo išsiskyrę ar gyveno atskirai, ir tiek pat nepilnamečių, neturinčių tokios patirties. Šiame tyrime dalyvavo 8 viešosios ir privačios mokyklos iš Ispanijos Alikantės provincijos. Tyrimai baigėsi 2001 m. Jame dalyvavo 190 išsiskyrusių tėvų mokiniai: 51 proc. mergaičių ir 49 proc. berniukų, 8–12 metų amžiaus, kurių šeimos priklausė vidutiniam visuomenės sluoksniui. Tyrimui buvo svarbus 30 mėnesių laikotarpis po išsiskyrimo. Buvo analizuojami šių vaikų mokyklos mokymosi rezultatai bei savivarba. Taip pat vaikai užpildė išsiskyrusių tėvų vaikų nerimo lygio matavimo anketą. Gauti rezultatai buvo palyginti su kito tyrimo, atlikto su mokiniais, kurių tėvai nebuvo išsiskyrę, rezultatais. Buvo pastebėta, kad pastarųjų nerimas buvo mažesnis nei pirmųjų.⁹⁹ Išsiskyrusių tėvų vaikų nerimo rodiklis buvo 62.58 proc., o vaikų kurių tėvai neišsiskyrę –57.97 proc.

2. Buvę sutuoktiniai turi sveikatos sutrikimų, t. y. psichikos ir fizinių problemų, dvigubai ar trigubai labiau linkę į savižudybę ar nelaimingus atsitikimus, daugiau linkę vartoti alkoholį ar narkotikus, ar būti nuo jų priklausomiems, tarp jų pasitaiko daugiau mirčių dėl chroniškų ligų atvejų. Pagal ispanų laikraštyje ABC išspausdintus tyrimus Andalūzijos vaistininų Kolegijos tarybos prezidentas Manuelis Arenas pažymėjo, kad pagrindiniai veiksniai, dėl kurių pasireiškia stresas, yra sunkumas įveikti skyrybas, darbo vietos pakeitimas, persikraustymas ar užsibrežtų tikslų nepasiekimas.¹⁰⁰ Pagal ispanų psichiatrų Anos Ramos Lopez ir M. Dolores Diaz Palarea atliktus tyrimus, publikuotus neuropsichiatrų asociacijos žurnale, gyvenimo stiliaus ir įpročių pasikeitimai, kurie turi įtakos psichinės sveikatos būklės pablogėjimui, pasireiškia psichosocialiniais ir klinikiniais veiksniais santykiuose su šeima ir atitolimu nuo visuomenės. Ispanijos sveikatos departamentas tvirtina, kad raminančiuosius vaistus dažniau vartoja gyventojai nuo 35 m. ir vyresni, ypač moterys. Tai leidžia padaryti išvadą, kad skyrybos sukelią stresą.

3. Skurdas nepilnose šeimose – tampa finansiškai sunkiau išlaikyti dvi ar daugiau šeimų. Dažniausiai moterys pasilieka su vaikais ir yra priverptos ieškoti darbo. Pagal Ispanijos dienraščio ABC pateiktą informaciją, Ispanijoje gaunant mažiau nei 600 eurų, dar reikia atlaikyti mokesčių našta, o tais atvejais, kai šeimos išsiskiria turėdamos vaikų – ir toliau už vaikų priežiūrą ir lavinimą reikia mokėti mokesčius hipotekai, kuriai nieko nereiškia santuokos iširimas, o tam sutuoktiniui,

⁹⁹ **Orgilés Amorós M., Espada Sánchez J. P. y Carrillo X. M.** Trastorno de ansiedad por separación en hijos de padres divorciados, (Universidad Miguel Hernández y Universidad de Murcia), Psicothema 2008. Vol. 20, n° 3

¹⁰⁰ **Diario ABC**, (publicado el 28/10/2008), http://www.abc.es/hemeroteca/historico-28-10-2008/sevilla/Sevilla/el-stres-provoca-el-50-de-las-bajas-laborales_91861973638.html [žiūrėta 2008 10 29]

kuris paliko šeimos židinį, dažniausiai vyrui, tenka dar ir naujojo būsto išlaidos. Todėl nepaneigiamai egzistuoja ir skyrybų sukelti socialiniai nuostoliai.¹⁰¹ Vyriausybė turėtų numatyti socialines programas, padedančias išsiskyrusiems žmonėms, pvz., pagalbą išlaikyti gyvenamąjį būstą, padėti, kai sutuoktinį pažemina pareigose, nes tai gali būti santuokos nutraukimo pasekmė ir pan. Ispanijoje nepilnų šeimų su vaikais skurdo rodikliai yra didžiausiai. Pvz., 1995–2001 m. apie 32,6 proc. Ispanijos nepilnų šeimų per metus gaudavo mažiau nei po 9 000 eurų.¹⁰²

4. Santykių tarp vieno iš tėvų ir vaikų sugadinimas. Yra įrodyta, kad išsituokusios motinos, nepaisant jų pastangų, nebegali teikti tokio paties emocinio palaikymo savo vaikams kaip motinos gyvenančios su vyrais. Vienu metu abu sutuoktiniai atlieka kelias roles. Nesant vidinio emocinio pastovumo, sunku išlaikyti discipliną ir kontrolę, be to, palikęs namus tėvas iš esmės nėra toks atsakingas savo vaikams ir mažiau patikimas kaip vaikų motina. Viename Ispanijos laikraštyje išspausdintame straipsnyje, remiantis Ispanijos Nacionalinio statistikos instituto duomenimis, teigiama, kad 2005 m. bendra vaikų globa buvo pripažinta 1,3 proc. išsiskyrusių sutuoktinių; 2006 m. tik 3 proc. išsiskyrimo atvejų baigėsi bendra globa. Šiais 2006 m. metais 92 proc. skyrybų ir gyvenimo skyrium atvejų vaiko globa buvo pripažinta motinai ir tik 4,1 proc. – tėvui.¹⁰³ 2007 m. bendra globa išaugo iki 10 proc., santuoką nutraukiant abiejų sutuoktinių sutikimu (6 249 poros).¹⁰⁴

5. Nepilnų šeimų skaičiaus didėjimas. Pvz., 1991 m. nepilnuose šeimuose buvo 837 000 moterų ir 136 000 vyrų; o 2002 – iš 285 000 Ispanijos nepilnų šeimų 89,45 proc. buvo sudarė moterys su vaikais: 71,47 proc. – jaunesnės negu 45 m. moterys.¹⁰⁵ 2006 m. Ispanijoje buvo apie 1,4 mln. nepilnų šeimų, iš jų 81 proc. sudaryta iš vienišos mamos su vaikais.¹⁰⁶

¹⁰¹ **Puyol R.** La crisis del divorcio (publicado el 7-10-2008), http://www.abc.es/hemeroteca/historico-07-10-2008/abc/Madrid/la-crisis-del-divorcio_81442151107.html [žiūrėta 2008 10 20]

¹⁰² **Fundación La Caixa.** Monoparentalidad y pobreza infantil en Europa. http://obrasocial.lacaixa.es/StaticFiles/StaticFiles/0dba384a739af010VgnVCM200000128cf10aRCRD/es/es20_c2_esp.pdf. [žiūrėta 2008 12 20]

¹⁰³ **Diario 20 minutos.es** Valladolid. 18/11/08. <http://www.20minutos.es/noticia/401731/0/valladolid/custodia/compartida> [žiūrėta 2008 10 20]

¹⁰⁴ **Instituto nacional de estadística.** Estadística de nulidades, separaciones y divorcios 2007. Disoluciones matrimoniales entre cónyuges de diferente sexo. Resultados autonómicos y provinciales. Divorcios según cónyuge que ejerce la custodia. Unidades: valores absolutos. <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> [žiūrėta 2008 10 20]

¹⁰⁵ **Del Campo, S. Ir Rodríguez-Bioso, M.** La gran transformación de la familia española durante la segunda mitad del siglo XX. http://www.reis.cis.es/REISWeb/PDF/REIS_100_09.PDF. [žiūrėta 2008 12 20]

¹⁰⁶ **Diario El País.** Išleistas 2006.12.15 El 40% de hogares monoparentales sufre riesgo de pobreza <http://www.mujernueva.org/articulos/articulo.php?id=6329&td=5&tse=NOT>. [žiūrėtas 2008 12 20]

6. Skyrybos sudaro klūtis Ispanijos nacionalinio išsivystymo plano įgyvendinimui, kuriuo siekiama išplėsti žmogiškųjų išteklių mokymosi periodą bei jų įjungimą į darbo rinką. Dėl skyrybų pasekmių žmogaus asmenybei (psichologiniai sutrikimai ir kt.) jo darbo produktyvumas ir galimybė siekti karjeros tampa mažesni.¹⁰⁷ Remiantis Ispanijos sveikatos ministerijos tyrimo apie žalingas priklausomybes duomernimis, Vyriausybė mato dideles kliūtis savo politikos įgyvendinimui. Be to, 2006 m. atlikti banko Bilbao-Vizcaya (BBVA) tyrimai rodo, kad dabartinė Ispanijos ekonominė krizė iš dalies susisieja su skyrybų augimu dėl to, kad šeimos ekonominis kapitalas sumažėja ir tai veikia šalies ekonominę išsivystymą.¹⁰⁸ Harmoninga šeima, anot „The Economist“ žurnalo, padeda vasltybei sutaupyti pinigus, nes daugeliu atveju harmoningos šeimo prisiima ekonominę atsakomybę už savo vaikus.¹⁰⁹

Ispanijoje skyrybos ėmė dažnėti nuo 1981 m. – įsigaliojus 1981 m. liepos 7 d. įstatymui, kai pakeitus civilinį kodeksą, buvo leista sutuoktiniams nutraukti santuoką skyrybomis. Tačiau įstatyme buvo numatyta gyvenimo skyrium sąlyga, kaip privalomas žingsnis prieš skyrybas tam tikslui, kad suteiktų sutuoktiniams apmąstymo laikotarpį. 2005 m. liepos 10 d. įsigaliojęs įstatymas panaikino šį reglamentą ir papildė keliais pakeitimais skyrybų eigą. Tai turėjo didelę įtaką sparčiam skyrybų augimui Ispanijoje. Ispanijos skyrybų priežastys labai panašios į Lietuvos: meilės nebuvimas, iš to kylantis nusivylimas, nuobodumas ir monotonija, neišsprendžiamos konfliktinės situacijos, nesugyvenamas charakteris ir neištikimybė. Ispanijos nauja mąstysena, viešųjų valdymo institucijų atsakomybės stoka, ekonominės priežastys bei Ispanijos teisinių, ekonominių ir socialinių barjerų mažinimas santuokai nutraukti lemia skyrybų augimą. Dideli skyrybų skaičiai neišvengiamai turi įtakos Ispanijos visuomenės vystymuisi: išsiskyrusių tėvų vaikai patiria didesnius sunkumus, turi daugiau ir didesnių psichologinių problemų; buvę sutuoktiniai dažniau turi sveikatos sutrikimų, nepilnos šeimos dažniausiai yra skurdesnės, sugadinami ar nutrūksta vaikų santykiai su vienu iš tėvų.

¹⁰⁷ **Ministerio de ciencia e innovación** Plan Nacional I+D+I. Lineas instrumentales de actuacion 2008-2011. http://web.micinn.es/contenido.asp?menu1=1&menu2=1&dir=03_Plan_IDI/00-LIAs/00@LIARRHH

¹⁰⁸ **Lopez-Arias, C.** La quiebra del estado del bienestar español es inexorable en seis años. <http://www.elsemanaldigital.com/articulos.asp?idarticulo=91349> [žiūrėta 2008 12 20].

¹⁰⁹ **Pampillon, R.** La familia y el matrimonio como factores de desarrollo económico y social. http://economy.blogs.ie.edu/archives/2007/06/la_familia_y_el.php [žiūrėta 2008 12 20]

1.4. Ispanijos valstybinė šeimos politikos susijusios su skyrybų prevencija raida; Lietuvos privačiųjų institucijų parama siekiant skyrybų sumažinimo šalyje .

Ispanijos Vyriausybės vykdomoje šeimos politikoje galima pastebėti penkis atskirus šeimos politikos formavimo etapus. Dėl skyrybų didelio augimo išsamiau analizuojama penkto etapo šeimos politika.

1. 1945 m. atėjus Franko į valdžią, valstybės šeimos politika tapo prioritetinga. Pvz, tai pasireiškė įstatymais, kurie uždraudė skyrybas, taip sustiprinant šeimos vienybę. Taip pat valstybė teikė įvairias pašalpas šeimoms, priklausomai nuo vaikų skaičiaus.

2. Centrinės demokratų sąjungos valdžios laikotarpiu partija 1981 m. liepos 7 d. priėmė įstatymą, pakenčiantį civilinį kodeksą ir leidžiantį skyrybas su tam tikromis sąlygomis. Nuo tada skyrybos ėmė po truputi dažnėti. Tai galima matyti iš 11 priede pateiktoje lentelėje.

3. 1982–1996 m. Atėjus į valdžią socialistų partijai, per visą laikotarpį šeimos politika buvo labai silpna. Nors buvo priimti kai kurios įstatymai palaikantys šeimą (pvz. 1984 m. spalio mėn. 20 d., 1988 m. gegužės mėn. 5 d. įstatymai), tačiau jie buvo ignoruojami ir neilgai galiojo. Be to, pašalpos šeimoms buvo menkos.

4. 1996–2004 m. Atėjus į valdžią dešiniajai Liaudies partijai, dar karta buvo atkreiptas dėmesys į šeimos politiką, suteikiant daugiau pagalbos švietimo srityje.

5. 2004 m. pradėjus valdyti socialistams, šeimos politika Ispanijoje vėl tapo ne tokia svarbi, pvz., labai mažai lėšų skiriama šeimai – 1,2 proc. BVP, kai šalys kuriose šeima laikoma prioritetu (Danija, Liuksemburgas, Vokietija, Šveicarija Suomija, ir Austrija), skiriami jai per 3% proc BVP.¹¹⁰ Taigi Ispanijoje šeimos politika nėra laikoma prioritetu. Ispanijos šeimos politikos direktorius D. Eduardas Herdfelder pažymi, kad centrinė valdžia nėra numaciusi šeimos politikos

---

¹¹⁰ <http://www.ipfe.org/documentos/informefamiliaes2006.pdf> Informe sobre la Evolucion de la familia en España 2006 m. (Intituto de politica familiar) [žiūrėta 2008 10 20]

strategijos. Taigi dėl to trūksta ir vietinės valdžios iniciatyvos. Vis dėlto kiekviename autoniminiame regione yra išvystyta vis kitokia politika: pavyzdžiui Katalonijoje, Kastilijoje ir Leone, Navaroje, Galisijoje, Baskų krašte jau yra suplanuoti konkretūs būdai šeimai padėti. Tačiau kituose regionuose, kaip Estramadūroje, Andalūzijoje, Aragone ir Mursijoje, iki šiol šeimos politika neplanuojama. Viešosios valdžios niekada nekreipė dėmesio į socialinę, išankstinę separacijos reikšmę. Iki tol, kol buvo priimtas visiškai neapgalvotas sprendimas – panaikinti separaciją 1981 m. liepos 8 d. įstatymu. Konsultacijų ir pagalbos galimybė tam, kad būtų galima sugrąžinti sutuoktinių ryšius, nebuvo numatyta. Ispanijos valdžia kenčia svetimumo ir antisocialinę asimetriją: yra telkiamasi ties tinkamu išskyrimu ir teisiniu santuokos nutraukimu, neskiriant dėmesio santykių atstatymui ar tarpininkavimu. Pagal Šeimos politikos instituto pateiktą pranešimą „Šeimos evoliucija Europoje 2006 m.“ viešųjų administracijos institucijų veiksmai praktiškai buvo nuliniai ir akivaizdžiai nepakankami – nepaisant, kad skyrybų skaičius yra labai didelis, nėra jokio nacionalinio lygio įstatymo dėl skyrybų prevencijos ar tarpininkavimo. Tarpininkavimas šeimai suprantamas kaip konfliktus taikiai sprendžiančios teisinės institucijos pagalba, numatanti galimybę dviem žmonėms išspręsti konfliktą susitarimo būdu, kai jiems sunku rasti ir priimti sprendimą. Javier Escriva Ivars pažymi, kad šeimos skyrybų sferoje pagrindinis tarpininkavimo tikslas yra padėti sutuoktiniams, kurie nusprendė gyventi atskiriai, aptarti jų nesutarimus ir taikiai juos išspręsti.¹¹¹ Tik regioniniame lygmenyje kai kurių autonominių regionų vyriausybės yra priėmusios įstatymus, reglamentuojančius tarpininkavimą šeimoje. Taip, pavyzdžiui, Katalonijoje 2001 m. kovo 15 d. įsigaliojo įstatymas, kuris numatė šeimos tarpininkavimo pagrindus ir reikalavimus tarpininkui ir profesionaliam auklėjimui (formavimui); Galisijoje 2001 m. gegužės 31 d. įsigaliojo įstatymas, kuris taip pat numatė tarpininkavimą šeimoje – tarpininkavimo šeimoje tikslus, patarimus ir konflikto šalių abipusio susitarimo orientavimą; Kanarijoje sukurta tarpininkavimo organizacija, valdoma teisinę kompetenciją turinčios tarybos; Valensijos autonominiame regione (Alikantės, Valensijos ir Kasteljono provincijos) 2001 lapkričio 26 d. taip pat įsigaliojo įstatymas, kuris numatė tarpininko šeimoje pagrindus.¹¹² Įstatymai, susiję su tarpininkavimu šeimai, neseniai buvo priimti Kastilijoje La Mančioje (2005 m. gegužės 24 d. įstatymas 4/2005), Kastilijoje ir Leone (2006 m. balandžio 6 d. įstatymas 1/2006), Balearų salose (2006 m. lapkričio 22 d. įstatymas 18/2006), Madride (2007 m. vasario 21 d. įstatymas 1/2007); Asturijoje (2007 m. kovo 23 d. įstatymas 3/2007). Navaroje nors iki šiol nėra priimtas nei vienas tarpininkavimo įstatymas,

¹¹¹ **Escrivá-Ivars J.** Matrimonio y mediación familiar. – Madrid: Rialp, S.A., 2001. – 148 p. – ISBN 84-321-3362-0

¹¹² **Conforti F.** La mediación en España. http://www.mediate.com/articulos/la_mediacion_en_espana.cf m [žiūrėta 2008 10 20]

tokios institucijos galimybė yra numatyta regioniam 2003 m. gegužės 23 d. įstatyme ir regioninio 2 birželio 2 d. įstatymo 22/2002 pakeitime, priimant integracijos priemones prieš seksualinį smurtą.¹¹³

Iš kitos pusės, kaip vyraujančios ideologijos pasekmė, dabartinėje ispanų visuomenėje paplitęs skyrybų supratimas yra suvokiamas kaip visuomenės progreso įrodymas. Taigi tarpininkavimo derybos visiškai nėra svarbios. Weitzman rašo, kad naujieji skyrybų įstatymai keičia tradicinį teisinį požiūrį į santuoką, kaip į sutuoktinių bendrystę, pirmenybę teikiant individui.¹¹⁴

Su separacijos panaikinimu, t. y. apmąstymo laikotarpio sunaikinimu, skyrybos tapo vienintele sutartimi, kurios nutraukimui nereikia pagrįstų priežasčių. Santuokos, kaip sutuoktinių sandorio visuomenei ir vaikams, koncepcija ispanų visuomenėje yra dingusi.

Nepaisant viso šito, didelė ispanų visuomenės dalis šeimai teikia daug reikšmės. Suvokiant, kad reikia imtis atitinkamų priemonių, susikūrė nuo Vyriausybės ir viešojo valdymo institucijų nepriklausomos piliečių grupės, kurios taip pat nėra susijusios su religinėmis organizacijomis (kitai nei Lietuvoje), kovojančios už šeimos teises ir už skyrybų prevenciją. Šiuo požiūriu ispanų visuomenė yra aktyvesnė nei lietuvių.

1. Šeimos politikos institutas (Instituto de Política Familiar – IPF) – šios nepriklausomos veiklos lyderis. Jo tikslai yra šeimos ir jos komponentų rėmimas ir gynimas, siekiant visuomenės ir viešosios valdžios dėmesio – teikti visuomenei ir valdžios institucijoms pasiūlymus, bendradarbiavimo projektus, skatinti nacionalinių ir tarptautinių šeimos institucijų ir asociacijų bendradarbiavimą. Institutas stengiasi skatinti šeimos politikos integravimą į visas politikos sferas – nuo vietinių bendrijų iki bendranacionalinio lygio. Vykdomais tyrimais stengiamasi išsiaiškinti šeimos situaciją skirtinguose lygmenyse ir paskelbti pagrindines dabarties ir ateities šeimų problemas. IPF taip pat teikia siūlymus ir šių problemų sprendimų alternatyvas. Stengiamasi padėti kitoms šeimą ginančioms organizacijoms ir bendruomenėms, paruošti ir pateikti

¹¹³ **Conforti F.** La mediación en España. – <http://www.eMediacion.com>
Madrid: Rialp, S.A., 2001. – 148 p. – ISBN 84-321-3362-0 [žiūrėta 2008 11 19]

¹¹⁴ **Weitzman L.** The Divorce Revolution. The Unexpected Social and Economic Consequences for Women and Children in America, The Free Press, Collier Macmillan Publishers, London, 1985 – p. 374–376.

reikalavimus atitinkamoms valdžios institucijoms. Šeimos politikos instituto tikslas nėra vien vaidinti pagrindinį šių nepriklausomų organizacijų vaidmenį atitinkamose sferose (švietimas, daugiavaikių šeimų apsauga, darbo ir šeimos gyvenimo suderinimas ir t. t.), bet gerinti institucijų bendradarbiavimą, kuris padėtų skatinti šeimos politiką. Institutas turi tarptautinę reikšmę ir tinklą Europos Sąjungoje ir Lotynų Amerikoje – kad atskiros šio instituto atstovybės skirtingose šalyse galėtų kaupti patyrimą ir bendradarbiauti su panašias temas visame pasaulyje sprendžiančiomis įvairiomis organizacijomis ir institucijomis. Instituto būstinė yra įsikūrusi Ispanijoje, Madride.

Kitos nevyriausybės piliečių iniciatyva įsteigtos asociacijos, bendradarbiaujančios su Šeimos politikos institutu, kurių dauguma nėra susijusios su religinėmis organizacijomis.

2. Organizacija „Šeimos veikla“ (Accion familiar) buvo įkurta 1978 m; jos tikslas skatinti šeimos kaip vertybės vertinimą, padėti ir remti šeimos ryšius, kaip neatskiriamą žmogus ir visuomenės elementą.¹¹⁵

3. Moters, šeimos ir darbo projekto asociacija – tai 2002 m. įkurta nevyriausybine organizacija, skatinanti moters šeimoje vertinimą realizuojant veiklas, kuriomis būtų derinamas darbas ir šeimos gyvenimas.¹¹⁶

4. Daugiavaikių ispanų šeimų federacija – nevyriausybine ir nesiekianti pelno institucija, įkurta ginti šeimos, auginančios tris ar daugiau vaikų, teises. Jos tikslas – siekti didesnės ekonominės ir socialinės daugiavaikės šeimos apsaugos. Ši institucija aktyviai veikia visuose autonominiuose regionuose ir vienija daugiau kaip per 50 asociacijų, jungiančių daugiau kaip 30 000 šeimų.¹¹⁷

5. Ispanų šeimos organizacija įkurta 1999 m. Šiuo metu jos nariais yra daugiau nei 500 asociacijų, kurios yra susijungusios į 117 federacijų, 19 konfederacijų, ir kitų institucijų, kurios atstovauja daugiau 4 mln. šeimų.¹¹⁸

¹¹⁵ **Asociación acción familiar**. <http://www.accionfamiliar.org/index.cfm>. [žiūrėta 2008 11 18]

¹¹⁶ **Mujer, Familia y Trabajo**. <http://www.mujerfyt.com/>[žiūrėta 2008 11 18]

¹¹⁷ **Federación española de familias numerosas**. <http://www.familiasnumerosas.org/quienessomos.php> [žiūrėta 2008 11 18]

¹¹⁸ **Foro español de la familia**.

<http://www.forofamilia.org/modules.php?name=Contenido&pa=showpage&pid=1>[žiūrėta 2008 11 18]

6. Katalonijos šeimų grupių sąjunga (Grup D'Entitats Catalanes de la Familia) įkurtas 1993 m. – jo tikslas buvo inicijuoti visuomenės orientavimą į Tarptautinius šeimos metus (1994 m.). Ši organizacija jungia per 300 institucijų, daugiau ar mažiau tiesiogiai susijusių su šeima. Ši organizacija yra atvira naujiems nariams, norintiems prisijungti. Instituciją sudarantys vienetai neturi mokėti įstojimo mokėščių. Didžioji dalis sąjungą formuojančių vienetų yra mokyklų mokinių ir tėvų, auginančių fiziškai ir protiškaai nevisaverčius vaikus, asociacijos, taip pat ir kitos aktyvios šeimos institucijos – Katalonijos televizijos žiūrovių asociacija, įvairios organizacijos už gyvenimą, pagalba santuokos krizės metu, organizacijos susijusios su UNESCO, žmogaus teisių organizacijos, žmogaus laisvalaikio ir kultūros organizacijos, sutuoktinių grupės. Sąjunga nėra religinė organizacija. Joje gali dalyvauti bet koks žmogus, ginantis šeimą ir jos vertybes.¹¹⁹

7. Organizacija „Išgirsk“ (HazteOir) yra teisinė asociacija, kuri vykdo misiją skatinti piliečių dalyvavimą politikoje, nes tai yra geriausia forma atgauti orumą ir padaryti mūsų demokratiją realia. „Giname žmogaus orumą ir gyvenimo vertybę vadovaujantis krikščioniška žmogaus ir visuomenės koncepcija.“¹²⁰

8. Šeimos orientavimo iniciatyvų institutas – jo tikslas veiklos šeimos labai skatinimas, šeimos orientavimo kursai.¹²¹

9. Šeimos gynimo sąjunga (Plataforma Cívica para la Promoción de la Familia) – tai žmonių, susiformusių skirtingomis socialinėmis sąlygomis ar turinčių skirtingus religinius ar politinius įsitikinimus, organizacija.¹²²

Be šių institucijų yra daugybė universitetų, kuriuose yra įsteigtos šeimos magistro studijos, tikslas yra nustatyti ir nuspręsti šeimos konfliktus.

¹¹⁹ **Grup D'Entitats Catalanes de la Familia (GEC)** <http://www.sobrelafamilia.org/?p=7> [žiūrėta 2008 11 18]

¹²⁰ **HazteOir.org.** <http://www.hazteoir.org/node/7429> [žiūrėta 2008 11 18]

¹²¹ **Instituto de iniciativas de orientación familiar.** <http://www.iiof.es/content/section/8/50/> [žiūrėta 2008 11 18]

¹²² **Plataforma cívica para la promoción de la familia.** <http://www.bookrags.com/highbeam/profam-civilizacion-familiaplataforma-hb/> [žiūrėta 2008 11 18]

1. Tarptautinis vadybos aukštojo mokslo Instituto (IESE- Instituto de estudios Superiores de Empresa) darbo ir šeimos centras – tai tyrimų centras, priklausantis Navaros universiteto vadybos aukštojo mokslo institutui. Jų misija yra padėti organizacijų vadovybėms kurti šeimai atsakingą aplinką, svarbią visuomenės gerovei, organizacijoms ir individams. Šios institucijos tikslas yra pagerinti įmonių kompetenciją skatinant žmonių ir organizacijos kompromisą – pagerinti profesinei organizacijai priklausančių žmonių sąlygas, kurie nori išlaikyti darbo ir normalaus asmeninio gyvenimo pusiausvyrą. Šios universitetinės studijos, ruošiančios ateities įmonių valdytojus, buvo sukurtos tam, kad išaugintų naują vadovų kartą, kurie nebūtų suinteresuoti vien įmone, o vadovaudamiesi derinimo politika, turėtų daugiau gabumų spręsti klausimus ir vadovauti įmonei, t. y. kad būtų pasiektas didesnis produktyvumas, daugiau kūrybingumo – kad žmonės laikytųsi sveikos gyvensenos, būtų labiau subalansuoti visais aspektais, turėtų didesnes galimybes svajoti ir norėtų aktyviai veikti ir reikštis savo darbe. Naujoji vyrų ir moterų karta nori turėti lankstų darbo valandų tvarkraštį, kad, be darbo, galėtų turėti ir asmeninį gyvenimą. Šio centro Navaros universitete direktorė D. Nuria Chinchilla, ekonomikos ir verslo mokslų daktarė, baigusi teisės studijas Barselonos universitete, ekonomikos ir įmonių valdymą vadybos aukštojo mokslo institute (magistrė ir įmonių vadovavimo daktarė toje pačioje sandorių mokykloje). Pradėjo dirbti 1984 m.¹²³

2. Navaros universiteto Šeimos mokslų institutas, įkurtas 1981 m., specializuojasi santuokos ir šeimos moksliniuose tyriuose, pagrindiniu uždaviniu laikydamas specialistų ir jau baigusių ekspertų ruošimą. Aptiriamos beveik visos moksliskai tiriamos santuokos ir šeimos sritys. Pagrindinis institucijos tikslas – mokslo disciplinų tyrimas, kurį yra bandoma pritaikyti skirtinguose šeimos ir santuokos lygmenyse. Taip pat tokiu būdu formuojami mokslinių darbų tikslai ir jų pritaikymas, kylantis iš pačių tyrimų.¹²⁴

3. Salamankos universiteto Šeimos mokslų institutas. Salamankos aukštasis šeimos mokslų institutas veikia nuo 1979 m. – pagrindinis dėmesys skiriamas mokslui ir aktualioms santuokos bei šeimos temoms, tyrimų ir dėstymų metu derinamas naujas šeimos suvokimas ir įvairi pagalba

¹²³ IESE – <http://www.iese.edu/es/Research/CentersandChairs/Centers/ICWF/Home/Home.asp> [žiūrėta 2008 11 18]

¹²⁴ Instituto de ciencias para la familia. <http://www.unav.es/icf/main/instituto.htm>. [žiūrėta 2008 11 18]

šeimai; institutas palaiko santykius su bažnytinėmis ir pasaulietinėmis institucijomis, kurios labiausiai rūpinasi šeima. Šis aukštasis šeimos mokslų institutas turi 50 kreditų (500 akademiųjų valandų magistro studijas), kurias pabaigus, suteikiamas šeimos tarpininko ir orientavimo studijų magistro diplomas ir specialisto diplomas (apsigynus diplominį darbą). Organizuojami specialybės monografiniai kursai bendradarbiaujant su teologijos, kanoninės teisės, filosofijos, psichologijos, sociologijos, informatikos mokslų, logopedijos specialybės fakultetais, priklausančiais tiek Salamankos, tiek kitiems Ispanijos ar Europos šalių universitetams. Bendradarbiaujant su Valjadolido, Mursijos, Valensijos, Sevilijos universitetais, organizuojami specialūs kursai, seminarai ir kongresai mokslinėmis ir socialinėmis santuokos ir šeimos temomis. Publikuojami tiek darbai santuokos ir šeimos tema, tiek seminarų ir kongresų bei konferencijų pranešimai. Bendradarbiaujama su Salamankos universiteto Šeimos orientavimo centru leidžiant laikraštį „Familia“, į kurį atrenkami spausdinti ir skatinami geriausi šeimos temomis parašyti straipsniai. Institutas suteikia galimybę visiems besidomintiems santuokos ir šeimos temomis naudotis savo biblioteka. Diskutuojama aktualiausiomis šeimos gyvenimą veikiančiomis temomis, taikomas skirtingų disciplinų dialogas publikacijose ar „apvaliojo stalo“ diskusijose. Šeimos orientavimo centras sudaro Šeimos mokslų instituto socialinių mokslų sektorių. Centras teikia privačias konsultacijas medicinos, psichologijos, švietimo ir etikos temomis. Nagrinėjamas bendras (kartu) sutuoktinių gyvenimas, tėvų ir vaikų tarpusavio supratimas, skyrybos ir pan. temos. Centras yra plačiai žinomas atliekamais įdomiais ir svarbiais tyrimais bei dideliu sukauptų žinių kiekiu. Šeimos mokslų institutas sudaro galimybę atlikti šeimos tarpininkavimo praktiką Salamankos universiteto paskirtoje ar kitoje pasirinktoje vietoje.¹²⁵

4. Komiljas universiteto šeimos centras (Centro de la familia de la universidad de Comillas) įkurtas 1984 m., metodologiškai ir sistemingai organizuoja mokslines šeimos realijų studijas, vykdo periodinius ilgalaikius šeimų tyrimus tiesioginės įtakos metu, taip garantuodamas šeimų vystymosi rezultatų patikimumą. Moksliai tiriant susijusias sferas, kuriose dalyvauja šeima, ieškoma konkrečių atsakymų ir efektyvių sprendimų klausimams ir sunkumams, kurie atsiranda šeimoms ir jų nariams mūsų visuomenėje ir dabartiniame pasaulyje, įveikti. Bendradarbiaujama su viešomis ir privačiomis institucijomis, socialiniais darbuotojais, kurie tiesiogiai dirba vietinėje, valstybinėje ar tarptautinėje plotmėje. Pirmenybė teikiama aktualiausioms šeimos realijoms, kurioms labiausiai būtinos diskusijos, labiausiai reikia apsaugos,

¹²⁵ Instituto de ciencias para la familia de la Universidad Pontificia de Salamanca.
<http://es.catholic.net/familiayvida/485/1059/articulo.php?id=17541> [žiūrėta 2008 11 18]

teisingumo ir kritiško, atsakingo universitetinio žvilgsnio. Taip pat yra tobulinami tyrimų projektai ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis šeimos politikos ir atitinkamos įstatymų leidybos, vaikų ir jaunimo, tarptautinio įsivaikinimo, tarpininkavimo ir konsultacijų šeimoms klausimais. Be to, organizuojami jau baigusiųjų universitetą kursai, siūlomi studijų dalykai nepilnamečių ir šeimos klausimais visų specialybių studentams, supažindinama su darbu ir skatinama mokslinė kultūra visų disciplinų lygiu, rengiami seminarai, kursai, rašomi įvairūs straipsniai.¹²⁶

5. Navaros universitetinių klinikų psichologijos ir psichiatrijos departamentas su Diagnostikos ir šeimos terapijos departamentu. Ši kompleksinė įstaiga, vykdanči sutuoktinių problemų diagnostiką ir terapiją, yra naujovė Ispanijoje, ir pasižyminti tokiais išskirtiniais buožais: didele moksline perspektyva ir problemos aktualu bei diagnostika ir terapija, pagrįstomis krikščioniškomis idėjomis. Turintiems problemų sutuoktiniams ir šeimoms čia siūloma efektyvi pagalba – patarimai, konsultacijos ar konkrečiai problemai išspręsti reikalinga atitinkama terapija. Ši įstaiga yra susijusi su Navaros universiteto Šeimos mokslų instituto ir Šeimos terapijos tyrimų programos veikla. Kartu su institutu, universitetinė klinika vykdo mokslinius darbus ir tyrimus. Taip pat įkurti keli internetiniai puslapiai padėti šeimai krizės metu: „esame tėvai“, „gyventi šeimoje“ ir kt.

Visa, kas minėta, atspindi ispanų visuomenės iniciatyvą ir galimybę veikti. Suvokiant, kokios rimtos yra psichologinės ir ekonominės skyrybų pasekmės visuomenėje, yra dedamos visos pastangos padėti šeimoms krizės metu.¹²⁷

Taigi šeimos politika Ispanijoje nėra laikoma prioritetu – trūksta bendro centrinės valdžios šeimos plano. Nėra jokio nacionalinio lygio įstatymo dėl skyrybų prevencijos ar tarpininkavimo. Tik regioniniame lygmenyje kai kurių autonominių regionų vyriausybės yra priėmusios įstatymus, reglamentuojančius tarpininkavimą šeimoje. Tačiau didelė ispanų visuomenės dalis šeimai teikia daug reikšmės. Suvokiant, kad reikia imtis atitinkamų priemonių skyrybų prevencijai, susikūrė nuo Vyriausybės ir viešojo valdymo institucijų nepriklausomos piliečių grupės, kurios taip pat nėra susijusios su religinėmis organizacijomis: iš jų, pagrindinis Šeimos politikos institutas. Taip pat yra

¹²⁶ **Instituto universitario de la Familia de la Universidad de Comillas.**
http://www.upcomillas.es/estudios/ins_familia_ini.aspx [žiūrėta 2008 11 18]

¹²⁷ **Departamento de psiquiatria y psicología medica de la clinica universitaria de Navarra.** <http://www.cun.es/la-clinica/servicios-medicos/psiquiatria/mas-sobre-el-departamento/unidades/unidad-de-diagnostico-y-terapia-familiar-uditef/> [žiūrėta 2008 11 18]

susikūrusios nevyriausybinės organizacijos – „Šeimos veikla“, Daugiavaikų šeimų federacija ir kt. Be to, skyrybų prevencijos veiklą vykdo universitetinės mokslo įstaigos: Tarptautinis vadybos aukštojo mokslo instituto darbo ir šeimos centras, Navaros universiteto Šeimos mokslų institutas ir kt.

2. ISPANIJOS IR LIETUVOS SITUACIJOS LYGINAMOJI ANALIZĖ

2.1. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų statistiniai duomenys

1. Abi šalys patyrė didelius pasikeitimus šeimos sampratos suvokime. Konkrečiai, jei XX a. pradžioje skyrybos buvo retas reiškinys (statistikos rodo mažus skyrybų skaičius), tai paskutiniame XX a. laikotarpyje abiejose šalyse skyrybos tapo kaip kažkas įprasta – šių šalių visuomenės skyrybas toleruoja, o kai žmonės tai suvokia kaip „šio amžiaus laimėjimą“ (Ispanijoje tyrinētu laikotarpiu (2006 m.) skyrybos pasiekė net 69 proc. nuo visų tuo metų sudarytų santuokų; o Lietuvoje – skaičiai taip pat dideli: ištuokos sudarė net 58 proc. nuo tuo laikotarpiu sudarytų santuokų skaičiaus.). Taip atsitiko ir daugelyje Europos Sąjungos šalių. Tačiau Ispanijoje skyrybos ėmė dažnėti vėliau nei Lietuvoje: Lietuvoje jau 1992 m. skyrybos sudarė 46,4 proc. visų tais metais sudarytų santuokų, ir toks gana aukštas santykis išsilaikė per visą tyrinėtą (1992–2007 m.) laikotarpį. Ispanijoje iki 2005 m. skyrybų buvo mažiau. Tai galėjo būti ir dėl religinių įsitikinimo, ir dėl Ispanijos visuomenės principų, kurie teikia didelę svarbą šeimos vienybei. Tačiau 2005 m. skyrybų skaičius staigiai išaugo, pasiekdamas ir net viršydamas Lietuvos lygį. Lietuvoje buvo palygintos skyrybos mieste ir kaime, pastebint, kad skirtumas tarp jų gana nedidelis. Ispanijos teritorija labai didelė, ir skirtumai tarp įvairių regionų yra žymūs. Buvo palyginti atskirų regionų skyrybų skaičiai. Pastebėta, kad po 2005 m. skyrybų skaičiai atskiruose regionuose nemažai skiriasi.

2. Analizuojant ištuokas pagal sutuoktinių amžių, galima pastebėti, kad Lietuvoje išsiskiria daugiau jaunesnio amžiaus amžių žmonių negu Ispanijoje. Lietuvoje vidutinis išsiskyrusių vyrų amžius yra 30–34 m., o moterų – 25–39 m. Ispanijoje didžiausias skyrybų skaičius pastebimas vienodo vyrų ir moterų – sulaukusių 40–45 m. Ispanijoje dėl moters ekonominės nepriklausomybės padidėjimo ir gyvenimo sąlygų pagerėjimo vyresnio amžiaus žmonėms išsiskirti lengviau.

2.2. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų priežastys

1. Sutuoktinių bendravimo stoka yra viena iš svarbiausių priežasčių, lemančių skyrybas – tą teigia abiejų šalių specialistai.

2. Girtavimas, kurio pasekmės – smurtas namuose, yra ryškus reiškinys Lietuvoje. Girtavimas augo ir Ispanijoje. Ispanijos sveikatos departamento duomenimis, tarp Ispanijos gyventojų stipriai priklausomų nuo alkoholio žmonių yra mažiau negu Lietuvoje; iš dalies tai galėtų būti dėl Lietuvoje esamų sunkesnių gyvenimo sąlygų.

3. Ispanijos ir Lietuvos visuomenės vertybių pasikeitimas, kuris neišvengiami daro įtaką skyrybų augimui: specialistai teigia, jog Lietuvoje vyrauja gili vertybių krizė, kuri neišvengiamai veikia šeimos formavimą. Ispanijoje taip pat įsivyravo griauanti mąstysena, kai skyrybos suvokiamos kaip socialinis laimėjimas – ypač nuo 2005 m., kai įsigaliojo 2005 m. liepos 8 d. įstatymas.

4. Šeimos ir darbo suderinamumo sunkumai. Abiejose šalyse darbo rinkos sąlygos nepalankios šeimai. Lietuvoje dar labai menkai išplėtotos lanksčios užimtumo formos ir kitos priemonės, sudarančios sąlygas derinti motinystę (tėvystę) su ekonomine veikla. Ispanijoje 2007 m. lapkričio 7 d. San Pablo universitete Madride organizuotame II Kongrese ispanų darbo valandų skaičiui nustatyti, buvo pažymėta, kad Ispanija yra paskutinė iš šalių, nes joje vyrauja blogas **darbo ir šeimos gyvenimo suderinimas**.

Be šių bendrų priežasčių, galima pridėti dvi neseniai atsiradusias priežastis, kurios atskirai lemia abiejų šalių skyrybų skaičių augimą. Lietuvoje pastarųjų metų pagrindinė priežastis – emigracija iš šalies, ieškant geresnių uždarbio (retai – ir gyvenimo) sąlygų kitose šalyse. Ispanijoje savita skyrybų didėjimo priežastimi tapo teisinių ir ekonominių klūčių sumažėjimas, įsigaliojus 2005 m. liepos 8 d. įstatymui.

2.3. Lietuvos ir Ispanijos skyrybų teisinis reguliavimas

1. Abiejose šalyse pasikeitė civiliniai kodeksai – per mūsų tyrinėtą laikotarpį. Tie pasikeitimai apėmė ir skyrybų reguliavimą. Lietuvoje nuo 1969 m. liepos 16 d. iki 2001 m. sausio 1 d. galiojo Lietuvos Respublikos šeimos ir santuokos kodeksas. O nuo 2001 metų liepos 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Ispanijoje nuo 1981 m. liepos 7 d. iki 2005 m. liepos 8 d. galiojo civilinis kodeksas, o nuo liepos 8d. iki 2005 m. įsigaliojo naujas civilinis kodeksas.

2. Įstatymų laikomos skyrybų priežastys. Tiek 1981 m. liepos 7 d. Ispanijos, tiek 2001 m. sausio 1 d. Lietuvos civiliniuose kodeksuose nurodomos panašios priežastys, kad būtų galima priimti skyrybų sprendimą vieno iš sutuoktinių prašymu. Tačiau 2005 m. liepos 8 d. įsigaliojęs Ispanijos civilinis numato, kad pakanka vieno iš sutuoktinių noro skirtis, nereikalaujant papildomų sąlygų. Abiejose šalyse taip pat leidžiama išsiskirti abiejų sutuoktinių bendru susitikimu.

3. Gyvenimo atskirai priemonė. Ispanijos ir Lietuvos civiliniai kodeksai numato gyvenimo atskirai būdą kaip priemonę sutuoktinių šeimos konfliktams spręsti, kai vengiama šeimos iširimo. Tačiau Lietuvoje dauguma sutuoktinių apsisprendžia santuoką nutraukti skyrybomis. Ispanijoje nuo 1981 m. liepos 7 d. iki 2005 m. liepos 8 d. įstatymo įsigaliojimo gyvenimo skyrium laikotarpis buvo nustatytomas kaip būtina priemonė prieš priimant skyrybų sprendimą (taip buvo sutuoktiniams suteikiama laiko apmąstyti galutinį sprendimą). Gyvenimo skyrium sprendimą teismai galėdavo priimdavo tik praėjus vieneriems metams nuo santuokos susidarymo; o norint sutuoktiniams visiškai nutraukti santuoką, pirmiausia reikėdavo gauti teismo sprendimą vienerius metus gyventi atskirai, ir tik praėjus tam laikotarpiui, buvo galima kreiptis į teismą dėl galutinės ištuokos. Tačiau 2005 m. liepos 8 d. įsigaliojęs įstatymas šią sąlygą panaikino – sutuoktiniams leidžiama išsiskirti praėjus vos trims mėnesiams nuo santuokos sudarymo.

Lietuvoje 2001 m. sausio 1 d. civiliniame kodekse yra numatytas gyvenimo skyrium patvirtinimas kaip alternatyva skyrybų sprendimui, tačiau ją renkasi tik labai mažai lietuvių. Teismai, priimdami skyrybų sprendimą, reikalauja įrodyti, kad sutuoktiniai bent vienerius metus gyveno atskirai, bet nereikalaujama, kad tą gyvenimą atskirai teismas patvirtintų atskiru sprendimu, kaip būtiną sąlygą skyrybų sprendimui.

2.4. Skyrybų pasekmės Lietuvos ir Ispanijos visuomenėse

1. Lietuvos ir Ispanijos išsiskyrusių tėvų vaikų saugios ir harmoningos asmenybės vystymosi sutrikimas

Darbe pristatyti abiejose šalyse atikti tyrimai, kurių rezultatai rodo tėvų skyrybų įtaką vaikų asmenybės formavimuisi. Tyrimų duomenimis, skyrybos gali sukelti daug psichinių sutrikimų ir psichologinių problemų ir dėl to, išsiskyrusių tėvų vaikai labiau linkę nusikalsti ar bandyti narkotikus. Be to, teigiama, kad tie vaikai sunkiau išveria nesėkmes mokykloje ir yra labiau linkę savo pačių santuoką baigti skyrybomis.

2. Skurdas. Po skyrybų lieka nepilna šeima – vienam iš sutuoktinių tenka gyventi su vaikais ir prisiimti pagrindinę atsakomybę už jų išlaikymą ir auklėjimą. Abiejų šalių tyrimai nustato tiesioginį ryšį tarp nepilnų šeimų susiformavimo ir skurdo augimo šalyse. Tiek Lietuvos, tiek Ispanijos vidutinis atlyginimas vienam asmeniui per mėnesį, susiformavus nepilnai šeimai, nėra pakankamas pragyvenimo šaltinis.

3. Gimstamumo sumažėjimas. Toks reiškinys pastebėtas tik Lietuvoje. Tačiau Ispanijoje, nors nuo 2005 m. skyrybos ėmė dažnėti, pastebėta, kad gimstamumo rodiklis pradėjo augti – dėl atvykusių emigrantų, kurie linkę šeimoje turėti keletą vaikų (pvz, 2006 m. Ispanijoje gimę užsieniečių moterų vaikai sudarė 18,9 proc. visų tais metais gimusių vaikų). Jei Ispanijoje 1995 m. šeimai vidutiniškai teko 1,17 vaiko, tai 2006 m. – jau 1,38. Lietuvoje 2006 m. kiekvienai šeimai vidutiniškai teko 1,31 vaiko.

4. Psichologinės pasekmės buvusiems sutuoktiniams. Ispanijoje ir Lietuvoje yra priimta T. X Holmes ir R. H. Rahe „Gyvenimo pasikeitimų įtaka žmogui pagal taškus“ stresų faktorių skalė, kurioje skyrybos nurodomos kaip antra pagal dydį streso priežastis. O stresas darbe daro poveikį galutiniams rezultatams ir produktyvumo sumažėjimui. Be to, abiejų šalių tyrimai rodo, kad išsiskyrusiesiems grėšia didesnė rizika turėti priklausomybių bei psichologinių problemų, įvairių lėtinių susirgimų.

5. Skyrybos kaip kliūtis Ispanijos ir Lietuvos žmogiškųjų išteklių vystymuisi. Abiejų šalių žmogiškųjų išteklių planų analizė parodė, kad norint gauti gerus darbo rezultatus, reikia investuoti į „kokybiškų žmogiškųjų išteklių“ ugdymą. Tam reikia, kad žmonės gyventų gana saugoje aplinkoje, kuri saugotų jų sveikatą ir sudarytų sąlygas asmenybės vystymuisi. Nekreipiant dėmesio į žmonių gyvensenos kokybę, sukuriama klūtys šių šalių išsivystimo planams.

2.5. Valstybinė šeimos politika, susijusi su skyrybų prevencija

Nei Ispanijoje, nei Lietuvoje nėra vykdoma tiesioginė skyrybų prevencijos veikla, nors pripažinta, kad skyrybos – tai socialinė problema. Žiūrint į šią problemą padedančią spręsti netiesioginę veiklą, galima teigti, kad Lietuvos valstybė buvo aktyvesnė negu Ispanija: rodo

didesnę iniciatyvą rengdama šeimos susistiprinimo programas, bet šios veiklos kryptys ir intensyvumas priklauso nuo valdančios partijos, tad įgyvendintos tik pavienės programų priemonės. Lietuvos valstybės pagrindinė pagalba – finansinė parama šeimoms. Ispanijos valstybė nacionaliniame lygmenyje iniciatyvos nerodo, tačiau regioninės vyriausybės šeimų problemomis rūpinasi daugiau. Ispanijos regioniniai įstatymai yra pradėję įgyvendinti šeimos tarpininkų sistemą, siekiančią „kokybiškesnių skyrybų“. Abi šalys dar nėra sukūrusios šeimos gyvenimo ir darbo sąlygų suderinimo strategijų, nors pripažįstama, kad darbo rinka yra šeimai nedraugiška ir abiejose šalyje dirbama daug valandžių.

2.6. Ispanijos ir Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veikla, susijusi su skyrybų prevencija

Nevyriausybines organizacijas aktyviai veikia, plėtodamos skyrybų prevenciją tiek Lietuvoje, tiek Ispanijoje. Tačiau pastebima, kad Lietuvoje tos nevyriausybines organizacijos yra susijusios tik su Katalikų Bažnyčia – Lietuvos šeimos centrai (finansuojami privačių fondų ir asmenų) ir Vytauto Didžiojo universiteto Šeimos studijų centras, kuris priklauso Kauno arkvyvskupijai. Ispanijos pilietinė visuomenė atrodo veiklesnė negu Lietuvos – Ispanijoje yra aktyvia skyrybų sumažinimo veikla užsiimančių nevyriausybinių organizacijų, kurios nepriklauso nei nuo Bažnyčios, nei nuo valstybės. Be to, Ispanijos universitetuose yra įvairaus lygmens šeimos studijos (tarp jų – ir magistratūros), skirtos šeimų krizių prevencijai. Ispanijoje veikia originali iniciatyva – tai privačios klinikos psichologijos ir psichiatrijos departamente vykdoma krizinių periodus išgyvenančių šeimų problemų diagnostika ir visapusiška terapija.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Ispanijos ir Lietuvos **darbo rinkos nepalankumas šeimai daro įtaką skyrybų augimui**, nes sutuoktiniai patiria nuolatinę įtampą bei stresą dėl darbo ir šeimos neįmanomo suderinamumo. Tiek Ispanijoje, tiek Lietuvoje dirbama daug viršvalandžių už labai mažą apmokėjimą. Sutuoktiniai, siekiantys geresnio pragyvenimo lygio, yra priversti ieškoti materialinės bazės, būtinos šeimai gyvuoti bei daug valandų skirti darbui, taip pritrūkstant laiko tinkamai rūpintis šeimos reikalais. Tai padidina atstumą tarp sutuoktinių, sukelia konfliktus.

2. Ispanijos ir Lietuvos tyrimai pagrįstai rodo, kad **skyrybos sukelia psichologinių problemų, įvairių somatinių susirgimų, tarp jų – ir stresą** buvusiems sutuoktiniams: dėl to, kad yra ilgai trunkantis procesas, kuris paliečia pačias jautriausias asmenybės dalis. Streso pasekmės – darbo neefektyvumas ar produktyvumo sumažėjimas; taip pat gali būti ir neatvykimas į darbą. Siekiant kovoti su stresu, dalis išsiskyrusių linkę vartoti alkoholį bei narkotikus, o tai dar labiau neigiamai veikia darbo rezultatus.

3. Ispanijoje ir Lietuvoje **augant nepilnų šeimų skaičiui, kaip skyrybų pasekmė didėja skurdas**. Nes vienas iš sutuoktinių lieka atsakingas už vaikų augimą ir išlaikymą, negaudamas toms reikmėms pakankamo atlygio. Skurdo augimas tampa klūtimi Lietuvos ir Ispanijos ekonominiam vystimuisi.

4. Ispanijos ir Lietuvos **žmogiškųjų išteklių planai susiduria su didele kliūtimi**, siekiant kokybiškų žmoniškųjų išteklių planų vykdymo. Norint, kad žmogus efektyviai dirbtų, reikia, kad jis turėtų motyvaciją, o motyvacijai reikalingas saugumas bei tinkamos sąlygos ne tik darbe, bet ir šeimyniniame gyvenime. Tyrimai rodo, kad šeimyniniai konfliktai darodidelę įtaką darbo produktyvumui ir motyvacijai.

5. Lietuvoje įsivyravo nauja skyrybų priežastis – **emigracija iš Lietuvos**. Dėl sunkios ekonominės situacijos šalyje, daugelis žmonių išvažiuoja į kitas šalis, ieškodami geresnio uždarbio (kartais – ir geresnių sąlygų nuolatiniam gyvenimui). Tačiau tai – daugelio šeimų irimo pradžia.

6. Pastebėtas Ispanijos valstybės nesusidomėjimas skyrybų prevencijos veikla nacionaliniame lygmenyje. Beje, Vyriausybės priimtas 2005 m. liepos 8 d. įstatymas yra pagrindinis reiškinys, paskatinęs staigą skyrybų augimą.

7. Pastebėtos Lietuvos valstybės pastangos, rengiant įvairias šeimos politikos programas, tačiau trūksta nuoseklumo bei konkretaus įgyvendinimo. Be to, trūksta valstybės paramos tiesioginei skyrybų prevencijos veiklai.

8. Ispanijos pilietinės visuomenės veikla, skirta skyrybų prevencijai, yra gana aktyvi, o tai rodo, kad Ispanijoje šeima vis dėl to tebėra vertinama institucija. Daugelis nevyriausybinų organizacijų, nepriklausomų nei nuo Bažnyčios, nei nuo Vyriausybės, pradėjo imti konkrečių skyrybų prevencijos veiklos priemonių.

9. Lietuvos pilietinė visuomenė kol kas ne taip aktyviai imasi skyrybų prevencijos veiklos; tuo užsiima tik su katalikų bažnyčia susijusios nevyriausybinių organizacijos.

Siūlomos rekomendacijos:

1. Lietuvoje (ir gal kitose ES šalyse), moterų informacijos centras Vilniuje, galėtų daugiau dėmesio į skyrybų prevencijai nes skyrybų atveju dažniausiai didžiausia moterų našta gula ant moters pečių. Tokį pasiūlymą galėtų teikti Lietuvos Vyriausybė;

2. Lietuvoje atkurti seniau egzistavusius psichologinius kabinetus, skirtus padėti santuokos krizę išgyvenančioms šeimoms. Šie kabinetai galėtų tapti nedideliais šeimos centrais, kuriuose, siekiant skyrybų vengimo, būtų teikiama ir kita įvairiapusė pagalba šeimoms – šeimos pareigų įsisąmoninimo skatinimas, bendravimo įgūdžių mokymas, pozityvių sutuoktinių ir šeimos narių santykių puoselėjimas, pagalba partneriams ir šeimai sprędžiant jiems iškylančias problemas. Taip dar būtų sukurtų naujos darbo vietos ir pagerinta Lietuvos darbo rinkos pasiūla.

3. Ispanijoje reikėtų didesnio Vyriausybės susidomėjimo šia problema. Būtų naudinga kuo greičiau vėl reformuoti 2005 m. liepos 8 d. įstatymu patvirtinto civilinio kodekso santuokos

nutraukimo skyrių, sugrąžinant bent vienerių metų sutuoktinių apsisprendimo laikotarpį, prieš priimant galutinį skyrybų sprendimą; pridėti priemonių skyrybų vengimui.

4. Lietuvos Vyriausybei rekomenduojama skirti didesnę paramą nevyriausybinėms organizacijoms, kovojančioms prieš skyrybas sukūrimui. Tai, kaip rodo kitų šalių patirtis, paskatins pilietinės visuomenės aktyvumą.

5. Lietuvoje ir Ispanijoje rekomenduojama į moksleivių švietimo programas įtraukti ugdymą apie skyrybų pasekmes tiek vaikams, tiek visuomenės ekonominiui išsivystymui – siekiant pakeisti mąstyseną, kad skyrybos – socialinis laimėjimas.

LITERATŪRA

LIETUVOS RESPUBLIKOS DOKUMENTAI

1. **Lietuvos Respublikos Konstitucija**, priimta 1992 m. spalio 25 d. // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1033.
2. **Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo**. <http://www3.lrs.lt/docs2/gywhjwwe.doc> [žiūrėta 2008 07 02]
3. **Lietuvos Respublikos sveikatos ir apsaugos ministerija. Moterų priklausomybės ligos**. http://www.sam.lt/lt/main/news/pranesimai_spaudai?id=1324 [žiūrėta 2008 11 19]
4. **Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas**, priimtas 2001 metų liepos 1 d. http://skelbimas.lt/istatymai/civilinis_kodeksas.htm [žiūrėta 2008 04 25]

ISPANIJOS KARALYSTĖS DOKUMENTAI

1. **Ley 30/1981, de 7 de julio 1981**, Ley modificadora del código civil en materia de matrimonio y determinadora del procedimiento a seguir en las causas de nulidad, separación o divorcio, art. 81//Boletín oficial del Estado, n. 172. de 20 de julio.
2. **Ley 15/2005, de 8 de julio**, por la que se modificó el código civil y la Ley de enjuiciamiento civil en materia de separación y divorcio, art. 81, 86, 91 y 97// Boletín oficial del Estado n.163, de 9 de julio

LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA

1. **Lietuvos Aukščiausiasis Teismas**. Civilinė byla Nr. 3K-3 178/2006; civilinę bylą pagal atsakovės G. M. kasacinį skundą dėl Vilniaus rajono apylinkės teismo 2005 m. gegužės 3 d. sprendimo (http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=29663) [žiūrėta 2008 12 05]

LIETUVIŲ AUTORIŲ LITERATŪRA

1. **Adomavičius V.** Vedybų sutartis. – Vilnius: Mūsų saulužė, 2002. – 160 p. – ISBN 9955-517-12- 3
2. **Atmanavičienės D.**, Moterų diskriminacija darbe Lietuvoje.. Tyrimo ataskaita. 2006 m. lapkričio 30 d. www.lygus.lt/ITC/files_verslas/Tyrimo%20M%20santrauka.doc - _ [žiūrėta 2008 12 20]
3. **Bajoriūnas Z.** Šeimos edukologija: vadovėlis. Vilnius, Jošara, 1997. – 297 p.– ISBN 9986-663-05-9
4. **Beblienė A.** Lietuvos gyventojai ir šeima per 15 atkurtos nepriklausomybės metų (1990–2004). – Kaunas: Smaltijos leidykla, 2006. – 116 p. – ISBN 9955-665-80-7
5. **Buškevičienė J.** Tarpusavio santykių galia. <http://www.rafaelis.lt> [žiūrėta 2007 02 20]

6. **Būta A.** Personalo vertė ir vadyba. Stresas ir konfliktai darbe // Verslo žinios, 2006, liepos 2 d., 17 p. ISBN 9955-460-04-0
7. **Česnuitytė V.** Socialinių sluoksnių matrimonialinės ir prokreacinės strategijos: bruožai ir jų kaita. Sociologija. Mintis ir veiksmai – 2004/1, ISSN 1392-3358, – 7 p.
8. **Juknevičius S.** Besivienijanti Europa: vertybinis aspektas. Kolektyvinė monografija. – Vilnius Kultūros, filosofijos ir meno institutas 2003 – 232 p. p. – ISBN 9986-638-37-2
9. **Kasiulis J., Barvydienė V.** Vadovavimo psichologija. – Kaunas: Technologija, 2005. – 323 p. ISBN 9955-09-078-2
10. **Marcinkevičienė D.** Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje – XX amžiaus pradžioje. – Vilnius: Vaga, 1999. – 221 –r ISBN 5-415-01409-8
11. **Maslauskaitė A.** Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos. – Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005. – 80 p. – ISBN 9955-9511-4-1
12. **Maslauskaitė A.** Šeimos deinstitutionalizacija: raida, priežastys ir iššūkiai šeimos politikai <http://www.gay.lt/family/maslauskaite.pdf> [žiūrėta 2007 12 15]
13. **Miškinis K.** Šeima žmogaus gyvenime. – Kaunas: AB spaustuvė „Aušra“, 2003. – 548 p. – ISBN 9955-532-25-4
14. **Miškinis K.** Šeima pasaulio šalių kultūrose. – Vilnius: UAB „Karminas“, 2006. – 286 p. – ISBN 9955-622-22-9
15. **Navaitis G.** Psichologinė parama šeimai. – Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1996. – 259 p.– ISBN 9986-38-041-3
16. **Navaitis G.** Psichologinis šeimos konsultavimas: teorijos ir metodai. – Vilnius: Tyto alba, 2002. – 270 p. – ISBN 9986-16-266-1
17. **Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T.** Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida. – Vilnius: Vaga, 2007. – 104 p. – ISBN 978-5-415-01936-6.
18. **Pilietinės visuomenės institutas** Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos.. Vilnius, 2006. – 438 p. – ISBN 978-9955-699-78-1
19. **Purvanekas A., Purvanekienė G.** Moteris Lietuvos visuomenėje: palyginamoji tyrimų analizė. – Vilnius: Danielius, 2001. – 147 p. – ISBN 9955-476-05-2
20. **Purvanekienė G.** Švietimo politika ir ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo plėtra. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA. Vilnius, 2005 –13 p. - ISSN 1392–5016
21. **Stankūnienė V. ir kt.** Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. – Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2003. –387 p.
22. **Stankūnienė V ir kt.** Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros. – Vilnius: STI, Mokslo aidai, 2005. – 276 p. – ISBN 9955-531-20-7
23. **Sultanoglu, C., Briksiova, Nocius Z., M. ir kt.** Tūkstantmečio plėtros tikslų nacionalinė analizė. Bendra Lietuvos vertinimo apžvalga. Demografinė apžvalga. Jungtinės Tautos, Vinius, 2002 m. -63 p.-ISBN 9986-639-22-
24. **Skujienė G., Steponėnienė A.** Šeimos etika. – Vilnius. Rosma, 2007. – 391 p. – ISBN 9986-00-353-9
25. **Šlapkauskaitė D. A.** Kas atsakinga už šeimos sveikatą?// Lietuvos šeima: mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos šeima: tradicijos ir ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25–26 d., medžiaga / [redaktoriai: Meilutė Taljūnaitė, Vlada Stankūnienė, Alina Žvinklienė] – V.: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas, 1995. – 275 p. – ISBN 9986-523-16-8
26. **Ustilaitė S., Gudžinskienė V., Petronis A. ir kt.** Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. – Vilnius: Sapnų sala, 2007. – 203 p. – ISBN 978-9955-611-34-9
27. **Vyšniauskaitė A., Kalnius P., Paukštytė R.** Lietuvių šeima ir papročiai. – Vilnius: Mintis, 1995. – 557 p. – ISBN 5-417-00714-5
28. **Žemaitis V.** Šeimos etika. – Vilnius: Rosma, 2005. – 157 p. – ISBN 9986-00-352-0

UŽSIENIO AUTORIŲ LITERATŪRA

1. **Ashford N.** Laisvos visuomenės principai. – Vilnius: Aidai, 2003. – 126 p. – ISBN 9955-445-64-5
2. **Aristoteles.** Politika, I,2,1252 b 13-1 – Vilnius: Pradai, 1997. – 390 p.– ISBN 9986-405-55-6
3. **Brown S., Booth A.** Cohabitation Versus Marriage: A Comparison of Relationship Quality // Journal of Marriage and the Family. – Mineapolis, 1996, Nr. 58, p. 668–678
4. **Escrivá-Ivars J.** Matrimonio y mediación familiar. – Madrid: Rialp, S.A., a 2001. – 148 p. – ISBN 84-321-3362-0
5. **Franco Conforti O. D.** La mediación en España.–<http://www.eMediacion.com> [žiūrėta 2008 11 19]
6. **Kalifornijos universiteto sociologijos departamentas.** Impact of socioeconomic status on inter-racial mate selection and divorce, http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6W64-4JFHDXV1&_user=10&_rdoc=1&_fmt=&_orig=search&_sort=d&view=c&_acct=C000050221&_version=1&_urlVersion=0&_userid=10&md5=6bdcc7528de2086231a049f45af2cf12, [žiūrėta 2008 12 15]
7. **Lopez-Arias, C.** La quiebra del estado del bienestar español es inexorable en seis años. <http://www.elsemanaldigital.com/articulos.asp?idarticulo=91349> [žiūrėta 2008 12 20]
8. **Orgilés Amorós M., Espada Sánchez J. P., Carrillo X. M.** Trastorno de ansiedad por separación en hijos de padres divorciados. – Universidad Miguel Hernández y Universidad de Murcia, Psicothema, 2008. Vol. 20, n° 3.
9. **Pampillon, R.** La familia y el matrimonio como factores de desarrollo económico y social. http://economy.blogs.ie.edu/archives/2007/06/la_familia_y_el.php [žiūrėta 2008 12 20]
10. **Plzak M.** Sutuoktinių dziudo. Skęstanti santuoka. – Vilnius: Alma litera, 2005. – 413 p. – ISBN 9955-086-73-4
11. **Ramos López, A., Díaz Palarea M.** Características de los usuarios de una unidad de agudos de salud mental: determinantes psicosociales y clínicos (patient characteristics at an acute mental health unit: psychosocial and clinical indicators) // Revista de la asociación española de neuropsiquiatría, vol. xxv, n° 96, octubre/diciembre 2005, p. 37–55
12. **Thomson E., Colella U.** Cohabitation and marital stability: Quality or commitment // Journal of Marriage and the Family. – Mineapolis, 1992, Nr. 54 (gegužė), p. 256–267
13. **Weitzman L.** The Divorce Revolution. The Unexpected Social and Economic Consequences for Women and Children in America // The Free Press. – Collier Macmillan Publishers, London, 1985, p. 374–376

LIETUVOS STATISTINIAI ŠALTINIAI

1. **Ištuokos // Demografijos metraštis.** – Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas, 2007. – p. 57–65. – ISSN 1392-998-4
2. **Lietuvos šeima šiandien. Statistikos departamento 2007 05 11 informacija** <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1110> [žiūrėta 2008 09 25]
3. **Gyventojai pagal lytį, amžių, tautybę ir tikybą. 2001 m Lietuvos gyventojų ir būstų surašymas.** <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1798> [žiūrėta 2007 10 08]
4. **Gyventojai ir socialinė statistika. Moterys ir vyrai Lietuvoje » Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pagal ekonomikos sektorius** // Statistika (teminės lentelės). – Vilnius: Statistikos departamentas, 2008, – <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1304> [žiūrėta 2008 10 08]
5. **Statistika (teminės lentelės) » Gyventojai ir socialinė statistika » Užimtumas ir darbo rinka (SD tyrimo duomenimis).** Viršvalandžių daugiausia dirbta prekybos, statybos ir transporto įmonėse; daugeliui patinka dirbti pamainomis. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=85>. [žiūrėta 2007 10 08]
6. **Gyventojai ir socialinė statistika. Moterys ir vyrai Lietuvoje » Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pagal ekonomikos sektorius** // Statistika (teminės lentelės). – Vilnius: Statistikos departamentas, 2008, – <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1304> [žiūrėta 2007 10 08]
7. **Leidinio „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos“ pristatymas 2008 11 21 // Lietuvos statistikos metraštis.** – Vilnius: Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2478> ir <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2127> [žiūrėta 2008 12 01]
8. **Lietuvos statistikos departamentas.** statistika (teminės lentelės). gyventojai ir socialinė statistika. gyventojai. demografinės tendencijos lietuvoje gyventojų mažėja, visuomenė senėja <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2130> [žiūrėta 2008 05 10]
9. **Lietuvos statistikos departamentas.** Statistika. teminės lentelės. Gyventojai ir socialinė statistika. sveikata ir socialinė apsauga. Tabako, alkoholio, narkotikų vartojimas ir padariniai. // <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2046> [2008 12 15]

ISPANIJOS STATISTINIAI ŠALTINIAI

1. **Separaciones; Divorcios; Estadísticas judiciales. Consejo General del Poder Judicial (España). Sección de Estadística Judicial. 30/12/2005.** <http://www.poderjudicial.es/eversuite/GetDoc?DBName=dPortal&UniqueKeyValue=22872&Download=false&ShowPath=false> Divorcios 2005, 2006 y 2007 por Comunidades Autónomas. [žiūrėta 2008 10 17]
2. **Divorcios 2005 por Comunidades Autónomas. Informe de la Comisión Europea.** Año 2005. - ISBN- 92-894-0073-0. <http://www.europa.eu.int> Di [žiūrėta 2008 10 17]
3. Instituto nacional de estadística. **Estadística de nulidades, separaciones y divorcios 2007. Disoluciones matrimoniales entre cónyuges de diferente sexo. Resultados autonómicos y provinciales. Divorcios según cónyuge que ejerce la custodia.** Unidades: valores absolutos. <http://www.ine.es/jaxi/tabla.do> [žiūrėta 2008 10 20]

KITI LIETUVOS ŠALTINIAI

1. **Lietuva skyrybomis pirmauja ES.** 2008 08 14. ATN.LT Adiccted to news.
//<http://www.atn.lt/straipsnis/947/lietuva-skyrybomis-pirmauja-es> [žiūrėta 2008 11 25]
2. **Lietuviai, palyginti su kitomis ES šalimis, nepersidirba.** Lietuvos rytas.
//<http://www.lrytas.lt/-12220663771220997564-p1-verslas-lietuviai-palyginti-su-kitomis-es-%C5%A1alimis-nepersidirba.htm> [žiūrėta 2008 10 10]
3. **Las españolas trabajan al día una hora más que los hombres.** El Mundo Mediterraneo
//<http://www.elperiodicomediterraneo.com/noticias/noticia.asp?pkid=212910> [žiūrėta 2008 09 08]

KITI ISPANIJOS ŠALTINIAI

4. **La ruptura familiar en España: 25 años después (1981–2006)**; Instituto de política familiar española. Madrid, 7.X.2006 <http://www.ipfe.org/informerupturafamiliar2006.pdf> [žiūrėta 2008 10 15]
5. **Informe sobre la Evolución de la familiar en España 2006 m.** Intituto de política familiar española. <http://www.ipfe.org/documentos/informefamiliaes2006.pdf> [žiūrėta 2008 10 20]
6. **La Ruptura Matrimonial engendra y transmite más ruptura.** Ensayo sobre las consecuencias del divorcio. (divorce, marriage, family policy, economics). Instituto de política familiar española. Fecha de publicación: 07/09/2004 [žiūrėta 2008 10 17]
7. **El control del absentismo y la rotación. El absentismo laboral se ha duplicado en España en los últimos cuatro años.** Adecco Training. Junio 2008//
http://www.adecco.es/_data/NotasPrensa/pdf/92.pdf [žiūrėta 2008 10 17]
8. **II congreso nacional para racionalizar los horarios españoles: horarios, conciliación y productividad. Asociación para la racionalización de los horarios de los españoles.** 6–7 noviembre 2007. // <http://www.horariosenespana.com> ir El Mundo. España, a la cola de Europa en conciliar la vida laboral y la familiar
<http://www.elmundo.es/papel/2007/11/07/espana/2253851.html>, [žiūrėta 2008 10 17]
9. **Chinchilla N.** IFREI 2007. IESE noticias. Sólo un 7% de las empresas españolas son familiarmente responsables//<http://www.iese.edu/aplicaciones/news/view.asp?id=1338&lang=es> [žiūrėta 2008 10 17]
10. **Entrevista a D. Nuria Chinchilla.** //<http://www.responsables.biz/entrevistas/Hay-una-cultura-de--horarios-eternos--en-Espana--que-ha-llevado-a-confundir-presencia-con-productividad> [žiūrėta 2008 10 17]
11. **Cuando el amor se acaba a los cincuenta.** // Diario La Razón 29/10/2006 -
//<http://www.ipfe.org/es/> [žiūrėta 2008 10 17]
12. **Los daños colaterales del divorcio** // El Mundo. (publicado el 13/10/2008)//
<http://www.elmundo.es/elmundosalud/2008/10/10/neurociencia/1223658976.html> [žiūrėta 2008 10 17]
13. **Diario ABC**, (publicado el 28/10/2008)//http://www.abc.es/hemeroteca/historico-28-10-2008/sevilla/Sevilla/el-estres-provoca-el-50-de-las-bajas-laborales_91861973638.html [žiūrėta 2008 10 17]

14. **20 minutos.es** Valladolid. publicado el 18/11/08.
[//http://www.20minutos.es/noticia/401731/0/valladolid/custodia/compartida](http://www.20minutos.es/noticia/401731/0/valladolid/custodia/compartida) [žiūrėta 2008 10 20]
15. **Puyol R.** La crisis del divorcio (publicado el 7-10-2008),
http://www.abc.es/hemeroteca/historico-07-10-2008/abc/Madrid/la-crisis-del-divorcio_81442151107.html [žiūrėta 2008 10 20]
16. **Asociación acción familiar.** <http://www.accionfamiliar.org/index.cfm>. [žiūrėta 2008.11.18]
17. **Mujer, Familia y Trabajo.** <http://www.muferfyt.com/>, [žiūrėta 2008 11 18]
18. **Federación española de familias numerosas.**
<http://www.familiasnumerosas.org/quienessomos.php>, [žiūrėta 2008 11 18]
19. **Foro español de la familia.**
<http://www.forofamilia.org/modules.php?name=Contenido&pa=showpage&pid=1>, [žiūrėta 2008 11 18]
20. **Grup D'Entitats Catalanes de la Familia (GEC)** <http://www.sobrelafamilia.org/?p=7>, [žiūrėta 2008 11 18]
21. **HazteOir.org.** <http://www.hazteoir.org/node/7429>., [žiūrėta 2008-11-18]
22. **Instituto de iniciativas de orientación familiar.** <http://www.iiof.es/content/section/8/50/> , [žiūrėta 2008 11 18]
23. **Plataforma cívica para la promoción de la familia**
<http://www.bookrags.com/highbeam/profam-civilizacion-familiaplataforma-hb/>
[žiūrėta 2008 11 18]
24. **IESE.**<http://www.iese.edu/es/Research/CentersandChairs/Centers/ICWF/Home/Home.asp>, [žiūrėta 2008 11 18]
25. **Instituto de ciencias para la familia.** <http://www.unav.es/icf/main/instituto.htm>., [žiūrėta 2008 11 18]
26. **Instituto de ciencias para la familia de la Universidad Pontificia de Salamanca.**
<http://es.catholic.net/familiayvida/485/1059/articulo.php?id=17541> , [žiūrėta 2008-11-18]
27. **Instituto universitario de la Familia de la Universidad de Comillas.**
http://www.upcomillas.es/estudios/ins_familia_ini.aspx, [žiūrėta 2008 11 18]
28. **Departamento de psiquiatría y psicología médica de la clínica universitaria de Navarra.**<http://www.cun.es/la-clinica/servicios-medicos/psiquiatria/mas-sobre-el-departamento/unidades/unidad-de-diagnostico-y-terapia-familiar-uditef/>, [žiūrėta 2008 11 18]

SANTRAUKA

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, prasidėjo įvairūs pokyčiai tiek ekonominėje, tiek socialinėje srityje. Vienas iš daugelio naujų reiškinių yra skyrybų skaičių augimas, kuris pradėjo gerokai didėti paskutiniame XX a. ketvirtyje. Lietuva yra priskirtina prie tų Europos šalių, kuriose ištuokų lygis yra aukštas. Miestuose ištuokų skaičiai yra tik minimaliai didesni nei kaimuose. Specialistai nustatė pagrindines skyrybų priežastis: charakterių nesutapimą, girtavimą, lengvabūdiškumą, pavydą ir neištikimybę, menką bendravimo kultūrą, išsilavinimo skirtumus, nepilnų šeimų augimą, religingumo mažėjimą ir dorovės normų nepaisymą, tautybių skirtumus, migraciją, rinkos ūkio kuriamą šeimai nedraugišką aplinką, skirtingą socialinę padėtį, gyvenimą kartu nesusituokus bei televizijos ir žiniasklaidos įtaką. Nuo 1969 m. liepos 16 d. iki 2001 m. sausio 1 d. galiojo Lietuvos Respublikos šeimos ir santuokos kodeksas, reguliuojantis santuokos nutraukimą. 2001 metų liepos 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, iš esmės apsiribojęs santuokos nutraukimo sąlygomis bei eiga. Skyrybos turi neišvengiamas pasekmes visuomenės vystymuisi: vaikai iš nepilnų šeimų netenka saugios ir harmoningos asmenybės vystymąsi užtikrinančios aplinkos, irsta žmogiškųjų santykių tinklas, didėja skurdas, mažėjima gimstamumas, skyrybų pasekmės yra skaudžios buvusiems su tuoktiniams vadybiniu požiūriu bei Lietuvos žmogiškųjų išteklių vystymuisi.

Lietuvos šeimos politika atkreipia dėmesį į netiesiogines skyrybų prevencijos priemones – ypač suteikdama šeimoms finansinę paramą. Šeimos politikos raida Lietuvoje nuo šio dešimtmečio pradžios nebuvo nuosekli: keičiantis Vyriausybei bei valdančiajai partijai, kito ir šeimos politika bei paramos priemonių šeimai sistema. Vyriausybės, suvokdamos šeimos politikos reikalingumą, parengė įvairias pagalbos šeimai programas, tačiau daugelis jų taip ir liko neįgyvendintos. Parama šeimai buvo orientuota į piniginės paramos šeimoms, auginančioms vaikus, plėtrą. Valstybė nevykdo tiesioginės veiklos, siekiančios skyrybų vengimo. Didelę dalį veiklos, skiriamos skyrybų prevencijai, iš esmės atlieka religinio pobūdžio nevyriausybinių Lietuvos organizacijų – šeimos centrai, priklausiantys bažnyčiai, bei Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakultetos Santuokos ir šeimos studijų centras.

Ispanijoje skyrybos ėmė dažnėti nuo 1981 m. įsigaliojus 1981 liepos 7 d. įstatymui, kai pakeitus civilinį kodeksą, sutuoktiniams buvo leidžiama santuoką nutraukti skyrybomis. Tačiau įstatyme buvo numatyta sutuoktinių gyvenimo skyrium iki skyrybų sąlyga, kaip privalomas

apmąstymų laikotarpis prieš priimant galutinį sprendimą. Tačiau 2005 m. liepos 8 d. įsigaliojęs įstatymas šią sąlygą panaikino, keliais naujais pakeitimais papildydamas skyrybų eigą. Tai turėjo didelę įtaką sparčiam skyrybų augimui Ispanijoje. Ispanijos skyrybų priežastys labai panašios kaip ir Lietuvoje: meilės nebuvimas, iš to kylantis nusivylimas, nuobodumas ir monotonija, neišsprendžiamos konfliktinės situacijos, nesugyvenamas charakteris ir neištikimybė. Ispanijoje skyrybos tapo nauja „kultūrine savybe“. Skyrybų skaičius ėmė augti dėl naujo Santuokos nutraukimo įstatymo įsigaliojimo, kai sumažėjo teisiniai ir socialiniai barjerai ją nutraukti. Be to, skyrybas skatina viešojo valdymo institucijų atsakomybės stoka, smurtas namuose, ekonominės priežastys. Didelio skyrybų skaičiaus pasekmės neišvengiamai skaudžiai atsilieps visuomenės vystimuisi: išsiskyrusių tėvų vaikai patiria didesnius sunkumus, turi didesnių psichologinių problemų, o buvę sutuoktiniai dažniau patiria sveikatos sutrikimus, skurdą nepilnose šeimose, sugadintus ar nutrūkusius vaikų santykius su vienu iš tėvų.

Taigi šeimos politika Ispanijoje nėra laikoma prioritetu – trūksta bendro centrinės valdžios šeimos plano. Nėra jokio nacionalinio lygio įstatymo dėl skyrybų prevencijos ar tarpininkavimo. Tik kai kurių autonominių regionų vyriausybės yra priėmusios įstatymus, reglamentuojančius tarpininkavimą šeimoje. Tačiau tradiciškai didelė ispanų visuomenės dalis šeimai teikia daug reikšmės. Suvokiant, kad reikia imtis priemonių plėtoti skyrybų prevenciją, tam tikslui susikūrė nepriklausomos (nei nuo Vyriausybės, nei nuo bažnyčios) piliečių grupės ir organizacijos, iš kurių pagrindinis yra Šeimos politikos institutas. Kai kurios nevyriausybinės organizacijos yra labai gausios, jungiančios daugybę mažesnių organizacijų ar didžiulį skaičių šeimų – kaip „Šeimos veikla“, Daugiavaikų šeimų federacija ir kt.

Be to, skyrybų prevencijai skirta veikla plėtojama ir universitetiniame lygmenyje: Tarptautinis vadybos aukštojo mokslo instituto darbo ir šeimos centras, Navaros universiteto Šeimos mokslų institute ir kt.

SUMMARY

When Lithuania recovered its independence many changes took place both on the economic and social fronts. One of these changes was the increase in the number of divorces which grew rapidly in the last quarter of the twentieth century. Currently, Lithuania is regarded as one of the EU countries with the largest number of divorces. There is hardly any difference between the number of divorces in the cities and in the villages. The specialists have determined that the main causes for a divorce are: mutual incompatibility; alcoholism; superficiality; envy and infidelity; lack of communication; different levels of education; growth of one-parent families; decrease of religious consciousness and of the moral principles; cultural differences particularly for immigrants; the unfavourable environment that the job market creates for a family; differences in social status; pre-marital life together and the influence of the television and the media in general. From July 16th 1969 through January 1st 2001 the Marriage and Family Code of the Republic of Lithuania was in force. This code was the one regulating on divorce. On July 1st 2001 the new Civil Code of the Republic of Lithuania came into force. This new code merely regulates the process of a divorce. Divorces have unavoidable consequences for the development of the society: poor development of the personality of the children from divorced parents; poverty; decrease in the number of births; psychological consequences for the split parents; etc. Additionally, divorces make more difficult the implementation of the national development plan for Lithuania.

Lithuanian politicians pay particular attention to indirect ways of preventing divorces; specially granting economical aid to families. However, the family policy from the Government of Lithuania has not been constant and has depended on the Government that each time came into power. In 1988 the government started to realise of the importance of a family policy. As a result, the government began to develop several programs in favour of the family although it was not able to execute them finally. The help to the families continued to decrease in practical terms to a mere economic aid. The Government lacks of a policy guideline designed for the direct prevention of divorces. Actually, this activity is mostly carried out by non-governmental organisations of religious nature such as the family centres and the family and marriage centre of the faculty of theology from the University Vytautas Didysis.

In Spain divorces started in 1981 after the Law from July 7th 1981 came into force. This law reformed the existing civil code and allowed for the possibility of ending a marriage by means of a divorce. Notwithstanding this, the very same law also included the possibility of using the legal figure of marital separation. This legal figure was actually considered a compulsory step prior to applying for divorce giving the spouses some time for careful thinking. However, on July 8th 2005 with the approval of the new law reforming the civil code this prerequisite was eliminated. This had a great impact in the growth of divorces in Spain. The causes for divorce in Spain are similar to those for Lithuania: lack of love; disappointment; boredom; monotony; lack of solutions for conflicting situations; mutual incompatibility; infidelity; new Spanish mentality of seen divorce as a social achievement; responsibility of the governmental bodies; economical reasons and the elimination of the barriers for ending a marriage. The large number of divorces also has its consequences for the Spanish society: psychological problems for the children from divorced parents; health problems for the divorced parents; poverty; difficulty in the relationships between children and one of the parents; difficulties for the implementation of the Spanish development plan and for the Spanish economy. Thus, it can be observed that the Spanish policy is not very favourable to the family. There are no national laws for the prevention of divorces. Only at the regional level some regions have approved some regulation such as mediation. However, the vast majority of Spanish people continue to give great importance to the institution of the family and the need to put the necessary means to protect it. As a result, many non-governmental organizations independent from the Catholic Church have been created. Among them you can highlight the Family Policy Institute; Family Action; the Federation of Large Families; etc. Additionally, the fight to prevent divorces also exists at the university level with entities such as the International Centre for Family and Work from IESE or the Institute of the Family from the University of Navarra, etc.

PRIEDAI**1 PRIEDAS****SUTUOKTINIŲ SKYRYBŲ SPRENDIMAI
1992–2007 METAIS LIETUVOJE IR ISPANIJOJE
LYGINAMOJI ANALIZĖ
(žmogiškųjų išteklių valdymo aspektu)****Magistro baigiamasis darbas****Pokalbio klausimai**

VARDAS:
PAVARDE:
PAREIGOS:
INSTITUCIJA:

1. Ar galėtumėte išvardinti kokios yra, Jūsų nuomone, dažniausios skyrybų priežastys?
2. Kokias pasekmes gali turėti visuomenėje dideli skyrybų skaičiai?
3. Ar jūs manote kad skyrybos – visuomeninė problema?
4. Kokia yra valstybės 1992-2007 m. politika dėl skyrybų prevencijos?
5. Kokia yra nevyriausybinių organizacijų skyrybų prevencijos veikla 1992-2007 m.?
6. Kokie jūsų pasiūlymai, tinkantys skyrybų prevencijos politikai?
7. Koks yra skyrybų teisinis procesas bei eiga?
9. Kokie yra santuokos nutraukimo būdai Lietuvoje/Ispanijoje?
10. Ar galėtumėte minėti pagrindinas skyrybų priežastis Lietuvoje/Ispanijoje?

2 PRIEDAS

Ištuokų ir santuokų santykis Lietuvoje 1992–2007 m.

Metai	Sudarytos santuokos	Ištuokos	Ištuokų ir sudarytų santuokų santykis proc.
1992	30 112	13 981	46,4
1993	23 709	13 884	58,6
1994	23 337	11 061	47,4
1995	22 150	10 221	46,1
1996	20 433	11 311	55,4
1997	18 796	11 371	60,5
1998	18 486	11 752	63,6
1999	17 868	11 390	63,7
2000	16 906	10 882	64,4
2001	15 764	11 024	69,9
2002	16 151	10 579	65,5
2003	16 975	10 599	62,4
2004	19 130	10 997	57,5
2005	19 938	11 097	58,0
2006	21 246	11 200	35,0
2007	23 065	11 300	48,9

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

3 PRIEDAS

Skyrybos Lietuvoje pagal vietą: skyrybos mieste ir kaime

Metai	Skyrybos mieste		Skyrybos kaime	
	Iš viso	1000-čiui gyventojų	Iš viso	1000-čiui gyventojų
1992	11 268	4,5	2 713	2,3
1993	10 633	4,3	3 251	2,7
1994	8 692	3,5	2 369	2,0
1995	7 962	3,3	2 259	1,9
1996	8 211	3,4	3 100	2,6
1997	7 641	3,2	3 730	3,2
1998	7 789	3,3	3 963	3,4
1999	8 806	3,7	2 584	2,2
2000	8 503	3,6	2 379	2,1
2001	8 598	3,7	2 426	2,1
2002	8 398	3,6	2 181	1,9
2003	8 377	3,6	2 222	1,9
2004	8 106	3,5	2 891	2,5
2005	8 105	3,6	2 992	2,6
2006	7 946	3,5	3 256	2,9
2007	8 044	3,1	3 292	2,9

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

4 PRIEDAS

1 lentelė. 2000–2007 m. išsituokusių vyrų skaičius pagal amžiaus grupes

Metai	VYRAI							
	Amžius							
	15–19	20–24	25–19	30–34	35–39	40–44	45–49	per 50
2000	6	579	1832	2191	1977	1406	879	1474
2001	4	533	1941	2302	1944	1571	926	1502
2002	3	540	1819	2419	1972	1582	924	1273
2003	3	418	1712	2387	1955	1647	1051	1388
2004	3	414	1643	2249	2062	1801	1235	1586
2005	4	371	1588	2231	2163	1783	1380	1577
2006	2	376	1531	2132	2263	1893	1399	1605
2007	3	402	1488	2068	2254	1943	1506	1670

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

2 lentelė. 2000–2007 m. išsituokusių moterų skaičius pagal amžiaus grupes

Metai	MOTERYS							
	Amžius							
	15–19	20–24	25–19	30–34	35–39	40–44	45–49	per 50
2000	45	1124	2301	2123	1763	1314	814	1247
2001	62	1103	2312	2213	1714	1413	836	1285
2002	42	1120	2177	2279	1720	1382	806	1013
2003	36	919	2118	2337	1695	1444	898	1120
2004	32	914	2039	2287	1827	1525	1120	1252
2005	31	884	2017	2229	1915	1620	1170	1230
2006	31	885	1979	2250	1954	1577	1260	1266
2007	37	908	1977	2179	2009	1674	1296	1254

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

5 PRIEDAS

2001–2007 m. tarptautinė migracija Lietuvoje

Metai	Imigrantai	Emigrantai	Saldo	1000-čiui gyventojų		
				imigrantų	migrantų	Saldo
2001	4 694	7 253	-2 559	1,4	2,1	-0,7
2002	5 110	7 086	-1 976	1,4	2,0	-0,6
2003	4 728	11 032	-6 304	1,4	3,2	-1,8
2004	5 553	15 165	-9 612	1,6	4,4	-2,8
2005	6 789	15 571	-8 782	2,0	4,6	-2,6
2006	7 745	12 602	-4 857	2,3	3,7	-1,4
2007	8 609	13 853	-5 244	2,6	4,1	-1,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento duomenys, 2008 08 19

6 PRIEDAS

**Darbo jėgos aktyvumo, užimtumo ir nedarbo lygis pagal lytį
(15–64 metų amžiaus gyventojų, proc.)**

	2000		2006		2007	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Darbo jėgos aktyvumo lygis	67,1	74,2	64,6	70,5	65,0	71,0
Užimtumo lygis	57,5	60,1	61,0	66,3	62,2	67,9
Nedarbo lygis ¹	13,9	18,8	5,4	5,8	4,3	4,3

¹ 15 metų amžiaus ir vyresnių

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

7 PRIEDAS

Lietuvoje 2004 m. dirbti viršvalandžiai pagal ekonominės veiklos rūšis

Ekonominės veiklos rūšys	Dirbti viršvalandžiai		Apmokėta	
	Tūkst. valandų	Proc., palyginti su bendru viršvalandžių skaičiumi	Tūkst. valandų	Proc. nuo bendro viršvalandžių skaičiaus
Iš viso	49,2	100	23,7	48,2
Apdirbamoji gamyba	7,1	14,4	4,0	56,7
Statyba	6,7	13,6	3,9	57,5
Prekyba	10,2	20,8	4,0	39,3
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	8,0	16,3	4,9	60,8
Viešasis valdymas ir gynyba	4,0	8,0	1,6	41,2

Šaltinis: pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2008.

8 PRIEDAS

1 lentelė. Vyrai, užimti pagal įprastą dirbtų valandų skaičių per savaitę (tūkst.)

	Metai					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	664,5	707,8	726,2	733,8	750,9	755,8
1–9 val.	6,3	7,6	3,6	3,3	3,2	2,9
10–19 val.	40,8	51,0	38,5	34,0	25,1	24,3
20–29 val.	40,8	51,0	38,5	34,0	25,1	24,3
30–34 val.	18,4	19,6	18,4	15,4	11,2	9,4
35–39 val.	23,5	22,6	19,7	15,1	13,2	10,7
40–44 val.	429,5	466,5	496,2	523,6	533,6	551,2
Daugiau kaip 45 val.	48,0	40,9	36,8	36,7	41,1	28,6
Vidutinis valandų skaičius per savaitę	39,0	38,5	38,9	39,2	39,5	39,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

2 lentelė. Moterys, užimtos pagal įprastą dirbtų valandų skaičių per savaitę (tūkst.)

	Metai					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Iš viso	687,3	698,1	711,8	702,5	723	743,2
1–9 val.	3,0	3,0	3,1	2,5	1,3	1,1
10–19 val.	15,3	14,9	15,9	11,8	15,1	10,8
20–29 val.	82,2	82,8	78,4	71,2	65,3	56,0
30–34 val.	40,1	39,9	35,2	32,4	26,3	28,0
35–39 val.	49,6	50,0	43,6	45,9	40,2	45,1
40–44 val.	420	422,7	446	451,4	475,3	500,2
Daugiau kaip 45 val.	28,3	25,7	21,2	17,0	17,6	22,4
Vidutinis valandų skaičius per savaitę	36,7	36,6	36,6	37,1	37,3	37,7

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

9 PRIEDAS

Gyvenimo pasikeitimų įtaka žmogui pagal taškus

T. X. Holmes ir R. H. Rahe stresų gradacijos skalė

Ivykis	GKV
Sutuoktinio mirtis	100
Skrybos	73
Laikinas vedybinis išsiskyrimas	65
Kalėjimas	63
Artimo šeimos nario mirtis	63
Asmeninis susižeidimas ir liga	53
Vadybos	50
Atleidimas iš darbo	47
Vedybinis susitaikymas	45
Išėjimas į pensiją	45
Šeimos nario sveikatos pasikeitimas	44
Nėštumas	40
Seksualinės problemos	39
Naujos šeimos nario atsiradimas	39
Biznio pakeitimas	39
Finansinės padėties pasikėtimas	38
Artimo draugo mirtis	37
Perėjimas į kitos srities darbą	36
Pasikėtimas daugelių argumentų bendraujant su sutuoktiniu	35
Didelis kreditas	31
Kredito ar skolos teisių netekimas	30
Pareigų pakeitimas darbe	30
Sūnaus ar dukros išėjimas iš namų	29
Problemos su antros eilės giminaičiais	29
Svarbus asmeninis pasiekimas	28
Žmona pradeda dirbti arba baigia darbą	26
Mokyklos baigimas arba pradžia	26
Gyvenimo sąlygų pasikeitimai	25
Asmeninių įpročių taisymas	24
Problemos su viršininku	23
Darbo valandų ar sąlygų pasikeitimas	20
Gyvenimo vietos pakeitimas	20
Mokyklos pakeitimas	20
Pramogų pakeitimas	19
Bažnytinės veiklos pakeitimas	19
Socialinės veiklos pakeitimas	18
Mažas kreditas arba skola	17
Miegojimo įpročio pakeitimas	16
Šeimos narių susibūrimo skaičiaus pakeitimas	15
Valgymo įpročių pasikeitimas	15
Atostogos	13
Kalėdos	12
Maži įstatymo pažeidimai	11

10 PRIEDAS

**Ispanijos teismų sprendimai dėl santuokos nutraukimo ar separacijos.
Separacija, santuokos nutraukimas, santuokos anuliavimas, sudarytos santuokos
1982–1999 m.**

Metai	Separacijos	Skyrybos	Santuokos negaliojimas	Santuokos	Iš viso (I + II + III)
1982	17 436	21 463	81	193 319	38 970
1983	19 657	19 306	36	196 155	38 993
1984	22 224	17 656	63	197 542	39 943
1985	25 046	18 291	53	199 658	43 390
1986	27 553	19 234	50	207 929	46 837
1987	31 153	21 326	48	215 771	52 527
1988	33 240	22 449	72	219 017	55 761
1989	34 672	23 063	83	221 470	57 818
1990	36 272	23 191	75	220 533	59 538
1991	39 758	27 224	79	218 121	67 061
1992	39 918	26 783	76	217 512	66 777
1993	43 491	28 854	78	201 463	72 423
1994	47 546	31 522	93	199 731	79 161
1995	49 374	33 104	102	200 688	82 580
1996	51 317	32 571	102	194 084	83 990
1997	54 728	34 147	123	196 499	88 998
1998	56 837	36 072	115	207 041	93 024
1999	59 547	36 900	133	206 048	96 580

Šaltinis: Ispanijos generalinė teisėsaugos taryba, 2008

11 PRIEDAS

Ištuokų ir santuokų santykis Ispanijoje 1992–2007 m.

Metai	Santuokos	Ištuokos	Ištuokų proc., palyginti su sudar. Santuokomis
1992	217 512	26 782	12
1993	201 463	28 857	14
1994	199 731	31 22	15
1995	200 688	33 104	16
1996	194 084	32 571	16
1997	196 499	34 147	17
1998	207 041	36 072	17
1999	208 129	36 101	17
2000	216 451	37 740	17
2001	208 057	39 278	18
2002	211 522	41 621	19
2003	212 300	45 448	21
2004	216 149	51 171	23
2005	208 146	72 848	35
2006	203 453	141 817	69
2007	200 447	130 840	65

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

12 PRIEDAS

Skyrybos pagal sutuoktinių amžių 1998 – 2007 m.

	VYRAI								
Metai	Iki 18	19–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–69	Per 70
1998	1	189	2 368	6 146	6 990	9 923	4 640	1 408	266
1999	0	181	2 158	5 973	6 936	10 211	4 960	1 430	246
2000	2	204	2 123	6 103	7 136	11 220	5 308	1 637	300
2001	0	159	1 984	6 214	7 707	11 538	5 604	1 689	331
2002	1	147	2 002	6 558	8 236	12 563	6 051	1 711	401
2003	0	129	2 161	6 783	9 179	13 883	6 674	1 950	436
2004	1	170	2 228	7 419	10 041	15 722	7 625	2 170	532
2005	3	343	3 791	11 116	14 044	22 261	10 251	2 888	748
2006	8	818	7 152	18 808	24 087	39 886	18 335	5 736	1 436
2007	4	770	6 339	17 701	23 771	42 667	20 463	6 135	1 601

MOTERYS									
Metai	15–19	19–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–69	Per 70
1998	1	829	4 347	7 201	6 531	8 643	3 258	942	133
1999	4	710	4 060	7 063	6 861	8 845	3 431	907	152
2000	1	712	4 134	7 302	7 158	9 661	3 862	1 010	149
2001	6	588	3 956	7 889	7 408	9 974	4 143	1 051	140
2002	0	585	4 076	8 103	8 145	10 956	4 478	1 037	228
2003	3	562	4 107	8 898	9 042	12 275	4 815	1 245	193
2004	3	580	4 404	9 670	9 878	14 117	5 552	1 371	229
2005	8	1 118	6 947	13 844	14 230	19 752	7 416	1 886	
2006	26	2 373	12 653	23 493	24 579	35 436	13 413	3 669	
2007	26	2 206	11 345	22 194	25 372	38 535	14 991	3 925	

Saltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2008

13 PRIEDAS

**Skyrybos, separacijų ir santuokų anuliavimo sprendimai
2006 m. Ispanijos regionuose**

Autonominiai regionai ir miestai	Skyrybos	Separacijos	Santuokos anuliavimas	Iš viso	Išsiskyrimai 1000-čiui gyventojų
Iš viso	126 952	18 793	174	145 919	3,26
Andalūzija	21 219	4 084	35	25 338	3,18
Aragonas	2 952	338	2	3 292	2,58
Astūrija	3 533	489	1	4 023	3,74
Balearų salos	3 554	390	5	3 949	3,94
Kanarų salos	7 637	969	11	8 617	4,32
Kantabrija	1 458	235	3	1 696	2,99
Kastilija ir Leonas	4 984	821	3	5 808	2,30
Kastilija ir La Manča	3 818	811	3	4 632	2,40
Katalonija	24 423	3 039	31	27 493	3,85
Valensijos regionas	15 372	1 996	24	17 392	3,62
Estramadūra	2 039	393	1	2 433	2,24
Galisija	7 522	1 140	11	8 673	3,13
Madridas	17 033	2 533	29	19 595	3,26
Mursija	3 699	556	4	4 259	3,11
Navara	1 378	184	4	1 566	2,60
Baskų kraštas	5 110	626	6	5 742	2,69
Riocha	765	71	1	837	2,73
Ceuta	232	54	0	286	3,77
Melilja	224	64	0	288	4,31

Šaltinis: Ispanijos nacionalinis statistikos institutas

14 PRIEDAS

**Skyrybos, separacijų ir santuokų anuliavimo sprendimai
2007 m. Ispanijos regionuose**

Autonominiai regionai ir miestai	Skyrybos	Separacijos	Santuokos anuliavimas	Iš viso	Išsiskyrimai 1000-čiui gyventojų
Iš viso	125 777	11 583	150	137 510	3,04
Andalūzija	21 608	2 252	24	23 884	2,96
Aragonas	2 803	243	3	3 049	2,35
Asturija	3 471	330	2	3 803	3,54
Balearų salos	3 491	273	10	3 774	3,66
Kanarų salos	7 688	514	10	8 212	4,05
Kantabrija	1 514	134	1	1 649	2,88
Kastilija ir Leonas	4 717	569	8	5 294	2,09
Kastilija ir La Manča	3 892	524	2	4 418	2,23
Katalonija	23 846	1 898	22	25 766	3,57
Valensijos regionas	15 519	1 377	24	16 920	3,46
Estramadūra	1 943	303	0	2 246	2,06
Galisija	7 237	717	10	7 964	2,87
Madridas	17 063	1 556	27	18 646	3,07
Murcija	3 459	324	1	3 784	2,72
Navara	1 309	83	2	1 394	2,3
Baskų kraštas	4 956	377	4	5 337	2,49
Riocha	764	50	0	814	2,63
Ceuta	259	24	0	283	3,69
Melilja	238	35	0	273	3,93

Šaltinis: Ispanijos nacionalinis statistikos institutas, 2008

15 PRIEDAS

Ispanijos civilinių kodeksų skirtumai santuokos nutraukimo aspektu

	Civilinis kodeksas nuo 1981 m.	Civilinis kodeksas nuo 2005 m.
1.	Privaloma sepracijos priežastis: alkoholizmas. Šeimos palikimas ir nesirūpinimas, neištikimybė, savo, kaip sutuoktinio pareigų neatlikimas, psichikos sutrikimai.	Pakanka vieno sutuoktinio noro skirtis, nebūtinai kito sutuoktinio kaltinimas dėl santuokos iširimo.
2.	Kad separacija būtų teisėta, turi būti praėję metai nuo santuokos sudarymo. Kad būtų galimos skyrybos, turi būti praėję metai nuo teismo sprendimo dėl separacijos priėmimo.	Praėjus trims mėnesiam nuo santuokos sudarymo galima prašyti separacijos ar santuokos nutraukimo. Šis terminas nėra privalomas smurto atveju.
3.	Negalima nutraukti santuokos, neįvykdžius gyvenimo atskirai sąlygos.	Separacija, kaip išankstinė skyrybų stadija, nėra būtina.
4.	Civilinės teisės klausimais greitas teismas neegzistuoja	Egzistuoja greitas teismas ir jei skyrybos vyksta bendru susitarimu, teismo sprendimą galima gauti per keletą savaičių.